

A Jövő Nemzedékek Képviseletének ötödik jelentése

2004.

Szerkesztette: Régheny Tamás

A Jövő Nemzedékek Képviseletének előző jelentései letölthetők a Védegylet honlapjáról: www.vedegylet.hu, valamint nyomtatott formában beszerezhetők a Védegylettől. Cím: 1114 Budapest, Bartók Béla út 19.
Telefon/fax: 06 1 269 4251, iroda@vedegylet.hu

Jövő Nemzedékek Képviselőtársaságának ötödik jelentése

Szerkesztette:

Régheny Tamás

A JÓNEK munkáját a Védegylet koordinálja.

1114 Budapest, Bartók Béla út 19., tel.-fax: 06 1 269 4251, iroda@vedegylet.hu, www.vedegylet.hu

Ha egyetért tevékenységünkkel, kérjük támogassa munkánkat!

Bankszámlaszámunk: ELLA bank: 17000019-11533401, adószámunk: 18689637-1-13.

A kiadvány megjelentetését a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Zöld Forrás programja és Európai Unió Phare Acces 2003 programja támogatta.

ISBN 963 87081 0 7

Kiadja a VÉDEGYLET

Felelős kiadó: Csonka András

Borító, tipográfia: Kiss Maja

Készült a Nyomda Partner Kft. nyomdájában, Budapesten, a Visi Imre utca 10. alatt, újrahasznosított papírra. (tel: 06 70 285 0800)

Budapest, 2006.

TARTALOM

Bevezetés	5
Folyóink védelmében	
A Duna tájrehabilitáción alapuló újraélesztésének lehetőségei (Molnár Péter)	7
A Rába megőrzése – veszélyek és esélyek (Karakai Tamás)	21
Legyen a Rába Nemzeti Park! (Kiszely Károly)	27
Tájvédelem, fenntartható mezőgazdaság	
Helyzetjelentés a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése program tervezési folyamatáról, különös tekintettel a tájhasználat-váltásra (Cselószki Tamás)	35
A természettel együttműködő gazdálkodás kísérlete a Bodrogközben (Molnár Géza, Pásztor Attila, Seres Tibor, Dakos János, Kajner Péter)	39
Erdeink és természeti értékeink védelmében (Jávor Benedek)	45
Vidékviszafejlesztés Magyarországon (Kajner Péter)	71
A városi környezet védelme	
A szegedi zöldterületek kezelésének problémái (Szentistványi István)	99
A budai alsó rakpart (Vay Márton)	109
Mélyparkoló a Budapest-terézvárosi Jókai téren (Kajner Péter)	111

Más természet- és környezetvédelmi ügyek	
Géntechnológia 2004 (Móra Veronika)	121
Aranybánya Verespatakon? (Dönsz Teodóra és Fidrich Róbert)	127
Engedély nélküli építkezés Csobánkán (Bárdos-Deák Péter)	133
Mit visz a víz? A szennyvíztisztítás problémái Telkin (Gubek Nóra)	141
Zengő-napló (Vay Márton)	147
A JÓNEK által képviselt ügyek tematikus áttekintése	155
A JÓNEK V. jelentésének szerzői	156
Együttműködő szervezetek	157
Támogatók	159

BEVEZETÉS

A Jövő Nemzedékek Képviselőte 2000-ben jött létre, több civil szervezet összefogásával. Működésének alapját a Sólyom László professzor által a Védegylet vezetőségének felkérésére 2000 májusában készített törvénytervezet képezi. A Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosáról szóló törvényjavaslat szerint e szövszóló a Magyar Köztársaság Alkotmányával összhangban, a döntéshozatali folyamatok során képviselhetné az e döntésekből kirekesztett, eljövendő nemzedékek érdekeit. A törvénytervezetet annak idején egyetlen parlamenti párt sem kívánta az Országgyűlés elé terjeszteni. Szili Katalin és Hegyi Gyula képviselők ugyan 2001-ben és 2002-ben is beterjesztették egyéni indítványként, de a javaslat nem jutott túl a bizottsági vitákon. Ezért döntöttünk úgy, hogy a társadalmi szervezetek együttműködésével erőnköz és lehetőségeinkhez mérten igyekszünk „helyettesíteni” a javasolt intézményt. Egyúttal bizonyítani is kívánjuk, hogy szükség van a demokratikus intézményrendszer bővítésére ez irányban.

A Jövő Nemzedékek Képviselőte (JÖNŐK) olyan ügyekben jár el, ahol úgy ítéli meg, hogy adott hatóság(ok) döntése vagy magánszemélyek tevékenysége sérti az utánunk jövők jogát a földi életlehetőségek gazdag változatosságához, illetve az egészséges környezethez. A társadalmi szervezetek rendelkezésére álló eszközökkel próbálunk közbelépni olyan döntések, tevékenységek esetén, amikor úgy látjuk, hogy azok visszafordíthatatlanul csorbítanak utódaink jogát az egészséges környezethez, az emberhez méltó élethez. Olyan döntések esetén, amelyeket ma hoznak meg, de az általuk okozott károkat, a ma adósságait gyermekeink, unokáink fizetnék – olyan emberek, akiket kirekesztettek az adott döntéshozatalból.

A politika, illetve a demokrácia lényege, hogy az emberek részt vesznek a róluk szóló döntések meghozatalában. A jövő nemzedékek képviselőte olyanok nevében emeli fel szavát, akik ezt még nem tehetik. Ügyeink jelentős részében azonban a hazai létező demokrácia számos visszasságával találkozunk. Mintha a ma élő generációknak sem adatott volna meg e lehetőség... Tapasztalataink arra utalnak, hogy a döntéshozókat és a polgárokat egyaránt rá kell ébreszteni kötelességeikre és jogaikra.

BEVEZETÉS

A JÓNEK nem pusztán a tiltakozásra helyezi a hangsúlyt, hanem minden esetben javaslatot is tesz arra, hogy mit kellene tenni egy-egy kifogásolt döntés, terv helyett az élhető jelen és jövő érdekében. A hosszú és kitartó munka néha beérel egy-egy gyümölcsöt is. Néhány ügyünkben már a siker is megcsillan: ilyenek a Zengő ügye vagy a budai alsó rakpart kiszélesítésének kérdése. Ezek az ügyek önbizalmat adhatnak a hazai civil társadalomnak: talán mégis van értelme beleszólni ügyeinkbe. Folytatván az előző jelentéssel megkezdett gyakorlatot, mostani kiadványunkban is bemutatjuk azokat a dokumentumokat, amelyeket az egyes ügyekben készítettünk. Ezek mintául szolgálhatnak a civil érdekérvényesítéshez. Hasznos segítséget nyújthat az ilyen munkához a Rajtunk múlik! című kiadvány, melyet a Közösségfejlesztők Egyesülete jelentetett meg. Lépésről lépésre bemutatja a szervezkedés és nyomásgyakorlás módszereit.

A Jövő Nemzedékek Képviselőlete ezúton mond köszönetet mindazon civil szervezeteknek, akik áldozatos munkájukkal segítették e kezdeményezés működését 2004-ben is. A JÓNEK a jelentés végén felsorolt szervezetek hálózataként működik.

Kajner Péter

Amennyiben tevékenységünk felkeltette érdeklődését, és bekapcsolódna munkánkba, esetleg bármely egyéb módon támogatná azt, vagy pusztán részletesebben szeretné megismerni, kérjük, vegye fel a kapcsolatot a Jövő Nemzedékek Képviselőletével a Védegylet címén:

1114 Budapest, Bartók Béla út 19.

Telefon/fax: 06 1 269 4251, iroda@vedegylet.hu, www.vedegylet.hu

A DUNA TÁJREHABILITÁCIÓN ALAPULÓ ÚLRAÉLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

A Duna, országokat összekapcsoló folyóként, régóta a nemzetközi vízi út szerepét tölti be. Az elmúlt másfél évszázadban a dunai hajózási útvonal fejlesztése szükségképpen a Duna természetes medrének és járásának átalakításával, valamint a Dunához kapcsolódó vizes élőhelyek pusztításával járt. Mára a Dunának és hajdani ligeterdeinek természetes ökoszisztémája gyakorlatilag megsemmisült, a még megmaradt természetközeli szakaszok – legtöbbször a vízügyi beruházások következtében – a szemünk láttára semmisülnek meg. Látványos a folyó vízminőségének romlása is, a magyarországi szakaszon az év nagy részén fürdésre már nem javasolt. Bár a Duna mentén található ivóvízbázisok stratégiai jelentőségűek, mégis, a megvalósult, vagy a tervekben körvonalazódó nagyberuházások ezeket a – több millió ember számára nagyon jó minőségű tiszta ivóvizet adó – vízbázisokat sem kímélik (pl. dunacsúnyi víztározó – Szigetköz, táti elkerülő út – Tát, M0 híd – Szentendrei-sziget).

Az unióhoz való csatlakozásunkból fakadó – valós vagy vélt – kötelezettségek miatt a Dunát fenyegető veszélyek az elkövetkező években is növekedni fognak. Az EU környezetvédelmi direktívája kiemelt figyelmet szentel a vizes élőhelyek fenntartására, de ezzel szögesen ellentétes értékrendről tanúskodik a dunai hajózási útvonal fejlesztésére előírányzott kétszázhátszázmilliárd euró. Ez utóbbi várhatóan teljes támogatást kap a hazai vízügyi szervektől is, ahol a döntéshozók nem is titkolják, hogy húsz-harmincéves középtávú terveikben három-öt duzzasztómű építése, azaz a hazai Duna-szakasz teljes belépcsőzése szerepel.

Az elmúlt években megvalósult, a Dunát és élővilágát károsító beruházások bizonyítják, hogy környezetvédelem nem tud – több esetben gyanítható, hogy szakhatóságai nem is akarnak – gátat szabni e folyamatoknak. Az is nyilvánvaló, hogy további törvényi szabályozás hiányában e téren javulás nem várható. E törvényi szabályozás mielőbbi megalkotására szólította fel az Országgyűlést a Védegyelet és a Duna Charta a 2004. április 30-án tartott táti Duna-konferencia zárónyilatkozatában (1. sz. melléklet). Ebben javasoljuk, hogy az Országgyűlés mielőbb alkotson törvényt a Duna védelmében, amely elsődlegesnek tekinti az ivóvízbázisok védelmét,

valamint a biológiai sokféleség szempontjából kitüntetett jelentőségű vízi és vízparti élőhelyek megőrzését a folyamszabályozás, a hajózás és a vízi energia hasznosításával szemben.

2004 májusában a Védegylet és a Duna Charta eljuttatta a dunai víz- és környezetgazdálkodással kapcsolatos állásfoglalását a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumhoz (2. sz. melléklet). Ebben a dokumentumban körvonalaztuk a Pozsony – Szap, illetve a Szap – Budapest közötti folyamszabályozás és hajózás olyan műszaki megoldását, amely nem áll ellentétben az ivóvízbázisok védelmével, valamint a vízi és vízparti élőhelyek megőrzésével, revitalizációjával.

Külön kitértünk Szigetköz rehabilitációjára, ahol az álláspontunk kialakításánál alapvetően a hágai Nemzetközi Bíróság ítéletére támaszkodtunk, amely mind jogi, mind ökológiai szempontból egyértelmű keretet ad a Dunával kapcsolatos magyar–szlovák vita lehetséges megoldásainak. Váztuk a rehabilitáció konkrét műszaki megoldását, amelyben megoldásként a főmeder kaviccsal való részleges visszatöltését javasoljuk. Ez a Szigetköz legértékesebb részein és a hullámtérben nem igényel nagyobb tájátalakítási munkálatokat, és ökológiailag öfenntartó rendszert hoz létre, amely későbbiekben csak minimális műszaki beavatkozásokat igényel.

A szigetközi Duna-szakasz részleges medervisszatöltéses rehabilitációjának műszaki tervét a Védegylet és a Duna Charta szakértője, Molnár Péter készítette el, amelyet 2004 júniusában eljuttattunk a szakminisztériumhoz (3. sz. melléklet).

A minisztérium a tervet elfogadta, és részletes műszaki kidolgozására független szakértőket bízott meg. Az ígéretek szerint tájrehabilitációs tervünket az egyik műszaki alternatívaként fogják előterjeszteni a magyar–szlovák tárgyalásokon.

1. sz. melléklet

A táti tanácskozás zárónyilatkozata

A Duna Charta és a Védegyelet táti tanácskozásának résztvevői az alábbi zárónyilatkozatban foglalják össze álláspontjukat a Duna jövőjét érintő tennivalókról. Az ivóvízkészletek fogatkozása illetve elszennyeződése, a folyók és árterek élővilágának pusztulása világszerte új felismerésekre vezetett. Ma már kevesen vitatják, hogy a vízgazdálkodásban feltétlen elsőbbséget kell biztosítani az ivóvízbázisok védelmének, valamint a biológiai sokféleség szempontjából kitüntetett jelentőségű vízi és vízparti élőhelyek megőrzésének. Ezek az elvek – bár az Európai Unió Víz Keretirányelveiben ugyanúgy megjelennek, mint számos nemzetközi szerződésben, amelyekhez Magyarország is csatlakozott – a dunai víz- és környezetgazdálkodás gyakorlatában sajnos nem érvényesülnek.

Ezért az Országgyűléshez fordulunk: javasoljuk, hogy mielőbb alkosson törvényt a Duna védelmében! A törvény szerezzen érvényt a vízminőség és biodiverzitás fentebb leszögezett értékelsőbbségeinek

- a folyamszabályozásban: ahol lehet, a hullámtér bővítésével biztosítsanak szabad és biztonságos lefolyást a nedves területek élővilágát éltető nagyvizeknek, és ne a gátakat magasítsák. Általában a vízkormányzási eljárások a vízjárás természetes ciklusaihoz alkalmazkodjanak. Ahol lehet, bontsák el az ártéri szigetek melletti kis mellékágakat lezáró, azokat feltöltődésre és pusztulásra ítélt keresztgátakat.
- a vízi közlekedésben: ne kövessük el azokat a tragikus hibákat, amelyek Nyugat-Európa folyóit holt csatornákká változtatták. A hajózás érdekeire hivatkozva ne a folyó medrét igazítsuk mérhetetlen költségek árán a hajók és tolatmányok merülési mélységéhez, hanem a vízi közlekedés eszközei alkalmazkodjanak a Duna természetes adottságaihoz. A hajózási útvonal hagyományos kotrási módszerekkel történő rendszeres karbantartása, a korábbi gátlástalan kavicskitermelés következtében kialakuló sziklazátonyok eltávolítása, és más, kisebb léptékű, helyi mederrendezési eljárások alkalmazása révén az év túlnyomó részében duzzasztás nélkül is biztosítható a zavartalan hajózás a Dunán.
- a vízenergia hasznosításában: a síkvidéki folyamszakaszon épített duzzasztóművek teljesítménye nem áll arányban környezetromboló hatásukkal: a duzzasztott

térségek eliszaposodnak, az alvízi szakaszon a meder és a talajvíz szintje drasztikusan mélyül (ami a vízkivételi lehetőségek csökkenésével jár), romlik a vízminőség, a gátak elvágják a létfontosságú összeköttetést az érintett folyamszakaszok élővilága között, a kiülepedő ipari szennyeződés pedig mérgezi a felszín alatti vizeket. Ezért a cél az ilyen létesítmények felszámolása, és ne szaporítása legyen.

A tanácskozás résztvevői állást foglaltak az alábbi, halasztást nem tűrő kérdésekben: A Szigetköz rehabilitációjához nem kell új medret szabni a folyónak. A víz, és elsősorban az árvizek szabad lefolyásának útjában álló akadályok elhárításával helyreállítható a természetes összeköttetés a főmeder és a mellékágak között. Ehhez azonban, a hágai nemzetközi bíróság állásfoglalásának megfelelően, biztosítani kell az ökológiai igényeknek megfelelő vízhozamot az eredeti mederben. Ez az évenként kétszer esedékes nagyvíz levezetése mellett az átlagos hozam legalább negyven-ötven százalékát jelentené. A főmederben a lesüllyedt mederfenék megemeléséhez a korábban kikotort kavics tömeg részleges visszatöltésére, a párhuzamművek megbontására, illetve ún. hordalékcsapdák kialakítására volna szükség. Az itt honos élőlénytársulásokat eddig ért veszteség részben visszafordíthatatlan. A lehetséges revitalizáció záloga a Duna mindenkori természetes vízjárásához igazodó szabályozás.

Javasoljuk a Szentendrei-Dunaág védetté nyilvánítását. Ezt indokolja a két partszakasz élővilágának értéke, a táj turisztikai és rekreációs jelentősége, és mindenekelőtt a főváros vízellátása szempontjából létfontosságú parti szűrésű kúthálózat védelme. Tiltakozunk a szigetmonostori híd építése, valamint a Római-parton törvénysértő módon emelt lakóépületek védelmére tervezett gát építése, az ottani vízisport-paradicsom felszámolása ellen.

A tati ártéri erdő kiirtását barbár, elvetemült cselekedetnek tartjuk! Követeljük a tervezett kerülőút vonalvezetésének módosítását, és az erdő újratelepítését. A hullámtér rovására, a természetvédelmi területen keresztül vezető útvonal semmibe veszi a táj és az ivóvízbázis védelmével, a közlekedés biztonságával kapcsolatos szempontokat, a községet elvágja a folyótól, egyedüli értelme sokmilliárd adóforint elterelése a gát- és útépítő lobbis számára.

Tát, 2004. április 30.

2. sz. melléklet

A Duna Charta és a Védegylet Dunával kapcsolatos állásfoglalása

A Duna Charta és a Védegylet álláspontja szerint a dunai víz- és környezetgazdálkodás gyakorlatában feltétlen elsőbbséget kell biztosítani az ivóvízbázisok védelmének, valamint a biológiai sokféleség szempontjából kitüntetett jelentőségű vízi és vízparti élőhelyek megőrzésének. Nem vitatjuk a hajózás és feltételei biztosításának szükségességét, de megköveteljük, hogy a vízi közlekedés eszközei alkalmazkodjanak a Duna természetes adottságaihoz, és ne a folyó medrét igazítsák mérhetetlen költségek árán a hajók és uszályok merülési mélységéhez! A Dunának a Pozsonytól Szapig, illetve a Szaptól Budapestig terjedő szakaszán az ökológiai fenntarthatóság követelményéből, valamint a hajózás igényeiből jelentkező tennivalók különböző prioritású feladatok elvégzését teszik szükségessé.

Pozsonytól Szapig a hajózás a bősi felvízcsatornában hosszú távon megoldott, de a Dunában és a Szigetközben a vízhiány, valamint az ebből fakadó talajvízszint-süllyedés sürgős beavatkozást kíván. Szap és Budapest között a folyamszabályozást elkerülhetetlennek tartjuk, nem elsősorban és kizárólag a hajózás feltételeinek javítása, hanem azzal egyenrangú célként, a még meglévő nagyszámú mellékág és nedves terület rehabilitációja és revitalizációja miatt.

A Dunára további duzzasztók építését elfogadhatatlannak tartjuk a duzzasztott szakaszok eliszaposodása, az alvízi szakaszok vízminőség-romlása, és az érintett folyamszakaszok élővilágára, ivóvízbázisaira gyakorolt káros hatása miatt. Hosszú távú célként a már meglévő duzzasztók felszámolását jelöljük meg. A hajózást a vízjárás természetes ciklusait megtartó hagyományos vízkormányzási módszerekkel kell és lehet fenntartani.

Fenti álláspontunk kialakításánál a fenntartható fejlődés szempontjai mellett alapvetően a hágai Nemzetközi Bíróság ítéletére támaszkodtunk, amely mind jogi, mind ökológiai szempontból egyértelmű keretet ad a Dunával kapcsolatos magyar–szlovák vita lehetséges megoldásainak.

A hágai ítélet egyrészt határozottan leszögezi, hogy Magyarország nem kötelezhető újabb duzzasztók és erőművek építésére, és emellett a bős–nagymarosi

erőműrendszer 1992-ig megépült műtárgyainak közös megegyezéssel való üzemeltetését írja elő. A közös üzemeltetés nemcsak a szlovák áramtermelést, és a hajózás szempontjainak kielégítését foglalja magában, hanem azt a magyar igényt is, hogy az érintett térségre jellemző eredeti állapotok – a Duna elterelését megelőzően kialakult ökoszisztémák, a folyó vízmozgása, a talajvízszint, valamint a területre jellemző mezőgazdasági és erdészeti tevékenységek egyaránt – fenntarthatóak legyenek. Az ítélet egyértelműen kimondja, hogy a közösen üzemeltetett erőműrendszer keretein belül az áramtermelés joga nem élvez elsőbbséget a környezet, az ivóvízbázis, és az itt megtalálható sajátos élővilág védelmével szemben.

Ennek megfelelően a bősi erőmű áramtermelését összhangba kell hozni a Szigetköz, különösen a Duna elterelését leginkább megszenvedő hullámtér ökológiai vízigényével. A hullámtérnek az adott vízmennyiség mellett sajátos vízdinamikára is szüksége van. Ehhez nemcsak a rendszeres árvizek tartoznak hozzá, mikor a folyó nagyvíz idején kilép medréből és építi-rombolja a partokat, de a hullámtér időszakos és részleges kiszáradása is. A jelenlegi vízpótlásnál ezek a szempontok egyáltalán nem érvényesülnek, emiatt az itt honos társulások folyamatosan degradálódnak.

A fenti szempontoknak grandiózus beruházások nélkül is eleget lehet tenni, sőt, magától értetődő állításként kijelenthető, hogy az ökológiai fenntarthatóság követelménye miatt csak olyan rehabilitációs tervek jöhetnek számításba, amelyek nem igényelnek nagy tájtalakítási munkálatokat.

A Duna Charta és a Védegyelet javaslata szerint a Pozsony és Szap közötti Duna-szakaszon a gátlástalan kotrás következtében lesüllyedt főmeder, és az eliszapolódott, illetve a gyakran mesterségesen is feltöltött mellékágak közötti kapcsolatot nem duzzasztással, keresztgáttakkal vagy új folyómeder mesterséges kialakításával kell visszaállítani. Megoldásként a főmeder kavicssal való részleges visszatöltését javasoljuk. A főmederből hiányzó anyag jelentős része helyben megtalálható.

Az 1880-as illetve az 1950-es évekbeli szabályzásnál a főág kialakításához és a mellékágak lezárásához felhasznált nagy mennyiségű bazaltkő, a mellékágak torkolati feltöltődését, illetve mesterséges feltöltését megszüntető kavicskotrás által kinyert anyag, valamint a hullámtérben több helyen megtalálható hatalmas kavicsdombok nagyrészt fedezik azt az anyagszükségletet, amit a Duna medrébe vissza kell tölteni. A fenékmederben hordalécsapdák kialakításával lehet elérni, hogy a víz ne görgethesse tovább a kavicsot. A többit pedig a folyóra kell bízni, hogy

a természet rendje szerint alakítsa a hullámtérben a szigeteket és a mellékágakat. Nyilvánvaló, hogy ehhez a megoldáshoz a jelenleginél több vízre van szükség. Szlovákiának az árvizeket teljes egészében, az évi átlagos vízhozamnak pedig legalább a felét a Dunába kell engednie. A hágai döntésnek megfelelően – amely a bős–nagygyarosi erőműrendszer közös megegyezéssel való üzemeltetését írja elő, és amely szerint az áramtermelés joga nem élvez elsőbbséget az élővilág védelmével szemben – a víz „jogilag is rendelkezésre áll”, azaz a mindenkori vízmenység legalább ötven százaléka Magyarországot illeti meg. Ezt az álláspontot a magyar félnek határozottan és konzekvensen kell képviselnie a kétoldalú tárgyalásokon.

Jelen állásfoglalás nem alkalmas sem arra, hogy a Duna mederfeltöltésének műszaki megvalósítását kifejtjük, sem arra, hogy más, alternatív rehabilitációs terveket kritizáljunk. Csak általánosságban hívnánk fel a figyelmet arra, hogy minden olyan megoldás, amely a Szigetköz mellékágaiban, vagy a Dunában szűkítő gátat, duzzasztógátat, fenékküszöböt alkalmaz, szükségszerűen lépcsős vízszintet, ill. a vízsebesség lokális növekedését idézi elő, ami sem ökológiai, sem vízügyi szempontból nem kívánatos. Emellett minden, a mederbe épített műtárgy a folyó adott állapotát próbálja rögzíteni, és ez a természetes vízjárással szembeni folyamatos küzdelmet igényel.

A Szigetközben csaknem tíz éve működő vízpótlás nyilvánvalóvá tette, hogy a vízügy a vízpótlás részeként épített „műtárgyak” védelme érdekében tudatosan próbálta kizárni az árvizeket a hullámtérből, és amikor a megemelkedett vízhozam miatt ez nem sikerült, a műtárgyak jelentősen károsodtak. Következésképp megállapítható, hogy a rendszeres árvizek csak gáaktól, fenékküszöböktől és szűkítőktől mentes Dunába és hullámtérbe engedhetők be.

Túl ezen, fel kell hívnunk a figyelmet arra is, hogy a „kanyargós” Duna terve önellentmondásos, mert nem létezik kanyarulataiban rögzített meanderező folyó. Ugyanakkor a kanyargós Duna tervét megalapozottnak sem mondhatjuk, mert a Duna kis vízhozamú (25 m³/sec) felső folyásánál elvégzett tájrehabilitációból nyert tapasztalatokkal igen felelőtlen és veszélyes kísérlet lenne a szigetközi Dunát természetellenesen kanyargóssá alakítani. Látni kell, hogy ez esetben egyáltalán nem a Duna másfél évszázaddal ezelőtti visszaállításáról lenne szó, hanem Szigetköz és a Duna olyan újabb totális vízügyi szabályozása történne meg, amely alapvetően figyelmen kívül hagyja az ökológiai szempontokat.

A Duna Charta és a Védegylet rendelkezik azzal a szakértői háttérrel, amellyel a Duna mederfeltöltésének műszaki terveit részletesen kidolgoztathatja, de a munkát finanszírozás hiányában nem tudja elvégezni.

Végül elfogadhatatlannak tartjuk, hogy az EDUVIZIG és a hozzá kapcsolódó vállalkezési körök eszközparkjuk mozgásban tartása és profitéhségük kielégítése érdekében szükségtelen és környezetpusztító beruházásokat próbálnak kikényszeríteni (a Rába vízének a Balatonba tervezett vezetése, vagy a Mosoni-Duna duzzasztásának legújabb tervei). Aggasztó, hogy az illetékes minisztériumban nem működik olyan hatékony ellenőrzési rendszer, amely gátat szabna a környezet- és természetpusztító vízügyi beruházásoknak a Dunán. A Duna Charta és a Védegylet emiatt javasolta a közelműltban, hogy a Duna védelmében az Országgyűlés mielőbb alkosszon olyan törvényt, amely a vízgazdálkodásban feltétlen elsőbbséget biztosít az ivóvízbázisok védelmének, valamint a biológiai sokféleség szempontjából kitüntetett jelentőségű vízi és vízparti élőhelyek megőrzésének.

Budapest, 2004. május 15.

Karátson Gábor
a Duna Charta és a Védegylet elnöke

3. sz. melléklet

Javaslat a Szigetközi Duna-szakasz helyreállítására (részlet)

3. A szigetközi Duna-szakasz helyreállítása

A szigetközi Duna-szakasz kialakulásának és az elterelés következményeinek ismeretében megfogalmazhatók a táj rehabilitálásának legfontosabb alapelvei, és meghatározhatók a helyreállítás módszerei.

3.1. A tájrehabilitálás alapelvei

Egyértelmű, hogy a folyószabályozások és ármentesítések kezdete előtti állapotokhoz nem lehet visszatérni, de az is nyilvánvaló, hogy nem csupán a Duna elterelésének, hanem az 1960-as években végrehajtott — mai mércével ökológiai szempontból elhibázottnak minősíthető — folyószabályozás káros következményeit is orvosolni kell. Reális célként a múlt század első felére jellemző állapotok elérése jelölhető ki. Nem szabad elfeledni, hogy a korábbi folyószabályozásokra a hajózás biztosítása és az árvízvédelem miatt volt szükség. E problémák kezelésére a bősi üzemvízcsatorna megfelelő lehetőséget ad. A szigetközi Duna-szakasz helyreállítása során az ökológiai szempontok elsőbbsége azonban csak akkor biztosítható, ha kimondjuk: hosszú távon fenn kell tartani a bősi erőmű jelenlegi 4000 m³/s-os vízáteresztő képességét és az üzemvízcsatorna hajózhatóságát, a felhagyott főmederben pedig lemondunk a hajózásról.

A kisalföldi szakaszon a Duna határfolyó, ezért a helyreállítás csak a szlovák féllel együttműködve, a szlovák fél érdekeit is figyelembe véve lehetséges.

A folyó és a hozzá kapcsolódó növény- és állatvilág egységes ökológiai rendszert képez. A szabályozás során nem az egyes flóra- és faunaelemek környezeti igényéből kell kiindulni, hanem a táj fő alkotóelemére, a vízjárás jellegének helyreállítására kell koncentrálni. Habár az elmúlt évtizedekben a hullámtéri ágrendszerek lassan áramló, pangó vízű szakaszai mentén számos védelemre érdemes növénytársulás telepedett meg, mégsem ezek képezik a táj fő értékét, hanem a sekély és gyors áramlású folyóvizekhez kötődő élőlények. A dinamikusan változó vízszintek, az élénk vízáramlás, és az árhullámok biztosításával létrejöhetnek a vándorló, aktívan alakuló mederszakaszok, és automatikusan bekövetkezik az

ezekhez kapcsolódó flóra- és faunaelemek térnyerése, illetve a hullámtértől idegen, tavi jellegű ökoszisztémák háttérbe szorulása.

A helyreállítás során törekedni kell a vízterek jelenlegi szétaprózottságának mérséklésére, a sok, elkülönítetten szabályozott (duzzasztott) vízszintű szakasz egységes rendszerbe foglalására. A vízhozamokat és vízszinteket nem valamiféle elképzelt elméleti rendszerhez (pl. a vegetációs időszak vagy az ívási periódus „ökológiai” vízigényéhez) kell igazítani, hanem a Duna mindenkori aktuális vízjárásához, például a dévényi vízhozamhoz. Természetesen lehet törekedni az időjárási és vízjárásbeli szélsőségek valamelyes mérséklésére, de tudomásul kell venni, hogy a folyó természetes állapotában is rendszeresen előfordultak az élővilág egyes csoportjai számára kedvezőtlen vagy tragikus kimenetelű árhullámok, illetve tartós kisvízes periódusok. A szigetközi növény- és állatvilág értéke azonban éppen a változásokhoz való gyors alkalmazkodóképességben rejlik. Nem szabad tehát visszaélni a vízkormányzás műszaki lehetőségeivel, és a lehető legegyszerűbb, minél természetesebben működő, a Duna aktuális vízhozamához igazodó rendszert kell kialakítani.

A változó, vándorló medrek, a „kiszámíthatatlanul” érkező árhullámok nem kedveznek a nagyüzemi jellegű hullámtéri erdő-, vad- és halgazdálkodás, valamint a tömegturizmus érdekeinek. Az ökológiai szempontok prioritása egyben azt is jelenti, hogy egyrészt vissza kell térni a táj eredeti jellegéhez jobban illeszkedő, hagyományos gazdálkodási módszerekhez, másrészt elő kell segíteni az ökoturizmus előtérbe kerülését.

3.2. A helyreállítás módszerei

A dunacsúni tározó működése miatt a szigetközi Duna-szakaszra gyakorlatilag nem érkezik kavicsos hordalék, ezért a folyamatosan feltöltődő, fonatos jellegű vízfolyás visszaállítása nem lehetséges. A folyó jelenlegi vízjárása, hordalékszállító képessége és mederüledékeinek szemcsemérete alapján egy enyhén kanyargó, főágból, mellékágakból és ártéri szigetekből álló vízfolyás kialakítása lehetséges, ahhoz hasonló jelleggel, mint amilyen a Duna Gönyő–Esztergom közötti szakasza. Az egyes medrekre várhatóan a mérsékelt oldalirányú vándorlás, a homorú kanyarulatokban a partfal alámosása, a domború partok mentén szegélyzátványok kialakulása, a természetes bögékből és gázlókból álló, egyenlőtlen fenékmélységű hossz-szelvény lesz a jellemző.

A legfontosabb feladat a jelenleg teljesen elkülönülő főmeder és a hullámtéri mellékágrendszerek összekapcsolása. Ez csak a főmeder vízszintjének jelentős megemelésével, és az ágrendszerek mostani vízszintjének valamelyes csökkenésével lehetséges.

A főmeder vízszintjét nem szabad duzzasztással emelni, mert az az áramlási sebesség csökkenését, föliszapolódást, eutrofizációt, a lassú, pangó vizeket kedvelő növény- és állattársulások térhódítását eredményezi, és árvízvédelmi problémákat is okozhat. Ehelyett a főmederbe juttatott vízhozamot kell növelni. A Duna mindenkori vízhozamának ötven százalékát a főmederbe vezetve a közepes vízszint a jelenlegihez képest egy-másfél métert emelkedne, megközelítve a korábbi kisvizek szintjét.

A vízszint további emelkedését a mederfenék szintjének megemelésével, a korábbi folyamszabályozások és az ipari célú kavicskotrás következtében mélyre vágódott főmeder részleges visszatöltésével lehet elérni. Az ehhez szükséges kavicsos hordalék egy része az ágrendszerek felső szakaszán, a töltőbukók mögött megtalálható.

A mellékágak felső és középső részéről kikutort hordalék a főmederbe visszatölthető. A visszatöltéshez szükséges kavics nagyobb hányadát a főmeder kiszélesítésével lehet nyerni. A főmeder vezetóműveit megbontva, azok kőanyagát a mederben hordalékfogó műtárgyak, fél-egy méter magas fenékküszöbök kialakításához lehet felhasználni. A vezetóművek megbontott részein áradásokkor a partfal eróziója következtében jelentős mennyiségű kavicsanyag jut a mederbe, amely fokozatosan feltölti a fenékküszöbök közötti szakaszokat. A feltöltődést a küszöbök magasításával, és természetes anyagokból (rőzsefonatokból, gyökérkoronákból) készített egyéb hordalékfogók alkalmazásával kell segíteni. A mederfeltöltést olyan mértékig kell folytatni, hogy a főmederbe eresztett kisvízi hozamok (400-450 m³/s) esetén a vízszint valamelyest meghaladja a múlt század első felére jellemző kisvízszinteket.

Figyelembe véve a partél szintjét, és a kavicsos üledékek vastagságát, ehhez a jelenlegi 300–380 m helyett 400–450 m széles főmedret kell kialakítani.

A vezetóművek tervszerű megbontását és az árhullámok biztosítását követően a mederszélesítés jó részét a Dunára lehet bízni. A mederfenék megemelésével a bősi alvízcsatorna által visszaduzzasztott szakasz hossza is csökken, mérséklődik a feliszapolódás. Mivel a dunacsúni és a bősi erőművön átvezetett hozam aránya módosul, ezért az alvízcsatorna torkolata alatt további mederátrendeződési, kimosódási folyamatokra lehet számítani.

A hullámtéri ágrendszer átérésztő képességét növelni kell. Az eddigi, bukókkal és zárásokkal bögékre tagolt vízterek helyett inkább a főmeder eséséhez igazodó, folyamatos élénk áramlású mederszakaszokat kell kialakítani.

A főmeder és a hullámtéri ágak összekapcsolását nem lehet az egész szakaszon egyszerre elvégezni. Első lépésben a Szigeti-Dunát, a Kormosi-Dunát és a Doborgazi-Cikolai-ágrendszert kellene a főmederrel egységes vízrendszerré tenni, ezt követhetné a Bodaki- és a Remetei-ágrendszer, majd az Ásványi-ágrendszer helyreállítása, végül pedig közvetlen kapcsolatot kellene teremteni a Bagoméri-ágrendszer felé is. A felsőbb szakaszokon történő összekapcsolás megteremtését követően gondoskodni kell az alsóbb ágrendszerekben a jelenlegi vízpótlás ideiglenes fenntartásáról. Az összekapcsolás tehát folyásirányban felülről lefelé haladva, fokozatosan, több év alatt történhetne meg.

A talajvíz szintjét nem annyira a beszivárgási, mint inkább a megcsapolási területek vízszintje befolyásolja, ezért a főmeder vízszintjének emelkedése a talajvízszint jelentős emelkedésével jár. A durva, kavicsos üledékekkel feltöltődő, erodálódó partfalú főmeder újra visszaveheti talajvíz-tápláló szerepét. A vízhozam és a vízszint dinamikus változása következtében újra kialakulhat a talajvízszint fluktuációja, a talaj átlevégőztetése és a kapilláris vízemelés jelensége.

Mivel a főmeder fenékszintjének megemelése a főmeder szélesítésével jár együtt, ezért továbbra is csak a 3000-3200 m³/s-os nagyvízhozamok mellett alakulhatnak ki olyan vízszintek, amikor a folyó túllép a partéleken. Az ötven százalékos vízhozammegosztás esetén ilyen árvizek ritkán fordulnak elő, ezért továbbra is szükség lehet arra, hogy nagyvizek esetén a hullámtér egyes részein a mellékágak visszaduzzasztásával idézzük elő az ártér elöntését.

Természetesen az lenne a legkedvezőbb megoldás, ha a hullámteret a főmeder felől lehetne elárasztani. Ehhez azonban az szükséges, hogy a mederemelkedést ne csak a főmeder szélesítésével és a mellékágakból kikotort kavics visszatöltésével, hanem máshonnan kinyert kavicssal is segítsük. Ilyen lehet például az alvízcsatorna alatti szakaszcímű kimosódó, és a Medve-Nagybajcs szakaszon leülepedő kavics, amely a zátonyképződéssel hajózási gondokat okoz, és amelyet gázlókotrással kell eltávolítani. A főmeder feltöltéséhez felhasználható a dunacsúni erőmű árapasztója alól kimosódó kavics is.

A dinamikus vízjárás, az árhullámok levonulása feltétlen szükséges ahhoz, hogy a folyó a mesterségesen pótlott kavicsot elrendezze, és kialakítsa a vízjárásának és

hordalékháztartásának megfelelő medermorfológiát. A szigetközi Duna-szakasz helyreállítása során a mesterségesen kanyargóvá tett, kötött, duzzasztásokkal szabályozott vízszintű medrek helyett élő, medrüket változtató, élénk áramlású vízfolyásokat kell kialakítani, mert csak ez biztosítja a táj eredeti természeti értékeinek fennmaradását.

Az összefoglalót készítette: Molnár Péter

A RÁBA MEGŐRZÉSE – VESZÉLYEK ÉS ESÉLYEK

A Jövő Nemzedékek Képviselő program keretében a Védegyület több éve megkülönböztetett figyelemmel kíséri a Rába sorsát, valamint a folyóvíz természeti rendszerének védelmére és felélesztésére irányuló kezdeményezéseket és erőfeszítéseket. A figyelem indokolt, hiszen e folyónkra – mely az elmúlt évszázadok természetromboló beavatkozásai ellenére, pusztán a véletlennek és a természet regenerációs képességének köszönhetően máig Közép-Európa egyik legértékesebb ökológiai folyósója maradt – újabb veszélyek leselkednek.

Élővizeinken évről évre tapasztalhatók a természetellenes kísérletnek tekinthető évszázados vízvezetési koncepció katasztrofális hatásai – és a balatoni vízpótlás bizarr ötlete sincs még megnyugtatóan rendezve –, de a vízügyért felelős hivatalnokok „integrált folyógazdálkodási terv” néven újabb, pusztítással járó elképzeléseket bocsátottak a nyilvánosság elé. Mindeközben titokban duzzasztógát és erőmű épült a Rábán Magyarlak térségében, mely egy külföldi tulajdonú cég számára termel villamos energiát, megszakítva a folyó ökológiai folyosó jellegét, veszélyeztetve védett halak élőhelyét és vándorlását, akadályozva a vízi turizmust, és ellenkezve az Európai Unió Víz Keretirányelv „jó ökológiai állapot elérését” szorgalmazó szellemével, valamint számos további jogszabállyal.

Miként a Föld szárazföldjeinek nagy részén, ma már a Kárpát-medencében is jelentkeznek a természetpusztítás és a vízvezető tájtalalkítások által elindított több száz éves degradációs folyamatok katasztrofális következményei: a lesüllyedt talajvízszint, az időjárási szélsőségek fokozódása, az ártéri természeti rendszer önszabályozó képességének legyengülése nyomán fellépő pusztulások, a súlyos aszályok és a hirtelen jelentkező, haszon helyett veszélyt hozó árvizek.

A folyószabályozás valójában önszabályozó élőrendszereket fosztott meg létfontosságú szerveiktől, kikapcsolva a rendszerből az ártér nagy részét, erdeivel, vízfolyásaival, tavaival. A folyó-ártéri szerveződés ennek következtében elveszítette stabilitását, a folyók vízjárása szabálytalanná vált – soha nem látott mértékű vízhiányos és vízfelesleges időszakokat eredményezve. A Víz Keretirányelv éppen azért ír elő újfajta megközelítésmódot felszíni és felszín alatti vizeinkkel kapcsolatban, mert nyilvánvalóvá vált az eddigi – a természetet kiapadhatatlan forrásnak tekintő – természettel, vizekkel kapcsolatos viszony tarthatatlansága.

A Rábát különlegesen gazdag élővilága és a felső szakaszon fennmaradt természetközeli medre alkalmassá teszi arra, hogy – a bodroglói BOKARTISZ Kht. tájrehabilitációs programjának tapasztalatait felhasználva – újabb példaként szolgáljon a természettel való együttműködés kialakítására. A Sárvár–Győr folyószakasz eredeti ártere egy részének szabályozott visszakapcsolása a vízrendszerbe elősegítené a nagyvizek táji szintű megőrzését és a vízjárás kiegyensúlyozását. A természetes erdők helyreállítása esetén hozzájárulhatna a biológiai sokféleség újbóli növeléséhez, a természetbarát, és ezért fenntartható gazdálkodási módok felelevenítéséhez, és növelné a térség turisztikai vonzerejét is. A fenti célok elérése érdekében a Palocsa Egyesület 2002 decemberében javaslatot tett az illetékes minisztériumnál a folyó teljes hosszának védetté nyilvánítására, melyre a mai napig nem kapott érdemi választ.

Mintegy négy éve folyik a vízügyi igazgatóságok koordinálásában a Rába „Integrált folyógazdálkodás”-ának (helyesebben: folyókezelésének) tervezése. A cél az, hogy a magyar szervek megfeleljenek az EU Víz Keretirányelv előírásainak, egyúttal – mintaként szolgálva valamennyi folyónk jövőbeni kezeléséhez – nyílt eljárás keretében lehessen meghatározni a folyót érintő jövőbeni beavatkozásokat.

Sajnos azonban a tervezés folyamata már az elejétől fogva ellentétesnek bizonyult a Keretirányelv szellemével, hiszen az érintetteknek (lakosoknak, társadalmi szervezeteknek) nem volt alkalmuk részt venni a tervezés céljainak kitűzésében, mi több, nem is készült valódi célrendszeren alapuló koncepció. „Egyeztetett szakmai igények” címen egy vízvezető szemlélettel kialakított anyag látott napvilágot 2003 őszén, amelyet a nemzeti park kiegészítésekkel látott el, illetve a polgármesterek véleményeztetek, de kizárólag a létesítmények elhelyezésére vonatkozóan.

Így fordulhatott elő, hogy a későbbi társadalmi egyeztetés alapját képező alapterv egy koncepciójában elavult, vízvezetési eszközrendszerhez igazodó ötlethalmazként jelent meg, átgondolatlanak tűnő „zöld” elemekkel kiegészítve. Ilyennek érezzük többek között a száz éve kiszáradt, majd visszaerdősült területek, valamint „szentély” típusú holtágak előzetes vizsgálat nélkül tervezett öncélú (vagyis a folyó visszakanyargósítását nem jelentő) elárasztását, vagy a „zöld folyosók” ökológiai vizsgálatot nélkülöző tetszőleges kialakítását).

A legaggasztóbb problémát azonban kezdettől fogva az jelenti, hogy érdemben nem foglalkoznak a komoly szakértői bázissal rendelkező társadalmi szervezetek

koncepcionális javasolataival. A terv ezért az elveszett lehetőségek terve lesz, amellet, hogy – koncepcionális hiányosságai miatt – az árvízvédelmi kérdéseket természetpusztító módon kívánja kezelni. Ilyen kérdés elsősorban a mértékadó árhullámok kártételei ellen való védekezés, amelyet – a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése egyes elemeihez hasonlóan – a hullámtéri erdők egyes részeinek kiirtásával létrehozandó „szabadon tartandó sávok” útján kíván biztosítani. Ám amíg a hasonló koncepcióval tervezett területek esetében hangsúlyos elemként jelennek meg az árvízi tározók, sőt a BOKARTISZ munkacsoportnak és másoknak köszönhetően egy, a tározókból továbbvezetett vízre alapozott ártér-helyreállításról és az ártéri foggazdálkodás ismereteit is hasznosító természetközeli gazdaságfejlesztésről is szó van, addig a Rába esetében – mely, hangsúlyozzuk: valamennyi folyónk kezelési tervéhez szolgál mintául – a vízügyi szervek részéről csupán a vésztározásra született elképzelés, ami éles ellenállást váltott ki az illetékes önkormányzat részéről.

Alkotmányunknak és a Víz Keretirányelv szellemének megfelelő eljárás véleményünk szerint az lett volna, ha először egy, a lehetőségeiről tájékozott társadalom által támogatott közös értékrend és célrendszer készült volna az alkalmazható módszerekről. Ehelyett ma egy előre lefektetett vízvezetési koncepció alapuló terv módszereiről vitatkozunk, ahol esetenként már csak arról eshet szó, hogy hozzájárul-e a társadalom az évszázados vízvezető koncepció további erőltetéséhez. A vízgazdálkodás alternatív lehetőségeire vonatkozó javaslatok (ártér-helyreállítás és „-reaktiválás”, táji szintő vízmegőrzés és hasznosítás) technikai megvalósíthatóságát azonban a mai napig nem voltak hajlandóak a vízügyi igazgatóságok szakemberei megvizsgálni. Az alternatívákat nem ismerő emberek megkérdezése arról, „akarják-e, hogy megvédjék az árvíztől”, nyilván nem helyettesíti a valódi lehetőségek és hosszú távú hatásai ismeretén alapuló nyílt döntési folyamatot, amit a vonatkozó jogszabályok is előírnak (eredményében pedig akár ellentétes is lehet).

Úgy érezzük, hogy a társadalmi szervezetek – elsősorban a Magyar Környezetgazdaságtani Központ, a Védegylet, a Palocsa Egyesület, a Rába Szövetség, valamint a Kerekérdő Alapítvány – képviselőiből álló csoport lehetőségeihez mérten komoly erőfeszítéseket tett a természetközeli, fenntartható gazdaságfejlesztést is szolgáló alternatívák megismertetése érdekében. Ez azonban jóval hatékonyabb lehetett volna, ha a vízügyi szervek hajlandóak lettek volna műhelymunkák keretében szakmai tudásukkal szolgálni az egyes alternatívák

megvizsgálását, valamint ha a társadalmi vita koordinátorai a folyamat elejétől fogva nagyobb együttműködési készséget mutattak volna egy hosszú távú szempontoknak is megfelelő cél- és eszközrendszer felvázolásában, megvitatásában és elfogadásában. Ilyen, továbbra sem feladható alternatíva az áradások vizének szabályozott kivezetése a mentett oldalra, melyet a szaknyelv „ártér-reaktíválásként” ismer, illetve a hullámtér szélesítése az EU-ban elfogadott „Teret a folyónak” elvnek megfelelően. A katasztrofális vízhiány mérséklése érdekében (és egyéb természetvédelmi szempontokból is) alapvető fontosságú lenne a folyó természetes kanyargásának, dinamikájának elősegítése megfelelő szelíd vízkormányzási módok bevezetésével. Gyakorlatilag a ma is rendelkezésre álló eszközöket (pl. a partvédelem eszközeit) kellene új módszerek kidolgozásával és kipróbálásával felhasználnunk az új célok érdekében (pl. a talajvízszint helyreállítása, ívóhelyek újbóli létesítése, klíma- és természetvédelem, ökoturizmus, és fenntartható árvízvár-megelőzés).

A régiek pontosan ismerték a vizekkel való fenntartható gazdálkodás, a természettel való együttműködés kritériumait és módszereit (ezt kiválóan dokumentálják Andrásfalvy Bertalan vagy Molnár Géza ártéri gazdálkodás témakörében végzett kutatásai), így hazánk évszázadokon át mesze földön híres volt legendás halbőségéről és a ma ökológiai gazdálkodás területére sorolt számtalan haszonvételi forma bravúros gyakorlásáról. Ezért különösen szomorú, ha ma arra sem vagyunk képesek, hogy a jelenleg fejlettebb nyugati országoknak e hibák felismeréséből következő előremutató jogszabályait úgy vezessük be, hogy tevékenységünk ne csak formailag, hanem tartalmilag is megfeleljen ezen irányelvek szellemiségének.

A vízügyi igazgatóságok – a felettes jogkört gyakorló Folyógazdálkodási Tárcaközi Bizottság támogatásával – a különböző megoldási lehetőségek megvalósíthatóságát úgy kívánják megkérdőjelezni, hogy a nagyvizek elvezetésére szolgáló hullámtéri beavatkozások megvalósításkor jelentkező költségeit kisebbnek tüntetik fel minden más, természetkimélőbb, és a víz táji szintű megőrzését szolgáló megoldásnál (pl. szabályozott mentett oldali kivezetés, hullámtér-szélesítés stb.). Anélkül, hogy firtatnánk egyes vízügyi tisztviselők magánérdekeltségét egy már begyakorlott műszaki mechanizmus európai pénzből való további nagyszabású működtetésében, nem mehetünk el szó nélkül e durva csúsztatás mellett. Nyilvánvaló ugyanis, hogy az egyes beavatkozások hatásai és költségei merőben eltérőek hosszú távon, a jövő nemzedékek szempontjából. Ezért az egyes megoldások pillanatnyi költségeinek összehasonlítása széles körű és hosszú távú

hasznaik egymás mellé állítása nélkül nem megengedhető torzításnak minősül. A jövő nemzedékek szempontjából ugyanis nyilvánvalóan nem mindegy, hogy hosszának lerövidítésével, erdejének kivágásával, vizének felgyorsításával és vízjátékának növelésével egy folyó pusztulását segítjük elő, vagy megkeressük azokat a megoldásokat, amelyek az eredeti ártér meghatározott részeire történő vízkivezetéssel komplex tájhelyreállításra adnak lehetőséget, segítve ezzel egyébként a helyi gazdaság fejlődését is. A víz lefolyásának gyorsítása hosszú távon növeli a káros folyamatokat, a rendszer kilengését, a kisvíz és a nagyvíz szintje közötti különbséget. Az ilyen irányú beavatkozások rombolják a folyó önszabályozó képességét, amit mesterséges víztározási beruházásokkal nem lehet ellensúlyozni.

A „nyílt tervezés” évei alatt, míg többen az elvi szinten folyó vitát próbáltuk együttműködéssé varázsolni a vízügyi szervek, illetve a WWF Magyarország és a társadalmi környezetvédő szervezetek között, addig felfoghatatlan szemérmelenséggel olyan beavatkozások történtek a Rábán, melyek ellentétesek a fenntartható vízgazdálkodás és természetvédelem elveivel, és amelyekről a „nyílt tervezés” folyamatában éveken keresztül a vízügyi szervek részéről említés sem esett. Tudomásunk van természetközeli állapotú sziget elkotrásáról és egy – méretarányosan körülbelül a meghiúsult nagymarosi duzzasztóéval azonos hatású – duzzasztómó (!) felépítéséről Csörötnek-Magyarlak térségében, amelyhez az őrségi Nemzeti Park hozzájárulása kellett!

Az új Magyarlakai Rába-vízlépcső teljes szélességében elzárja a folyót, és vizét a sőrő rácsozattal elzárt üzemcsatornába tereli. A folyó ökológiai folyosóként több védett (fokozottan védett, bennszülött, veszélyeztetett és berni konvenciók stb.) halfaj számára is megszakad, azon túlmenően, hogy a duzzasztott öt kilométeres szakaszon, a Berni Egyezménybe ütköző módon, élőhelyeiket is megsemmisítették, csakúgy, mint a zátonyokon fészkelő madárfajok fészkelőhelyeit.

A halak számára maga a duzzasztómó csak az egyik akadály. A másik az öt kilométeres duzzasztott szakasz, mely lassan hemzseg a robbanásszerűen elszaporodó idegen eredetű gyomhalaktól (razbóra, ezüstkárász, naphal, törpeharcsa stb.). A vízlépcső olyan, a Rába legfájdalmasabb kincseinek számító halfajokat sodor a kipusztulás szélére, mint a dunai ingola, a német bucó, a magyar bucó, a homoki küllő stb. A „hallépcsőnek” nevezett vas- és betonműtárgy a Rábát kutató mértékadó halbiológusok szerint a rábai halak közlekedtetésére alkalmatlan. A létesítmény és duzzasztás a folyó táji különlegességét, értékét is tönkreteszi ezen a talán legszebb magyar szakaszon.

A Rába az „évtized folyója”, Magyarország és Európa egyik legértékesebb ökológiai folyója, hazánk egyik legtermészetesebb folyója, Natura 2000-es terület. A magyar állami természetvédelmi szervezet mereven ellenzi természetesebb folyóinkon a vízlépcsők építését. Vajon miért tettek most mégis kivételt pont az egyik legépebben megmaradt folyónkkal, „az évtized folyójával”??

A vízügyi tervtől függetlenül, azt mégis szükségképpen kiegészítve, időközben megkezdődött a Rába komplex ökológiai felmérésének és tervezésének munkája. Folytatódik a bodrogi tapasztalatok átültetése is. A munka célja az ártéri tájgazdálkodás mintaterületeken történő bevezetése, amely a táj öngyógyító folyamatainak segítésére alapozva kísérletül szolgál majd a helyi lakosság természettel és egymással való együttműködésének kialakítására.

A táj újraélesztésének kiemelt feltételeként szükségesnek mutatkozik olyan állami ártéri mintaterületek kijelölése, ahol teljes jogú kezelőként lehetőség nyílik a természetes erdő regenerációs célú kezelésére, valamint a természetközeli, vízre alapozott ártéri gazdálkodási formák kísérleti bevezetésre és bemutatására.

Munkánkhoz várjuk minden környezetvédő támogatását, lakjon bármerre az országban, és minden érintett részvételét, annak érdekében, hogy a Rába völgyét, és a Kárpát-medencét élhető helyként őrizhessük meg a jövő nemzedékei számára, biztosítva alkotmányos jogukat az egészséges környezethez.

Az összefoglalót készítette: Karakai Tamás

LEGYEN A RÁBA NEMZETI PARK!

Előzmények

Már a JÖNEK 2002. évi jelentése állásfoglalást közölt a Rába Nemzeti Park és/vagy Rába Bioszféra Rezervátum kialakításának szükségességéről (dr. Békési Sándor környezettörténész, muzeológus; Kis Orsolya biológus; Kiszely Károly természetvédő; Karakai Tamás természetvédelmi szakmérnök javaslatára).

2003 februárjában a Rába- és Dráva-védő környezetvédő szervezetek győri megbeszélésének résztvevői állásfoglalást bocsátottak ki arról, hogy a Rábát teljes hosszában és mellékvizeivel együtt a hagyományos természetvédelem eszközeivel is védeni kell.

2003 márciusában a Környezet- és Természetvédő Szervezetek Országos Találkozója ellenszavazat nélküli állásfoglalásában sürgette az országos jelentőségű természetvédelmi oltalom és a Rába Nemzeti Park és/vagy bioszféra-rezervátum haladéktalan kihirdetését a Rába teljes hosszában.

2002 óta többen és többször – közöttük a Palocsa Egyesület és Karakai Tamás természetvédelmi szakmérnök – sürgették közérdekű állampolgári javaslatokban a nemzeti park kialakítását.

Mégis, az illetékes hivatalok törvénysértő módon nem létezőnek tekintik a közérdekű állampolgári javaslatok sorozatát, és azokra mind ez idáig semmiféle választ nem adtak – holott a Rábával kapcsolatos adatok bőségesen elegendőek ahhoz, hogy a területet országos jelentőségű természetvédelmi oltalom alá helyezték.

Lehetőségek és javaslatok

A Rábát medrének és kanyarulatainak mindmáig fennmaradt természetessége európai mércével mérve is egészen különleges, egyedi, védendő ritkasággá avatja, amely már csak morfológiai adottságai miatt is érdemes lenne a nemzeti park rangra. Ezen túl azonban a folyó rendkívüli táji és vizuális értékkel is bír, vadvízi jellege pedig talán még kifejezettebb, mint a Hernádé.

A rendkívül értékes, és még ép természeti folyosó az Elő-Alpokat, az Őrséget, a

Vendvidéket, az ausztriai Lapincs-Ramsar-területet – és ezek értékes élővilágát, vizeit – köti össze a Kis-alfölddel, a Fertő-Hanság vízrendszerével, a Dunával, Szigetközzel, az osztrák Dunai Nemzeti Parkkal, az Észak-nyugati Kárpátok vizeivel stb. Szó szerint a közép-európai természet egy fontos és csodálatos verőeréről van szó. (Csak egyetlen kiragadott példa ennek illusztrálására: a Rába elhanyagolt hódállománya, amely Ausztriából természetes úton, a Szigetközön át és a folyón felfelé terjedve jutott el az őrségig, egységet alkot a Kis-Rába, a Rábca, a Duna és Wien-folyó, a Morva folyó, a Szigetköz és talán a Hanság hódállományával.)

A Rába – az utóbbi évek szennyezései ellenére – máig az egyik legtisztább vízű, egyúttal azonban legveszélyeztetettebb folyónk, amelynek túlélése a sürgős, arányos, rangot jelentő védelmi besoroláson múlik.

A folyót egyaránt fenyegeti a növekvő magyarországi és ausztriai szennyezés, a vízlépcsőépítés (az ún. „belépcsőzés”), a lepezett mederkiegyenesítés, az ártérbeépítés, az átláthatatlan „folyógazdálkodási tervek” kialakítása, illetve az ellenőrizetlen, elszabaduló tömeges nemzetközi vízi turizmus stb. Ezért, ha halogatjuk a Rába arányos védelmét, tétlenségünkkel hozzájárulunk a folyó visszavonhatatlan károsodásához. (Egy idő óta elhallgattak azok a hangok is, amelyek a Rába szentgotthárdi eredetű szennyezésére hívták fel a figyelmet.)

A nem kellően hatékony szigetszemléletű, idejétmúlt (és nemritkán féltékenykedően maradi) természetvédelmi szemlélettel szemben kiemelt védelmet érdemelnek ökológiai folyosóink, melyek valódi távlatokat, új értelmet adnak szigetszerűen elhelyezkedő nemzeti parkjainknak és természetvédelmi területeinknek, értékesebbé, és maradandóbbá formálva azokat.

Ezért sürgősen itt lenne az ideje Magyarországon is, hogy nemzeti parkká vagy bioszféra-rezervátummá nyilvánítsuk legfontosabb, még viszonylag ép természeti folyosóinkat – a Rába ezek között is az egyik legértékesebb lehetne.

Nemzetközi szinten elfogadott álláspont, hogy az értékes folyók szabályozott szakaszai is védendők, mert ökológiai folyosó szerepük meghatározó (példa erre a Havel-folyó a német Müritz Nemzeti Parkban, vagy a Dráva teljes magyarországi szakasza a Duna-Dráva Nemzeti Park területén).

A Rába védelem szempontjából jól elkülöníthető szakaszai:

1. Szentgotthárdtól a nicki duzzasztóig

Különösen Sárvárig a meder természetesnek mondható, gyakorlatilag szabályozatlan, nagyrészt ősállapotú. A folyó a beavatkozások után erőteljesen igyekszik visszaalakítani eredeti jellegét és medrét. Ahol gátak kísérik (Sárvártól), a hullámtérben természetközeli ártéri erdők övezik. Morotváii igen értékesek.

2. A nicki duzzasztótól Árpásig

A folyó ezen a szakaszon természetközeli állapotú. A mederszabályozásokkal és mederrövidítésekkel szembeszegülve erőteljes kanyarépítéseket végez, hossza ismét nő. Hullámtéri természetközeli erdei, legelői értékesek, morotváii igen értékesek.

3. Árpás és Rábapatonna

A folyó már közel sem természetes állapotú, de még nem teljesen csatorna jellegű, és ökológiai folyosó szerepe pótolhatatlan! Hullámtéri természetközeli erdei értékesek, morotváii igen értékesek.

4. Rábapatonna és a Duna-torkolat

A folyó ezen a tizennégy folyamkilométernyi hosszon csatorna jellegű. Ennek ellenére természeti folyosó szerepe döntő. Bár maga a folyó itt csatornaszerű, ám éppen itt kísérik a védett és védelemre érdemes, értékes Rába- és Marcalholtágak, morotvák, ártéri erdők, mocsárrétek. (Ilyen rövid szakaszt amúgy sem lenne nehéz újjáéleszteni.)

A Rábával kapcsolatban már jelenleg is elegendő adattal rendelkezünk ahhoz, hogy nemzeti park rangon kapjon védelmet (1. sz. melléklet). Egyúttal azonban érdemes végiggondolni, hogy milyen fonák, kitekert szemlélet tükröződik abban a hozzáállásban, amely a már meglévő bőséges ismereteken túl különleges természetvédelmi „ráadáskutatást”, és különlegesen részletes „pót fajlistákat” követel meg, ha védeni akarunk egy értéket. Ám, ha tevékenységünkkel elpusztítását idézhetjük elő (például duzzasztók, eróművek, utak, „folyógazdalkodási tervek” kivitelezése esetén), ahhoz nincs szükség hasonlóan alapos kutatásra, elég holmi látszat „hatástanulmányt” felmutatni, melyet általában a kívánt célokhoz igazítanak. Megszokásból ezt még a természetvédők is így érzik megfelelőnek. Van azonban példa arra is, hogy mindezek az „elengedhetetlen feltételek” elhagyhatók, ahogy az, különben nagyon is helyesen, a kiemelkedően értékes Körös–Maros Nemzeti Park kialakításának esetében történt, ahol az alap kutatás döntő részét utólag, a nemzeti parkká nyilvánítás után végezték el. Ez a példa egyértelműen

rávilágít arra, hogy a védetté nyilvánítás teljes folyamata csak jó szándék, belátás, és elhatározás kérdése.

Egy hozzáértő szakember szinte azonnal észreveszi, ha egy természeti terület rendkívüli értékkel bír. Ha egy természetvédelmi hivatalnok mégis az ostobát játssza, és nem hajlandó észrevenni a nyilvánvalót, akkor az emberben felmerül a gyanú, hogy annak nem csak szakmai oka van! Esetleg arról van szó, hogy a bürokratikus gépezetnek nincs kedve új gondot venni a nyakába. Ezért nem válhatott nemzeti parkká a Zemplén, és ezért lett csak alulról jövő nyomásra, és harmincéves késéssel nemzeti park az Őrség.

Mint az Őrségi Nemzeti Parkot végül kiharcoló folyamat kezdeményezője, kézzel fogható tapasztalatok alapján írom, hogy az Őrségi Nemzeti Park ügyének csupán egyetlen komoly ellenfele volt 1993 és 2001 között: a Természetvédelmi Hivatal!

Nemzeti park érvek pro és kontra

Elgondolkodtató és ésszerű egy neves osztrák természetvédő álláspontja: nem a nemzeti parkokat kellene szigetként kezelni, hanem fordítva, az egész ország váljék nemzeti parkká, és az azon kívüli területek legyenek a kijelölt szigetek! Ne azonosuljunk tehát azokkal a bemagoltatott közhelyekkel, amelyeket a természet ellenfelei adnak a szánkba!

Mondvacsinált kifogás, hogy azért nincs szükség több országos jelentőségű védett területre vagy nemzeti parkra, mert ezek az intézmények így leértékelődnének. Dánia területének egyharmada, Németország és Ausztria területének negyede védett terület!

Tapasztalt természetvédőkben felmerült az aggodalom, hogy esetleg éppenséggel ártana a Rábának a nemzeti park rang, az országos jelentőségű védettség. Felhívnanék rá a turisták, evezősök figyelmét, akik elárasztanák és tönkretennék a folyót. Ez az aggodalom nem alaptalan, de tapasztalatból tudom, hogy már ma is külföldi (főleg osztrák) és magyar evezősök irtatlan tömegei lepik el a folyót tavasztól őszig. Némely tavaszi vagy nyári napon szinte alig férní a vízen a sok csónaktól – a vízimadarak, főleg a kis lilék kétségbeesett vijjogásától kísérvé.

Jelenleg a Rábán semmilyen módon nem szabályozzák a vízi turizmust, ellentétben

például a Duna–Dráva Nemzeti Parkkal, ahol naponta csak egy csoport indulhat a Dráván, és kikötni sem szabad akárhol – fontos költési időszakban pedig teljesen szünetel az evezős kirándulás. A határőrség ott folyamatosan együttműködik a nemzeti park őrszolgálatával. Olyan rendszer ez, amiről a Rábán csak álmodhatunk.

A nemzeti park vagy országos jelentőségű védettség rangot, hivatalos elismerést adna az egyfelől nagyon is fölfedezett, másfelől azonban nagyon is elhanyagolt folyónak. Balkáni jellegű országunkban mindezeknek döntő jelentősége van. Olyan „elmosódó fogalmak”, mint az ökológiai hálózatok vagy Natura 2000 aligha tud értékarányosan megvédeni egy területet. A sajtót, a nyilvánosságot, az utca emberét, a természetvédelmi hivatali gépezetet, de valljuk be, a környezetvédők többségét is lélektani okból igazán csak a „nemzeti park” varázsszó tudja mozgósítani.

Megítélésem szerint Magyarországon ténylegesen védett területnek csak a nemzeti parkok és bioszféra-rezervátumok területe tekinthető. Maga a természetvédelmi hivatali gépezet is általában csak a szűk értelemben vett nemzeti parkokat tekinti gyakorlatilag is védett területnek – az őrség vonatkozásában ez jól kitapintható volt. Mindenképpen többet ér, mint bármilyen más formájú védettség (a bioszféra-rezervátum kivételével) – lélektani, hivatali-, pénzelosztási, pályázati és érdekszempontból egyaránt. Helyileg pedig segíti az önérdek-érvényesítést, hogy az igazgatóság helyzeténél fogva a terület elfogadott érdekcsoportjává, „lobbi-csoportjává” válik.

Az új típusú bioszféra-rezervátum kérdése

A hetvenes évek óta létezik – a régi típusú szigorú bioszféra-rezervátum mellett – az egészen másfajta, új típusú bioszféra-rezervátum (BR) nemzetközi kategóriája. Ez részben emlékeztet a nemzeti parkokra (például övezetekre tagolódik), de gyökeresen különbözik is tőlük.

A nemzeti park megőrző egység, területén a gazdálkodás másodlagos szempont. Ezzel szemben az új típusú BR elsősorban a szelíd gazdálkodás intézménye, területén meghatározóak az agrár-környezetvédelmi, és érzékeny természetvédelmi terület (ÉTT) besoroláshoz kapcsolódó programok.

A nemzeti park a „hivatal intézménye” – hivatalnokokkal, fegyveres őrséggel, és gyakran a helyi lakossággal szemben. Az új típusú BR viszont a lakosságot a

természetvédelemben való bevonó, a helyeket anyagilag is érdekeltté tevő nyitott, demokratikusabb, együttműködésen alapuló rendszer. Ilyen új típusú bioszféra-rezervátum például a Rhön Bioszféra Rezervátum a német Rhön-dombvidéken.

Ezt a természetvédelmi intézményt szerintem kifejezetten a Rábára találták ki, hiszen a Rába és Rába-mente egyszerre őstermészet és viszonylag sűrűn lakott, megművelt gazdasági terület.

A Rába ilyen új típusú bioszféra-rezervátummá nyilvánításának sürgetése kiváló alkalom lenne ennek az új természetvédelmi intézménynek a széles körű megismertetésére, nyílt megvitatására. A Rába Bioszféra Rezervátum sürgetése kapcsán egyúttal követelni lehetne az új típusú változat formális jogi elismerését is.

1. sz. melléklet

Ízelítő a Rába értékeiből

Fokozottan védett, védett és védelemre érdemes, benszülött, nemzetközi egyezményekkel is óvott állat- és növényfajok, társulások sokaságának nemcsak útvonala, hanem kiemelkedő élőhelye is a Rába.

Különleges bogár-ritkaságok (pl a négyfűpúpú karmosbogár) egyik legutolsó menedéke. Igen jelentős a terület bödöncsiga-állománya, és némely mellékvízében gyakori még a mocsári fiállócsiga is, ami tőlünk nyugatabbra védett ritkaság.

Rendkívül értékes a szitakötő-, kérész- és tegzes-faunája, elég csak az erdei szitakötőt említeni.

Jellemző halfajai közül kiemelkedő jelentőségő a német és magyar bucó, több durbincsfaj, a fúrge cselle, ritka küllőfajok stb. Talán legjelentősebb „halfaja” a körszájúak közé tartozó dunai ingola. Számos holtága, morotvája ad még otthont a kipusztulás szélére sodródott széles kárásznak.

A Rába az eurázsiai hód maga választotta fontos élőhelye és útvonala, de jelentős vidraállománya is.

A folyó és környékének madárfaunája szintén igen értékes, legyen szó a fészkelőkről (pl. kis lile, jégmadár, függőcinege, billegető cankó, gyurgyalag, parti fecske, fehérgólya, fekete gólya, darázsölyv), vagy a területen bizonyítottan átvonuló és ott telelő fajokról (békászósas, halászsas, réti sas, barna kánya).

Értékes növénytársulásai a rekettyés fűzlápok, a fennmaradt feketenyár-ligetek töredékei, a keményfa ligeterdők maradványai, a természetközeli égeres láperdők. A folyó közelében értékes cser-társulások húzódnak (pl. a Sitkei-erdő). Értékesek a sárvári, a kenyeri és uraiújfalui őserdő jellegű erdőmaradványok, több helyen a fás legelők maradványai, a morotvák társulásai, a nedves rétek, láp- és mocsárrétek, magassásos és magaskórós rétek, hóvirágos, gyöngyvirágos ligetek stb.

Az értékes társulások mellett a Rába és környéke védett növényei közül ki kell emelni a kockásliliomot, a szibériai nőszirmot, a tavaszi tőzikét, a békaliliomot, a

pajzstokot, a királyné gyertyáját, a kornis tárnicsot, a kenyérbél cickafarkot, a téli zsurlót, a szálkás pajzsikát, az orchidea-félék közül pedig a mocsári és a hússzínű ujjaskosbort.

Sajnos a mind fenyegetőbb beépítések és tájtalakító munkálatok egyre nagyobb veszélyt jelentenek. Az ikervári kockásliliomos rét nagy részét a közelmúltban fölszántották. Az elmúlt egy-két évben a folyó német- és magyarbucó-állománya mind térben, mind számban jelentősen megcsappant. Ennek fő magyarázata a magyarlaki vízlépcső 2004. évi fölépítése, és 2002-ben a körmendi megemelése lehet, mely a halak számára megtörte az ökológiai folyosót és a folyó dinamikáját – egyúttal földuzzasztotta a Szentgotthádról és Ausztriából érkező szennyezett, olykor habzó vizet.

Az összefoglalót készítette: Kiszely Károly

HELYZETJELENTÉS A „VÁSÁRHELYI TERV TOVÁBBFEJLESZTÉSE” PROGRAM TERVEZÉSI FOLYAMATÁRÓL, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A TÁJHASZNÁLAT-VÁLTÁSRA

A Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése (VTT) program 2003-ban nagy lendületet vett, hiszen megindult a beruházások első ütemének tervezése. A tervezési folyamat jelentős fordulatot hozott azáltal, hogy a KvVM illetékes vezetői a tervezés szintjén is elfogadták az ártéri tájhasználat-váltás koncepcióját. A VTT így árvízvédelmi programból olyan komplex programmá válhat, amely a Tisza mentén a természetes adottságokhoz illeszkedő tájhasználat-váltás alapjává válhat. Ez a koncepció az egykor volt árterek újjáélesztésén, vízfolyásokkal közös rehabilitációján, az évenkénti rendszeres és szabályozott elárasztáson, valamint az ártéri tájgazdálkodás bevezetésén alapul. E gazdálkodási forma önálló ártéri tájgazdálkodási pályázati csomagként illeszkedhet majd az agrár-környezetvédelmi kifizetések rendszerébe, így a gazdálkodók megfelelő ösztönzést kaphatnak a tájhasználat-váltásban való részvételre.

A tájhasználat-váltás szükségességét az egykori árterek mélyen fekvő, rossz termőhelyi adottságú, belvizes területein gazdálkodók régóta érzik, ám korábban tájegységi szinten nem volt lehetőség a váltásra, hiszen a teljes folyó menti öblözeteket érintő tájhasználat-váltás rengeteg előkészítő munkát igénylő, nehéz feladat. A VTT és azon belül a KIOP (Környezet és Infrastruktúra Operatív Program) Cigánd-Tiszakarádi tározókra vonatkozó fejezete most megadja a lehetőséget a tájhasználat-váltás elindítására.

A helyi társadalom elvárásai a Tisza mentén

Az elmúlt egy évben a VTT tervezői és az illetékes minisztériumok politikai vezetői is egyre gyakrabban találták szembe magukat azzal, hogy a tározókkal érintett települések vezetői, gazdálkodói és lakossága feltételekhez köti a tározók elfogadását. Ezek a feltételek a vidékfejlesztési támogatásokról, infrastrukturális beruházásokról, egyszeri kompenzációról, valamint garantált agrár-környezetvédelmi kifizetésekről szólnak. Világos tehát, hogy ma már nem lehet árvízi vésztározót

építeni anélkül, hogy az állam ne biztosítaná az egyéb (vidékfejlesztési és agrár-környezetvédelmi) támogatások rendelkezésre állását.

A VTT jelenlegi helyzete

2003 decemberében a VTT irányításában addig kulcsszerepet játszó vezetők (Váradi József és dr. Szlávik Lajos) lemondtak tisztségeikről, és azóta a VTT előkészítése láthatóan lelassult. A 2003. évi tervezés során a vésztározók tervezése, valamint a tájhasználat-váltás és vidékfejlesztés előkészítése mindinkább egyenrangúvá váltak, és párhuzamosan folytak. Az elmúlt hónapokban ugyanakkor megfigyelhető volt, hogy bár a vésztározók engedélyes terv szintű kidolgozása folyamatosan haladt, a tájhasználat-váltás és vidékfejlesztés ügyei megtorpantak. Több tárcaközi bizottsági ülésen és tervezői egyeztetésen való részvétel után egyértelművé vált, hogy nagy szükség lenne egy határozott koordináló és szakmai irányító személyre, személyekre, esetleg koordinációs irodára. Ráadásul még 2004 végéig sem állt fel az a forráskoordináló szervezet, amely az egyes források hatékony csoportosításával, prioritások meghatározásával segítené a VTT céljainak megvalósulását, holott e tevékenység szükségességével mindenki egyetért.

Közben elkészült és 2004 júniusában elfogadásra került a köznapi nevén VTT-törvényként emlegetett jogszabály, „A Tisza-völgy árvízi biztonságának növelését, valamint az érintett térség terület- és vidékfejlesztését szolgáló program (a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése) közérdeklőségéről és megvalósításáról” szóló 2004. évi LXVII. Törvény.

Elkészült és beadásra került egy KIOP-pályázat a Bodroghözben kialakításra kerülő Cigánd-Tiszakarádi árvízi vésztározó és tájgazdálkodási mintaterület létrehozására. Állami beruhásként a pályázat kedvezményezettje az Országos Környezet- és Természetvédelmi Felügyelőség, a projekt összes költsége tizenhét milliárd forint, melyből 6,2 milliárd EU finanszírozás. A pályázati költségvetés jelentős részét az ártéri tájgazdálkodás megvalósítására szánták, ami biztató kezdet a Tisza menti tájhasználat-váltás szempontjából.

A beruházás egyik induló lépése a területbiztosítás, melynek előkészítéseként a program bonyolításával megbízott Vásárhelyi Konzorcium (OVIBER-FŐBER) 2004 őszén vételi ajánlatot tett az érintett bodroghözi földtulajdonosok részére azon parcellákra,

melyeken műtárgyak, illetve töltések épülnek majd. A megajánlott földárakat a földtulajdonosok jelentős része nem fogadta el, noha azokat a bonyolító által felkért független szakértő határozta meg. A hírek szerint a megajánlott árak mélyen alatta vannak az autópálya-beruházások terület-igénybevételekor kifizetett összegeknek. Megegyezés híján a műtárgyak területére és a töltések nyomvonalába eső parcellák nagy részére kisajátítási eljárást kell indítani. Az eljárás nem késlelteti a beruházó általi birtokbavételt, ám a területekért fizetendő összeg nagyságát peres eljárás során kell majd megállapítani, ami nem javítja a beruházás helyi elfogadottságát. A területileg illetékes közigazgatási hivatal a következő időszakban szintén bekér majd egy szakértői véleményt a fizetendő földárakról, annak eredménye valószínűleg nagyban meghatározza az ügy folytatását.

A VTT irányításának rendezése folyamatosan napirenden van, a tervek szerint a Miniszterelnöki Hivatal veszi majd át a program irányítását, meghagyva az egyes szakminisztériumoknak (KvVM, FVM) saját illetékességi területeik felügyeletét. Az erről szóló előterjesztések azonban hónapok óta lógnak a levegőben.

Az agrár tárca továbbra is nagyrészt a pálya széléről figyeli az eseményeket, nem vesz részt a VTT irányításában olyan mértékben, amilyen mértékben illetékes volna a tájhasználat-váltás ügye miatt. 2004 nyarán a BOKARTISZ Kht. kidolgozta az ártéri tájgazdálkodásnak a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv rendszerébe beépíteni javasolt agrár-környezetvédelmi gazdálkodási programcsomagjait. A programcsomagokra 2004 folyamán hivatalos reakció az FVM részéről tudtommal nem érkezett.

A 2004. évi tapasztalatok alapján elmondható, hogy a tájhasználat-váltás előkészítése nem halad olyan intenzitással, mint a véstározók tervezése. A tározók kialakítása kapcsán érintett területek lakossága ellentételezést vár az áldozatvállalásáért. Amint arra egyeztető fórumokon a települések vezetői egyértelmű utalásokat tettek (például áprilisban, a cigándi egyeztetés során), a véstározók műszaki kialakításával egyetértenek, de csak akkor adnak zöld utat a tározók kivitelezésének, ha az egyéb (vidékfejlesztési, infrastrukturális és tájhasználat-váltást célzó) beruházások előkészítése utoléri a véstározó-tervezés munkálatait. A környezet- és természetvédelmi civil szervezetek szintén csak tájhasználat-váltással és rendszeres vízpótlással egybekötve tartják elfogadhatónak a véstározók létrehozását.

A KIOP-pályázat által nyújtott lehetőségek és feladatok a Bodroghözben

A KIOP keretében elnyert pályázat a Cigánd-Tiszakarádi tározóra rendelkezésre álló forrásokkal együtt lehetővé teszi, hogy a tervek szintjén kidolgozott tájhasználat-váltás egy ártéri tájgazdálkodási mintaterületen a valóságban is kipróbálható legyen a Bodroghözben. A KIOP-támogatás egy része a tervek szerint az ártéri tájgazdálkodáshoz kapcsolódó beruházások finanszírozására áll rendelkezésre. Ilyen beruházások az egykori erek és vízállások rehabilitációja, a vízkormányzáshoz szükséges műtárgyak megépítése, valamint az extenzív gazdálkodás feltételeinek megteremtése. A fenti beruházások szükségesek ahhoz, hogy a VTT által ígért tájhasználat-váltás valóban megtörténhessen. A beruházások mellett azonban legalább ilyen fontos, hogy kialakuljon a tájhasználat-váltás intézményrendszere, illetve felépüljön egy monitoring rendszer, amely képes az alapállapot megfelelő rögzítése után kimutatni a tájban, talajban, biológiai sokféleségben megfigyelhető változásokat. Az intézményrendszer egyik lényeges eleme egy helyi programiroda felállítása a tájhasználat-váltás szakmai irányítására, és a gazdálkodók közti egyeztetés megszervezésére – hiszen a vízpótlás és vízvisszatartás új feladatokat jelent a gazdálkodók számára, így folyamatos egyeztetést igényel majd a területhasználók között.

A KIOP, sőt a VTT egész rendszere akkor lehet megvalósítható és sikeres, ha komplex módon egyszerre talál megoldást a véstározás és a tájhasználat-váltás igényeire. Ellenkező esetben a program erős kritikát válthat ki, esetleg meg is bukhat. A bodroghözi mintaterület tervek szerinti megvalósítása igazolhatja azt, hogy az árterek reaktiválása és a szabályozott vízkivezetés, vízvisszatartás technikailag kivitelezhető és működőképes, mi több, megfelelően ösztönző agrár-környezetvédelmi kifizetések mellett gazdaságilag is vonzó lehet. A fentebb említett tájgazdálkodási programcsomagok az agrár-környezetvédelmi kifizetések rendszerében jelentős jövedelemforrást biztosíthatnak a gazdálkodók számára, ezáltal gazdaságilag is megalapozottá tehetik a rehabilitált, vízpótlott ártéri táj fenntartását. A bodroghözi megvalósítást követően az ott szerzett tapasztalatokat felhasználva a Tisza további szakaszain a hasonló rendszerek kialakítása már könnyebb lehet.

Az összefoglalót készítette: Cselószki Tamás

A TERMÉSZETTEL EGYÜTTMŰKÖDŐ GAZDÁLKODÁS KÍSÉRLETE A BODROGKÖZBEN

A BOKARTISZ Közhasznú Társaságot (Kht.) tizenkét bodrogi önkormányzat és három civil szervezet hozta létre (nevét a táj meghatározó folyóiról kapta – Bodrog, Karcsa, Tisza).

A társaság célja, hogy megteremtse az ártéri tájgazdálkodás és ezzel a fenntartható gazdálkodás feltételeit a Bodrogi Községben. Azért dolgozik, hogy az itt élők hosszú távon is megfelelő megélhetéshez juthassanak úgy, hogy egyúttal megőrzik, és gyarapítják világuk természeti értékeit. A Kht. a tájgazdálkodási rendszer tervezését végzi, tanácsot ad az agrár-környezetgazdálkodással foglalkozó gazdák számára, és segítséget nyújt gazdálkodással kapcsolatos pályázatok elkészítésében. Részt vesz a cigánd-tiszakarádi tározórendszer és a hozzá kapcsolódó tájgazdálkodási mintaterület előkészítésében. Korábbi jelentéseinkben beszámoltunk tájrehabilitációs tevékenységünkről, mint olyan kezdeményezésről, amely térségi szinten próbál bevezetni egy, a természettel együttműködő gazdálkodási formát – amely a ma bevett gazdasági tevékenységekkel ellentétben nem feléli, hanem gyarapítja létforrásainkat.

2004-ben a Kht. tevékenysége az előzőleg kidolgozott gazdaságfejlesztési koncepció tökéletesítésére és megvalósítására, valamint a természet- és környezetvédelmi felmérések folytatására, feldolgozására, és az elért eredmények ismertetésére irányult.

Felvilágosító és tájékoztató tevékenység

2004-ben a megelőző évihez hasonló intenzitással folytatták a Kht. szakemberei a Bodrogi Érzékeny Természeti Területtel (ÉTT-vel) és egyéb vidékfejlesztési lehetőségekkel kapcsolatos fórumok szervezését, lebonyolítását. A Bodrogi Vízgazdálkodási és Talajvédelmi Társulattal közösen 2004. január 21-én Sárospatakon, a Bodrog Hotelben teltházas fórumot tartottunk „A bodrogi gazdálkodás lehetőségei a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése (VTT) és az agrár

környezetgazdálkodás tükrében” címmel. A fórum célja volt – a bodrogi tájhasználatváltásról szóló esettanulmány ismertetésén túl – az ebben érintettek számára a lehetőségek és tervek bemutatása, valamint a felmerülő kérdések és problémák megvitatása a szaktárcák jelenlévő képviselőivel, és a tervek kidolgozásában részt vevő szakemberekkel.

2004. február 5-én Karcsán gazdafórumot rendeztünk „A cigánd-tiszakarádi tározórendszerhez kapcsolódó vízpótlási rendszer által kínált új gazdálkodási lehetőségek és az ezekhez kapcsolódó új agrártámogatási lehetőségek” címmel. A címben jelöltekén túl a BOKARTISZ szakemberei a fórumon tájékoztatást nyújtottak az – FVM 2003. júliusi Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program keretében kiírt – „Érzékeny Természeti Területek” pályázatán nyertes gazdálkodók számára a szükséges üzemtervek elkészítésének kérdéseiről. Az érdeklődő gazdálkodók számára ezt követően tanácsadást biztosítottunk a birtoktervezésben, és agrár-környezetgazdálkodási vállalásaik végrehajtásának előkészítésében.

Jelen voltunk a cigánd-tiszakarádi tározó megvalósításához szükséges Környezetvédelmi és Infrastruktúra Operatív Program (KIOP) pályázat előkészítésével kapcsolatos lakossági fórumokon, illetve egyeztetéseket is végeztünk a gazdákkal e témában.

Természetvédelmi tevékenység

2004-ben nem múlt el hét anélkül, hogy a Kht. dolgozói és szakemberei ne végeztek volna valamilyen felmérést a Bodrogi tározó valamely területén. A munka nagyrészt a tározó, és a hozzá kapcsolódó tájgazdálkodási mintaterület tervezésének része volt. Néhány a fontosabb felmérések közül:

- A tájgazdálkodási mintaterületeken található illegális szemét-lerakóhelyek felmérése. Ezt a munkát a Kht. társult önkormányzatainak közigazgatási területein is elvégeztük.
- A Tiszakarádi-főcsatorna bejárása a VIZITERV szakembereivel.
- Belvízhelyzet fotós dokumentálása a Bodrogi tározó egészén.
- Meglévő átereszek és a leendő vízpótláshoz szükséges újabb átereszek helyének fotós és műholdas helymeghatározó módszerrel történő dokumentálása.
- Májustól augusztusig élőhely-térképezés és ökológiai felmérések végzése, kismélt és rovarfauna felmérése a tározóterületen, és a potenciális mintaterületek környékén.
- A Magyar Tudományos Akadémia Talajtani Kutató Intézete részére telepített

talajhőmérséklet- és talajnedvesség-mérő szondák heti rendszerességgel történő ellenőrzése, és a folyamatos adatszolgáltatás biztosítása.

- A helyi jelentőségű védett területek hálózatának kialakítására tíz társult önkormányzat közigazgatási területén végeztünk előzetes és megalapozó felméréseket.

A BOKARTISZ szervezésében, részben a Kht., részben az együttműködő civil szervezetek (E-misszió, Csemete) szakemberei az állatvilág és a védett természeti értékek felmérésére külön programcsomagot dolgoztak ki. A felmérések a VTT és az ÉTT, valamint a települési környezetvédelmi tervek szempontjainak megfelelően folyamatosan történtek.

Terepbejárásaink során megkülönböztetett figyelmet szenteltünk a védett, illetve a védettségre érdemes területeknek, és külön is megvizsgáltuk a vízpótlás megvalósulásával majdan védendő területeket is. Továbbra is fenntartottuk az e téren kezdeményezett együttműködésünket a Bükki Nemzeti Parkkal.

Környezetvédelem

A terepbejárások során folytattuk a környezetvédelmi veszélyforrások felmérését, az eredmények feldolgozása a települési környezetvédelmi programok előkészítése keretében folyik. Az eredményeket további feldolgozhatóságuk érdekében műholdas helymeghatározó műszerrel digitális térképre rögzítjük.

A lehetséges környezeti ártalmak közül a területen az alábbiakkal kell számolnunk:

- Kommunális hulladék elhelyezése
- Felszíni vizek szennyezése
- Felszín alatti vízkészlet szennyezése
- Veszélyes hulladékok ideiglenes tárolásából, esetlegesen illegális lerakásából, illetve a nem megfelelő vegyszerkezelésből adódó szennyeződések

A térségfejlesztési stratégia részeként természet- és környezetvédelmi stratégiákat, programokat dolgoztunk ki. Erre a forrásokat KAC-pályázatból teremtettük elő, amelyet Bodroghalom, Felsőberecki, Karos, Nagyrosvány, Pácin, Semjén önkormányzataival közösen nyertünk, de a többi társult önkormányzatunk részére is folytattunk felméréseket ez irányban. Az említett önkormányzatok részére kidolgoztuk a környezetvédelmi programokat. A többi önkormányzat (Karcsa, Tiszacsermely) részére a tervekészítés 2005-re húzódtott.

Tudományos és kutatási tevékenység

Az eddigi előkészítő jellegű tevékenységeink eredményeképpen kutatási programjaink – nagyrészt az ÉTT, és a VTT kapcsán – a térségünkben megvalósuló tájrehabilitációs gazdaságfejlesztési stratégiára épülő program gyakorlati tapasztalataival és elméleti háttérével kapcsolatosak. 2004-ben a Kht. szakemberei kidolgozták és részben tesztelték a tájhasználat tervezésének módszertani alapjait. E munka keretében több tanulmány is született. Részt vettünk a tájgazdálkodás, illetve a vízvisszatartáson alapuló vízrendezés és tájhasználat monitoring rendszerének kidolgozásában, és előkészítettük a munka továbbvitelét szolgáló pályázati programok kidolgozását.

Legfontosabb kutatási eredményeinket a folyók, különösen a Tisza ökológiai szempontú értékelése és értelmezése, illetve ökológiai rendszerműködésének feltárása terén értük el. Ezen eredmények összefoglalása folyamatosan történik. Sikeres pályázatunk nyomán oktatási segédanyag készült magyar, illetve angol nyelven. Elkészítettük a térség EU-irányelvek szerint történő fejlesztési koncepcióját a csatlakozási tárgyalások eredményeinek messzemenő figyelembevételével, különös tekintettel a Bodrogköz adottságaira.

Oktatási, nevelési tevékenység

Oktatási tevékenységünk három főbb mozzanatból állt:

1. Népszerűsítő előadások szervezése, illetve tartása különböző oktatási intézményekben, népfőiskolákon.
2. Szakmai és ismeretadási fórumok, munka-megbeszélések szervezése a vízvisszatartással érintett területek gazdálkodói körében.
3. Oktatási segédanyagok, animációk, előadások készítése

Több esetben ismertettük eredményeinket mások által szervezett konferenciákon, iskolai rendezvényeken, és a Kht. által szervezett fórumokon:

- 2003 után 2004-ben is részt vettünk, illetve beszámoltunk eredményeinkről a Magyar Hidrológiai Társaság XXII. országos vándorgyűlésén.
- Előadást tartottunk a Hidrológiai Társaság Sárospatakon rendezett konferenciáján.
- Ismertettük a folyó életéről folytatott kutatásainkat a Nyugat-Magyarországi

Egyetemen rendezett nemzetközi konferencián.

- Népfőiskolai előadásokat tartottunk Budapesten és Bárándon.

2004 októberében került kiírásra a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) agrár-környezetgazdálkodási támogatási programja. Október-november folyamán e lehetőségről tartottunk gazdaszemináriumokat Karcsán, Tiszakarádon, Kenézlőn, Ricsén, Sárospatakon, Cigádon, Vásárosnaményben, Csarodán. Segítettünk a gazdálkodóknak a támogatási kérelmek elkészítésében is.

A dolog pikantériája, hogy a kérelmek beadási határidejének lejárta után nem sokkal derült ki, hogy a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium az NVT forráskeretéből tizennégymilliárd forintot szándékozik elvonni. Így – képletesen szólva – a bodrogközi gazdaszemináriumokról egyenesen a „minisztérium elé” vonultunk tiltakozni, hogy a még jóformán be sem indult programot ne lehetetlenítsék el. Erről jelen kötet „Vidékviszafejlesztés Magyarországon” című fejezete szól bővebben. Pályázati program keretében elkészítettünk egy, a folyó életét bemutató CD-t, és előkészítettük egy, a vízháztartás problémáit bemutató animáció-gyűjtemény kialakítását.

Az ár- és belvíz kezeléséhez kapcsolódó tevékenység

Az ár- és belvíz-védelemhez kapcsolódóan 2004-ben a következő tevékenységeket végeztük:

- A korábban kötött együttműködési megállapodás alapján a sátoraljaújrhelyi Polgári Védelmi Irodával továbbra is szoros kapcsolatot tartunk fenn. Kölcsönösen segítséget nyújtunk egymás munkájában a hatékony katasztrófaregelőzés terén.
- Az együttműködés keretében a régebbi, és legújabbán elkészített digitális terepmodelljeink alapján pontosíthattuk az esetleges árvíz-katasztrófák nyomán kialakuló helyzetek tér- és időbeli leképezését; azok lehetséges lefolyását, az emberek és állatok menekítési helyeit, útvonalait. A digitális modelleket terepfelméréseink adataival is megerősítettük. A magyarországi, illetve ukrainai Bereg területén végzett terepi felméréseink adatait is egyeztetjük a polgári védelemmel.
- A VTT keretében több Tisza mentén működő civil szervezettel együttműködésben – a súlyt a VTT vidékfejlesztési koncepciójára helyezve – igyekeztünk a Bodrogköz érdekeinek leginkább megfelelő álláspont kialakítására a felettes szerveknél és a lakosság körében. Kérdőívek és interjúk készítésével, valamint elkészült

tanulmányaink alapján a VTT előnyeit és hátrányait is bemutató előadásainkkal tevékenyen részt vettünk az egyeztetések szervezésében.

Érzékeny Természeti Területek programja

Részben a BOKARTISZ előkészítő munkájának eredményeképp a Bodroglak ÉTT-vé nyilvánítása 2003-ra megtörtént. A Bükk Nemzeti Parkkal, a Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Kht.-val (VÁTI), valamint az ország egyéb, már ÉTT-ként nyilvántartott területein működő civil szervezetekkel együttműködésben, a tapasztalataik hasznosítása mellett egyeztettünk a helyi gazdákkal. Az együttműködő gazdálkodókkal közösen szakmai csoportunk dolgozta ki a pályázati csomagokat, melyek benyújtásában irodánk tevékeny segítséget nyújtott. A pályázó gazdák megelégedésére az általunk kidolgozott pályázatok mindegyike kedvező elbírálásban részesült, ami reményt adhat a további együttműködésre. Az érdekelt gazdáknak segítséget nyújtottunk az ÉTT által érintett területeikre vonatkozó gazdálkodási üzemtervek elkészítéséhez is.

Alvállalkozóként elkészítettük a térségről szóló gazdasági, természetvédelmi felméréseket a Szent István Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézete (SZIE KTI) számára a Bodroglaki ÉTT-ről szóló tanulmányhoz. (A tanulmányt a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatala számára készítette a SZIE KTI.)

Az összefoglalót készítette: Molnár Géza, Pásztor Attila
Seres Tibor, Dakos János, Kajner Péter

ERDEINK ÉS TERMÉSZETI ÉRTÉKEINK VÉDELMEBEN

A JÓNEK III. és IV. jelentésében beszámoltunk az Őrségi Nemzeti Park területén végzett munkánkról, valamint a WWF-fel közös kutatásunk eredményeiről.

A vizsgálat eredményeként listát készítettünk az erdők kezelésében jelentkező legjelentősebb problémákról, és megfogalmaztuk javaslatunkat a megoldáshoz szükséges lépésekről. A kutatás eredményeit a WWF gondozásában megjelent kiadványban (Exner, T. – Jávor, B.: Erdőfigyelő jelentés 2003; WWF füzetek 21., Budapest), illetve az ajánlásokat a JÓNEK IV. jelentésében is részletesen is publikáltuk. Az ajánlásokban foglaltakat az erdők kezelése során alkalmazandó olyan alapelveknek tekintjük, melyek megvalósítására valamennyi rendelkezésünkre álló eszközzel törekedni fogunk.

Ezen célok elérése érdekében 2003 decemberében a WWF által szervezett konferencián megvitattuk javaslatunkat az erdők kezelésében, gazdálkodásában érintett mintegy száz hazai szakember, az erdőgazdaságok, az Állami Erdészeti Szolgálat, nemzeti parkok, civil szervezetek és tudományos kutatóműhelyek képviselőinek részvételével is.

2004. évi munkánk során kettős célt tűztünk ki magunk elé. Egyfelől helyi ügyekben eljárva próbáltunk megakadályozni olyan erdészeti beavatkozásokat, amelyek nem egyeztethetők össze a természetvédelmi célokkal és a tartamos erdőgazdálkodással, illetve igyekeztünk részt venni a fakitermelések tervezésének és engedélyezésének folyamatában, másfelől pedig országos szinten próbáltuk elérni, hogy a javaslatokban foglaltak, illetve az ehhez szükséges intézményi változások megvalósuljanak.

Mindeközben figyelemmel kísértük és véleményeztük a minisztériumok és más intézmények erdőkre vonatkozó intézkedéseit és javaslatait is. A munka során az erdőgazdálkodásban érintett szervezetek széles körének tevékenységét értékeltük, így a természetvédelmi intézményrendszer működése óhatatlanul a JÓNEK figyelmének homlokterébe került. Nemcsak a helyi hatóságok munkáját bíráltuk, hanem a természetvédelmi hatóságok kormányzati átalakítása ügyében is aktívan felléptünk, és álláspontunkat határozottan képviseltük az illetékes minisztérium felé.

1. AZ ERDŐGAZDÁLKODÁSSAL KAPCSOLATOS ÜGYEK

Észrevételek az erdőtelepítési támogatások 2004. évi tervezetével kapcsolatban

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium 2004 februárjában előterjesztette az éves erdőtelepítési támogatások tervezett rendjét. Az elképzelés több pontja a hazai erdőállomány degradációját illetve a fajszerkezet káros átalakulását vetítette előre. Az erdőtelepítési, erdőszerkezet-átalakítási és fásítási támogatások 2004. évi tervezete szerint az erdőtervezési és erdőtelepítési támogatások mértéke azonos a 2003. évi összeggel. A hazai erdőterületek növelése és az erdőszerkezetek javítása érdekében elengedhetetlennek tartottuk, hogy a támogatási összegek általában az infláció mértékével növekedjenek, így a támogatások reálértékének csökkenése elkerülhető legyen. Ezen belül különösen kívánatosnak tartottuk, hogy a nem honos fafajok (akác, nemes nyár), valamint a hazai fajok (tölgy, bükk stb.) telepítésének támogatása jobban differenciálódjon, akár az előbbiek támogatásának csökkentésével is, hogy az egészségtelen hazai fafaj-arányok javuljanak. Több vizsgálat is azt mutatja, hogy jelenleg az új telepítések esetében körülbelül negyven-negyven százalékos arányban az akác illetve a nemes nyár van jelen, a többi fafaj pusztán húsz százalék körül képviselteti magát. Ez a hazai fás állományok további romlását vetíti előre, miközben az erdőtelepítési támogatások egyik fontos célja éppen ennek elkerülése lenne. Amennyiben a jelenlegi támogatási rendszer az akácosok és nemes nyarasok elterjedését segíti elő, úgy ez a rendszer feltétlenül sürgős korrekcióra szorul. Mindezek mellett a tervezet kiemelkedően problematikus pontja volt az erdőszerkezet-átalakításokra kérhető támogatások értékének radikális – a korábbi összegek mintegy ötödére való – csökkentése. A hazai erdőgazdálkodási gyakorlatban jelenleg sem folyik kellő intenzitással a rossz fajösszetételű állományok szerkezet-átalakítása, a támogatások értékének töredékére csökkentése pedig teljesen felszámolhatja az ilyen irányú kezdeményezéseket. Ez hosszú távon megint csak a hazai erdők fajösszetételének további romlásához vezet, ami természetvédelmi szempontból elfogadhatatlan. A fenti változtatás okai előttünk ismeretlenek maradtak, megindokolhatóságuk azonban erősen kérdéses.

Összességében elmondható, hogy az erdőtelepítés, erdőszerkezet-átalakítás és fásítás nemzeti hatáskörben nyújtott támogatásának 2004. évi tervezete a hazai

erdőállomány káros irányban történő változásait idézte elő, nem járult hozzá kellő mértékben a honos fafajok telepítési arányának növekedéséhez, és lehetetlenné tette az erdőszerkezet-átalakítási munkák pénzügyi háttérének kialakítását.

A Védegyelet ezért 2004. február 26-án levélben fordult a Földművelési tárcához, amelyben részletes indoklással

- a nem honos (akác, nemes nyár) és a hazai fafajok telepítési támogatásai közötti még erőteljesebb különbségtételt;
- a telepítési támogatások infláció-követő növelését;
- és az erdőszerkezet-átalakítási támogatások mértékének legalább a 2003-as szint plusz az infláció értékre való emelését javasolta.

A levelünkben foglaltak, és más civil szervezetek, valamint a Környezetvédelmi Minisztérium hasonló tartalmú észrevételeinek dacára a tervezet végül érdemi változások nélkül került elfogadásra.

Nyílt levél az erdészeti ügyek szakigazgatási felügyeletének átalakítása érdekében

Az erdőtelepítési támogatások tervezetével kapcsolatos negatív tapasztalatok megerősítették azon meggyőződésünket, hogy az erdészettel kapcsolatos szakigazgatási feladatok ellátására – a megváltozott társadalmi elvárások miatt – nem az ágazatot döntően a produktivitás alapján megítélő mezőgazdasági tárca a legalkalmasabb. Azon új, és mind döntőbb szerepet játszó közjóléti, környezet- és természetvédelmi funkciók megfelelő ellátására, melyeket a társadalom az erdészettel szemben támaszt, sokkal inkább e komplex szemléletet alkalmazni képes, az erdőket széles értelemben vett természeti és társadalmi erőforrásként, valamint természeti értékként kezelő környezetvédelmi tárca alkalmas.

A Magyar Madártani Egyesület, a Pro Vértes Alapítvány, a Védegyelet és a WWF ezért nyílt levélben fordult 2004. szeptember 6-án az éppen megalakuló kormány miniszterelnök-jelöltjéhez, Gyurcsány Ferenchez, hogy az új kormány struktúrájában érvényesítse azokat a változásokat, amelyek a társadalmi elvárások szintjén az elmúlt évtizedekben végbementek, anélkül, hogy ez az erdészeti szakigazgatás rendszerében bármilyen nyomot hagyott volna (1. sz. melléklet). Levelünkkel közvetlen hatást nem sikerült elérnünk, ám bízunk benne, hogy sikerült az erdőgazdálkodás ellentmondásos helyzetét a politikai napirend részévé tenni.

Lobbizás a vadászati törvény módosítása kapcsán

A miniszterelnöknek címzett levelünket követően nem sokkal a hazai erdők állapotát komolyan veszélyeztető törvénymódosítás került a parlament elé. A vadászati törvény tervezett módosításai között több olyan szerepelt, amely a vadászati érdekek érvényesítésével tovább rontotta volna az erdők tartamos kezelésének esélyeit, és csökkentette volna az erdészeti és természetvédelmi hatóságok jogkörét. A Védegyelet és a WWF ezért intenzív lobbizásba kezdett, hogy megakadályozza azon módosítások elfogadását, melyek eltörölték volna a vadállomány nagyságát szabályozó szakmai korlátokat, és az erdészeti, valamint természetvédelmi szakhatóságok jogköreinek csökkenéséhez vezettek volna.

A két szervezet 2004. szeptember 20-án sajtóközleményt bocsátott ki, melyben tiltakozott a tervezett törvénymódosítások ellen, valamint amiatt, hogy a módosító javaslat kidolgozása során a civil szervezetek semmiféle lehetőséget nem kaptak a törvénymódosítások véleményezésére és javaslataik megtételére (2. sz. melléklet). A tiltakozó levelet elküldtük a parlamenti pártok frakcióvezetőinek, az érintett parlamenti bizottságok tagjainak, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumnak, valamint Gyurcsány Ferenc miniszterelnöknek. Ennek hatására egyeztető tárgyalásra került sor a minisztérium és a civilek képviselői között, ahol kifejtettük aggodalmainkat, és kértük a kritikus módosítások visszavonását. Aktív fellépésünk eredményeként a módosító csomagból végül kikerült a vadállomány nagyságát maximáló korlát eltörlésére vonatkozó javaslat. Ezzel elhárult a veszély, hogy a jelenleg is túlzott méretű, és a természetes erdőfelújulás egyik legnagyobb akadályát jelentő hazai vadállomány méretét a vadászati társaságok üzleti érdekeiknek megfelelően tovább növelhessék.

Vitatható fakivágási engedélyek a Bükki Nemzeti Park területén és a természetvédelmi hatósági munka bírálata

A Védegyelet október folyamán olyan erdészeti beavatkozások engedélyezéséről és részleges végrehajtásáról értesült a Bükki Nemzeti Park területéről, melyek jogszerűsége erősen kérdéses volt, a természetvédelmi célokkal pedig nyilvánvalóan nem voltak összeegyeztethetők. Az Állami Erdészeti Szolgálat által 2466/2004 üisz-on, (a BNPI I-1686/2/2004 üisz. szakhatósági állásfoglalásával kiadott), a

Felsőtárkány 128/E, 128/D, Bükkzsérc 47/C és Cserépváralja 16/A erdőrezsre vonatkozó, üzemterven kívüli fakitermelést engedélyező hozzájárulás olyan területeket érintett, melyek közül egy fokozottan védett (Cserépváralja 16/A), a többi védett. Közülük kettő természeti értékeinél fogva frissen került fel a Natura 2000-es területek hazai listájára (Felsőtárkány 128/E, 128/D). A területeken tizenegy védett, köztük öt fokozottan védett denevérfaj előfordulása bizonyított.

A terepbejárást követően a kifogásolt engedélyekkel kapcsolatban a Védegyelet három, egymással párhuzamosan folyó eljárást kezdeményezett. Egyfelől ügyfélként bejelentkeztünk az engedélyezési eljárásba, és nyomon követtük annak folyamatát. A Natura Alapítvány 2004. október 28-án fellebbezést nyújtott be az FVM Erdészeti Főosztályára, a fellebbezés azonban elutasításra talált. Mindemellett a Védegyelet törvényességi ellenőrzési eljárást is kezdeményezett a Heves Megyei Ügyészségen a kiadott engedélyekre vonatkozóan (3. sz. melléklet). Az ügyészség az engedélyező hatóság által rendelkezésére bocsátott dokumentumok alapján nem talált törvénysértésre utaló jeleket.

Mindez azt mutatta, hogy a civil társadalom tényleges esélyei meglehetősen csekélyek a rendkívül zárt erdőszeti szakma döntéseivel kapcsolatos fellépések során.

Az erdei technikai sportok (krosszmotor, quad) szabályozásának szigorítása

Több más szervezettel összefogva szorgalmaztuk az erdei technikai sportokra vonatkozó szabályozás szigorítását, így a járművek regisztrációs kötelezettségének bevezetését, a szankcionálás erősítését, stb. Javaslataink támogatására a KÖTHÁLÓ kezdeményezésére aláírásgyűjtésbe kezdtünk, melynek során másfél hónap alatt több ezer aláírás gyűlt össze. A vonatkozó szabályozás kidolgozása - reményeink szerint fellépésünk hatására is - az érintettek (BM, KvVM, FVM, rendőrség stb.) bevonásával megkezdődött.

A Bükkben tapasztaltak arra hívták fel a figyelmet, hogy a természetvédelmi hatósági munka hazai gyakorlata során – ahogyan az számos más, a Védegyelet által vizsgált ügyben is kivilágzott –, a szakmai kritériumok gyakran nem érvényesülnek olyan súllyal, ahogyan az elvárható volna. A jelenség mögött álló okok igen sokrétűek, egyaránt szerepet játszik ebben a hatóságok alulfinanszírozottsága és

létszámhiánya, a jogszabályi keretek hiányossága, az egységes és következetes irányelvek hiánya, és hatóságok vitatható, az erdészet gazdasági érdekeit túlzottan nagy súllyal figyelembe vevő szemlélete. A Védegylet ezért 2004. október 30-án sajtóközleményt tett közzé, melyben felhívta a figyelmet a természetvédelmi hatósági munka magyarországi gyakorlatának hiányosságaira (4. sz. melléklet).

További ügyek

A Védegylet ügyfélként bejelentkezett a Duna–Dráva Nemzeti Parkhoz tartozó Gemenc területén a Gemenc Rt. által benyújtott fakitermelési kérelmek engedélyezési eljárásába. Az elmúlt évek során Gemenc területén az erdőállomány drasztikus kitermelése valósult meg, gyakran a legelemibb természetvédelmi szempontok figyelmen kívül hagyásával, így például a fokozottan védett fekete gólya fészkelőhelyeinek közvetlen környezetében. Reményeink szerint az engedélyezésben való részvételünk során legalább a legkirívóbb esetekben sikerült volna a védelmi elveket érvényre juttatni, és Magyarország egyik legnagyobb kiterjedésű ártéri erdejében a gazdasági érdekeket a természetvédelem alá rendelni. A hatóságként eljáró Dél-Dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség azonban a Védegylet ügyfélként való bejelentkezését elutasította, arra hivatkozva, hogy a fakitermelés nem az Egyesület alapszabályozásában szereplő “környezetvédelem”, hanem “környezethasználat”.

2. TERMÉSZETVÉDELMI ÜGYEK

A természetvédelmi hatóság átalakítása

2004 októberi sajtóközleményünkben már kifogásoltuk a jelenlegi hatósági gyakorlatot is, de a hatósági rendszer átalakítását célzó kormányzati erőfeszítések a természetvédelmi hatóságok további gyengítésének veszélyét is előrevetítették. A kormányzat hatékony és ügyfélbarát átalakításának részeként az önálló természetvédelmi, környezetvédelmi és vízügyi hatóságok összevonása egységes „zöldhatósággá”, önmagában nem teljesen elutasítandó elképzelés. Az új hatóság kialakításának folyamata, a tervezett változtatások civilekkel való egyeztetésének

hiánya, és az ezzel párhuzamosan megvalósítandó, az eljárásokra vonatkozó további módosítások azonban már erősen kérdésessé teszik, hogy a hatósági átalakítás az eljárások egyszerűsítése mellett nem vezet-e a hatósági munka színvonalának csökkenéséhez is? Az átalakítással kapcsolatos félelmeink miatt a WWF-fel közösen Persányi Miklós környezetvédelmi miniszternek küldendő nyílt levelet kezdeményeztünk, melyben összefoglaltuk aggodalmainkat, és kértük a minisztert, hogy véleményünket személyes találkozó keretében is kifejtessük (5. sz. melléklet). Levelünket számos hazai társadalmi szervezet írta alá, melynek hatására 2004. december 14-én a minisztérium képviselőjében Haraszthy László, a Természetvédelmi Hivatal vezetője fogadta a civilek képviselőit. A megbeszélés során világossá vált, hogy a tervezett átalakítás érdemi módosítására már nem áll rendelkezésre elegendő idő, és a civilek észrevételeinek tényleges befogadására a politikai szándék is hiányzik. Ebben a helyzetben úgy döntöttünk, hogy ha előzetesen nem is nyílt lehetőség az átalakítás kimunkálásában való részvételre, legalább utólag igyekszünk az új hatósági struktúra teljesítményének értékelésébe bekapcsolódni. Ezért 2005. február 8-án levélben fordultunk Haraszthy László helyettes államtitkár úrhoz, javasolva, hogy fél év elteltével a minisztérium a civilekkel közösen értékelje az új struktúra működésének tapasztalatait. Ennek hatására lehetőséget kaptunk arra, hogy a mozgalom esedékes Országos Találkozóján (OT) három fős tárgyalódelegációt válasszunk, mely a Minisztériummal kapcsolatot tartva a hatósági átalakítás folyamatának monitorozásában részt vesz. A 2005. április 1-3. közötti zalaegerszegi OT-n a résztvevők a mozgalmat képviselő delegációba a Védegylet színeiben Jávor Benedeket is beválasztották. A delegáció április 14-én a zöldhatóságok országos találkozóján a civil aggodalmakat ismertette az egybegyűltekkal. 2005 őszén ismét sürgettük a hatósági átalakítás közös értékelésének megkezdését.

1. sz. melléklet

Sajtóközlemény, 2004. szeptember 6.

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, a Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány, a Védegylet és a WWF Magyarország kéri Gyurcsány Ferenc miniszterelnök-jelölt urat, hogy az új kormány megalakítása előtt mérlegelje annak lehetőségét, hogy a hazai erdők az őket megillető módon legyenek kezelve, és a kormányzati struktúra is kövesse a megváltozott társadalmi prioritásokat. Az erdészeti ügyek sokkal inkább a természeti erőforrások felügyeletét ellátó környezetvédelmi tárca irányítása alá kívánkoznak, mintsem a jelenleg felelős, elsősorban gazdasági érdekeket képviselő földművelésügyi tárca alá.

Környezetvédelmi szempontból rendkívül fontos a hazai erdők természetvédelmi és szociális érdekeket is figyelembe vevő kezelése. A kedvezőtlen környezeti változások (egyenetlen és szélsőséges csapadékeloszlás, aszály, árvíz, szél- és jégtörés, légszennyezés, veszélyeztetett fajok gyorsütemű pusztulása stb.) miatt új értékszemlélet tükröződik az erdők társadalmi és szakmai megítélésében.

Az erdők hagyományos és új környezetvédelmi funkciói mára felértékelődtek. Előtérbe kerültek, és a rövid távú gazdasági javaknál nagyobb jelentőségűvé váltak a fenntarthatósági és a távlati társadalmi-gazdasági szempontok. Ilyenek például a vízbázisok védelme, a levegőtisztaság elősegítése, az alternatív energiaforrás biztosítása (csökkent értékű faanyagból, vágástéri aprítékból, energia célú ültetvényekből), az élővilágvédelem, a felüdülés és a kikapcsolódás lehetősége.

„Annak ellenére, hogy a hazai „erdő-ügy” megítélésében társadalmi és szakmapolitikai oldalról jelentős változások történtek, az államigazgatás rendszerében még nem ment végbe hasonló átalakulás” – mondta Márkus Ferenc, a WWF Magyarország igazgatója.

A hazai erdők a nemzeti össztermék mindössze 0,01 %-át termelik meg, mégis, a felelős Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium továbbra is az erdő gazdasági funkcióit helyezi előtérbe, a környezet- és természetvédelmi szereppel

szemben. Az elmúlt időszak szakmai munkájában megmutatkozó hatásköri átfedések és lefedetlen illetékességi területek tisztán mutatják, hogy a szakigazgatás szervezeti felépítése és feladatmegosztása nem követi a jelenlegi társadalmi és törvényi elvárásokat.

Az erdők ügye a megváltozott viszonyok közepette sokkal inkább a zöldtárca felügyelete alá kívánkozik, amelyre példákat láthatunk Európa számos országában, így az Egyesült Királyságban és Ausztriában is.

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, a Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány, a Védegylet és a WWF Magyarország ezért kéri Gyurcsány Ferenc miniszterelnök-jelölt urat, hogy az új kormány megalakítása előtt vizsgálja meg annak lehetőségét, hogy az „erdő-ügyek” az új kormánystruktúrában megfelelő helyet kapjanak.

2. számú melléklet

Sajtóközlemény, 2004. szeptember 20.

Természetvédelmi érdekeket sért a vadászati törvényt módosító javaslat

Természetvédelmi szempontból kifogásolható a nemrég nyilvánosságra került vadászati törvényt módosító javaslat. A WWF Magyarország és a Védjegylelet elfogadhatatlannak tartja, hogy a törvényjavaslat elfogadása esetén csökkenne az erdészeti és természetvédelmi szakhatóságok jogköre, valamint azt, hogy a vadállomány nagyságát szabályozó szakmai korlátok eltörlésével lehetetlenné válhat a természetes erdőfelújulás. Ezen kívül csalódásuknak adnak hangot, hogy a módosítást az indítványozók nem egyeztették az érintett civil szervezetekkel, holott ezt törvény írja elő.

Az Erdő Stratégia elkészültével Magyarország jelentős lépést tett a fenntartható, természetes folyamatokon alapuló erdőgazdálkodás felé. A vadgazdálkodást szabályozó üzemtervekre vonatkozó módosító javaslatok azonban természetvédelmi, valamint erdészeti érdekeket sértenek. Az egyik legjelentősebb változtatás ugyanis eltörlőné a vadállomány nagyságát szabályozó paramétereiket.

Az eddigi jogszabályok meghatározták a fenntartható, természetvédelmi és erdészeti szempontokból még nem káros vadállomány maximális létszámát. Természetvédelmi szakemberek szerint a jelenlegi állományok már így is meghaladják a fenntarthatónak mondható létszámot. Abban az esetben, ha a törvénymódosítást elfogadják, és a gazdálkodási tervekben nem kell meghatározni az említett vadlétszámot, az az állomány további növekedéséhez vezethet, megteremtve ezzel az üzemszerű vadtenyésztés lehetőségeit. Ez nemcsak a vadkárak megszaporodását idézné elő, de magára a populációra nézve is jelentős negatív hatása lenne.

Erdészeti szakmai körökben nem titok, hogy a vadállomány okozta károk miatt Magyarországon szinte lehetetlen erdőfelújítást végezni a terület bekerítése nélkül. Ez jelentős költségnövekedést okoz az erdőgazdaságoknak. Ez az állapot

tarthatatlan, különösen a védett területeken, melyeknek hazánkban negyvenhat százaléka erdő. Ha ezt figyelembe vesszük, láthatjuk, hogy ez a törvényjavaslat jelentős hatással lesz a védett területek felére.

Ennek ellenére, a törvényjavaslat elfogadása esetén csökkenne az erdészeti, valamint természetvédelmi szakhatóságok jogköre, amely a WWF Magyarország és a Védjegylet szerint kifogásolható.

„A törvényjavaslat elfogadásával, az eddigi tapasztalatok alapján elmondhatjuk, hogy nagy valószínűséggel tovább növekednek majd az erdőgazdálkodás költségei, valamint lehetetlenné válhat a természetes felújulás hasznosítása, hiszen a vadállomány már így is jelentős károkat okoz az erdőgazdaságoknak” – nyilatkozta a WWF Magyarország természetvédelmi igazgatója, Gulyás Levente.

A WWF Magyarország és a Védjegylet felhívja a törvényalkotók figyelmét a módosítással járó veszélyekre, valamint további egyeztetéseket kérnek a szakmai körök és az érintett felek bevonásával.

3. sz. melléklet

Heves Megyei Ügyészség
Törvényességi és Jogi Osztály

Tisztelt Ügyészség!

Alulírott, Csonka András, mint a VÉDEGYLET Egyesület (1052 Budapest, Nádor u. 32.) főtitkára, az 1996. évi LIII. tv. 65.§ (1) bekezdésben biztosított jogosítványunk alapján törvényességi ellenőrzési eljárás megindítását kezdeményezem a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság (3304 Eger, Sánc u. 6.) által az Egererdő Erdészeti Rt. kérelmező számára I-1686/2/2004. számon kiadott szakhatósági hozzájárulás jogszerűtlensége miatt, és kérem, hogy a T. Ügyészség az 1972. évi V. tv-ben foglaltak szerint intézkedjen, illetve kezdeményezze a panaszolt hatóság hivatkozott engedélyének felülvizsgálatát, és a jövőbeni hasonló jogszerűtlen döntések elkerülése érdekében éljen figyelmeztetéssel.

A hivatkozott engedély egy, 1996. január 1-én kiadott „erdőterv” keretében előírányzott, részletében 2005. évre tervezett fakitermelésre vonatkozóan, a kérelmező Rt. számára ún. póttervhez való szakhatósági hozzájárulás, mely szerint még 2004. évben, az engedélyben megszabott vegetációs időn kívül, meghatározott erdőrészletekben tarvágásra szól. Az érintett területek közül a Cserépváralja 16/A terület a nemzeti park fokozottan védett erdőrészlete, a többi terület védett, ezzel egyidejűleg fokozottan védett állatfajok élőhelye.

A nemzeti park igazgatósága az 1996. évi LIII. tv. alapján védett természeti területen a következő megkötésekkel és feltételekkel, a kezelési tervnek megfelelően adhat hozzájárulást:

33. § (1) Fokozottan védett természeti területen lévő erdőben erdőgazdálkodási beavatkozás csak a természetvédelmi kezelés részeként, a kezelési tervben [36. § (3) bekezdés] foglaltakkal összhangban, a természetvédelmi hatóság hozzájárulásával végezhető.

(3) Védett természeti területen lévő erdőben, a kezelési tervben foglaltakkal összhangban

- a) erdőnevelést a természetes erdőtársulások fajösszetételét és állományszerkezetét megközelítő, természetkímélő módszerek alkalmazásával,
  - b) erdőfelújítást a termőhelynek megfelelő őshonos fajokkal és – az (5) bekezdés a) pontja kivételével – természetes felújítási (fokozatos felújító vágás, szálalás, száraló vágás) módszerekkel kell végezni.
- (5) Védett természeti területen lévő erdőben
- a) tarvágás csak nem őshonos fafajokból álló, vagy természetes felújulásra nem képes állományokban – összefüggően legfeljebb három hektár kiterjedésben – engedélyezhető,
  - c) a végvágással, illetve tarvágással érintett erdőterülethez kapcsolódó állományrészekben további végvágásra, illetve tarvágásra csak akkor kerülhet sor, ha a korábban véghasznált területen az erdőfelújítás befejeződött.

A törvényi korlátozás tehát indokként a természetvédelmi célt (és nem gazdálkodási tervet), természetes felújítási módszerként szálalást, fokozatos felújító vágást, valamint kizárólag nem őshonos fafajokból álló erdőrészlet esetén területi maximumot is jelent egyidejűleg. A jogszabály szövegéből következik, hogy őshonos fafajokból álló, védett természeti területen tarvágás nem engedélyezhető.

A hozzájárulás összességében öt hektár védett és 3,6 hektár szigorúan védett területre szól.

A törvény 32. § (3) bekezdése a kezelési tervek átmeneti alkalmazásáról a következőképpen rendelkezik:

- (3) E törvény hatályba lépése előtt védett természeti területté nyilvánított erdők üzemterveit – ha azokat a védetté nyilvánítás előtt hagyták jóvá – az erdészeti hatóság a törvény hatályba lépésétől számított egy éven belül a természetvédelmi hatóság szakhatósági közreműködésével felülvizsgálja, és szükség szerint módosítja.

A szükségszerű módosítás indoka nem csupán az, hogy az 1996-ban jóváhagyott erdőterv közelít a kötelező tízéves felülvizsgálati időhöz, hanem maga a hatályos természetvédelmi törvény által védendő egyéb természeti értékek, így állatfajok bizonyított jelenléte, és az erdőterv korlát nélküli, előrehozott megvalósításával élőhelyük veszélyeztetése, konkrétan megsemmisítése. Az eljáró igazgatóság – jelenleg még teljes hatósági jogkörében – nemcsak azt köteles vizsgálni, hogy a kérelem megfelel-e az elavult és felülvizsgálni elmulasztott erdőtervnek, hanem azt

is, hogy a később hatályba lépett törvényi előírások és korlátozások érvényesülnek-e. Az 1996. évi erdőtervnek 2004-ben történő alkalmazhatósága kétséges, így az engedély ebben a részében sem jogszerű: a természetvédelmi tervek tartalmáról szóló 30/2001. KöM. rend. szerint:

7. § (2) A védett természeti területen lévő erdő esetében a kezelési terv elkészítéséig – a természetvédelemért felelős miniszter egyetértésével megállapított – körzeti erdőtervben foglaltak kezelési tervnek tekintendők. Nincs tudomásunk arról, hogy a hivatkozott hozzájárulás alapjául szolgáló miniszteri egyetértés az erdészeti hatóság rendelkezésére áll.

Az engedélyező erdészeti hatóság jelen kérelmünkhöz másolatban csatolt észrevételének negyedik oldalán, a 2. pont alatt a következő megjegyzés olvasható: „Kényelmes megoldás, ha a tarvágás engedélyezéshez nem járunk hozzá. Fokozottan védett terület, jogszabályi háttérünk megvan ehhez.” Véleményünk szerint a főengedélyt kiadó hatóság idézett kijelentése önmagában megalapozza kérelmünket, figyelembe véve azt is, hogy az erdészeti hatóságnak az akácterjedés megállítása állítólagos céljából kiadott engedélye helyett az adott természetvédelmi kezelés adekvát és törvényi elvárásnak is megfelelő módja kizárólag az akácállomány kitermelése lett volna, mint erre az igazgatóság zoológiai felügyelőjének különvéleménye utal, melyet szintén becsatolunk. A tarvágás egyébként már részben megtörtént, a fokozottan védett Cserépváralja 16/A területen, és nagyjából 2/3-os honos kocsányos tölgyállományt érintett.

Eljárásjogi szempontból is súlyos mulasztás terheli az igazgatóságot, mivel hozzájárulását a szervezeti és működési szabályzatában írtak megszegésével adta ki. A vonatkozó döntésben kötelezően figyelembe veendő szakosztály véleménye mind a faállomány, mind a területen honos szigorúan védett állatfajok védelme érdekében, indokoltan és jogszerűen elutasító volt, a szakhatósági hozzájárulás azonban adminisztrációs hiba miatt ezt a véleményt nem várta be.

Álláspontunk szerint az igazgatóságon belüli szakvéleménytől az engedély vagy hozzájárulás nem tekinthet el pusztán azért, mert az pár napos késéssel érkezik, tekintettel az engedély kiadásának időpontjára, továbbá arra, hogy ez egy előrehozott és a sietséget semmivel sem indokoló kitermelési pöttervre vonatkozik. A végrehajthatósága vegetációs időn kívülre szól, azaz novemberi hónapra, ezzel szemben a hozzájárulás már augusztusban kiadásra került, anélkül, hogy szükséges belső szakmai egyetértést az igazgató bevárta volna.

Összegezve: véleményünk szerint a panaszolt eljárás és az annak eredményeként született hozzájárulás mind anyagi, mind eljárásjogi szempontból jogszerűtlen, ezért kérjük a T. Ügyészséget, hogy figyelmeztetés útján kötelezze az igazgatóságot arra, hogy a jövőben a kezelési tervek felülvizsgálatát – így az esedékes jövő évi felülvizsgálatot is – a már hatályos jogszabályok szerint végezze el, valamint tiltsa el a természetkárosító tevékenységek engedélyezésétől.

Budapest, 2005. január 20.

Csonka András
főtitkár

4. sz. melléklet

Hatékonyabb hatósági fellépést a természetvédelemben!

A Védegylet sajtóközleménye

A közelmúltban a Bükki Nemzeti Parkban intenzív erdészeti beavatkozásra adtak ki engedélyt védett, illetve fokozottan védett területekre, veszélybe sodorva számos védett faj helyi állományát. A bükki eset és a szerte az országban tapasztalható hasonló ügyek rávilágítanak a természetvédelmi hatósági munka általánosságban alacsony hatékonyságára, és a hatóságok erőteljes, a természetvédelmi érdekeket következetesen szem előtt tartó fellépésének hiányára.

A Védegylet követeli a Bükki Nemzeti Park szakhatósági hozzájárulásának visszavonását, felhívja a figyelmet a hatósági gyakorlat természetpusztító következményeire, és az ügy kapcsán sürgeti a természetvédelmi hatóságok szervezeti megerősítését; a jogszabályi hiányosságok felszámolását; egységes, szigorúan természetvédelmi szempontú irányelvek megfogalmazását és szakmai ellenőrzés kialakítását; valamint a természetvédelmi hatóságok szemléletének és hozzáállásának megváltoztatását. „A hatóságok a jelenlegi körülmények között nem képesek a természetvédelem céljainak és érdekeinek hatékony képviselőitére, melyek sajnálatosan gyakran esnek áldozatul más, gazdasági-társadalmi szempontoknak” – állítja Jávor Benedek, a Védegylet szóvivője.

A Védegylet sajnálattal értesült a Bükki Nemzeti Park által Felsőtárkány fölött több erdőrésztletre kiadott, véghasználatra vonatkozó szakhatósági hozzájárulásról.

A fakitermelésnek áldozatul eső területek fokozottan védettek, illetve védettek, több közülük az Unió hazánkban nemrégiben kihirdetett Natura 2000 hálózatához tartozik. A véghasználat számos védett növény- és állatfaj, így tizenegy védett – köztük öt fokozottan védett – denevérfaj élőhelyét pusztítja el. Elfogadhatatlannak tartjuk a természetvédelmi célokat látványosan sértő, gazdasági érdekekre és a hatóság korábbi hibás döntéseire hivatkozó engedélyezést olyan területeken, ahol kizárólag a természetvédelmi kezelést szolgáló erdészeti beavatkozást szabadna megengedni.

A bükki eset sajnos nem egyedi. A hatóságok tevékenységük során rendszeresen sértik a természetvédelmi érdekeket azáltal, hogy azokat nem képviselik elvárható következetességgel az engedélyezési eljárások és az ellenőrzések során. Néhány közelmúltbeli látványos eset a sajtóban is megjelent, így a kékkúti ásványvíz-kitermelés, a szentgáli hulladéklerakó, a táti közútépítés vagy a zengői lokátor engedélyezése – az ügyek többsége azonban rejtve marad.

A hatóságok létszámihiányából az intenzív terepi jelenlét elmaradása adódik, a hatóságok így késve értesülnek a jogellenes tevékenységekről, ezért a tényállás felderítése (pl. az elkövető személye) gyakran lehetetlen. Emellett a hatóságok a hozzájuk beérkező engedélykérelmek nagy száma miatt azok alapos tartalmi értékelésére képtelenek, így az általában a beruházó elvárásait tükröző környezeti hatástanulmányok tartalmi felülbírálatára nem vállalkoznak. A bírságolás, büntetés kiszabása gyakran elmarad, mivel a hatóságok nem vállalják a fellebbezések nyomán várható hosszadalmas és időt rabló jogi procedúrák, perek végigvitelét.

A hatóságok kezében lévő jogszabályi eszközök is hiányosak. A természetvédelmi törvényhez kapcsolódó miniszteri rendelet hiányában a védett fajok védelme érdekében elrendelt használat-korlátozásokkal a hatóság a perbe hívást kockáztatja. Ezen túl egyes természetkárosító tevékenységek, például az erdei crossmotorozás elleni fellépéshez szükséges eszközök és jogosítványok sem állnak rendelkezésre.

Az egységes és következetes irányelvek hiánya miatt az egyes területi hatóságok gyakran nem azonos módon értelmezik a jogszabályokat, területenként változó szigorral szereznek érvényt az előírásoknak. A másodfokon eljáró hatóság rendszeresen, és legtöbbször az enyhítés irányában felülbírálja az elsőfokú hatóság döntéseit, anélkül, hogy az elsőfokú határozatban foglalt természetvédelmi szempontokra érdemben reagálna.

A hatóságok nem lépnek fel kellő eréllyel, nem képviselik következetesen a természetvédelmi érdekeket, döntéseiket más, vélt vagy valós gazdasági-társadalmi szempontok dominálják. Az engedélyezési eljárások során nem vállalják a konfrontációt az államigazgatás felsőbb szintjeivel, valamint a gazdasági érdekcsoportokkal, és olyan tevékenységekre is kiadnak engedélyt, melyek természetkárosító voltáról maguk is meg vannak győződve. Az engedélykiadások

során érvényesített korlátozások tényleges betartatásának következetes ellenőrzésére a hatóságok nem kerítenek sort, ennek eredményeként engedélyektől eltérő tevékenységek nyomai, és engedély nélküli, „túlépített” épületek találhatóak a védett területeken. A független, szakértői véleményekkel szemben a hatóságok gyakran a beruházó által megrendelt és többnyire számára kedvező környezeti hatástanulmány állításait veszik figyelembe.

„A döntések során a hatóság félreérti a saját szerepét, és a természet- és környezetvédelmi érdekek markáns képviselője helyett eleve kompromisszumos, gazdasági, társadalmi szempontoktól áthatott álláspontot jelenít meg, amely azután a döntéshozatal folyamatában a külső érdekek, és a gazdasági szereplők lobbizásának hatására tovább puhul. Ennek eredményeként különböző gazdasági szereplők és magánszemélyek rengeteg, jogszerűen engedélyezett, jóllehet a természetes élőhelyeket nyilvánvalóan károsító tevékenységet folytatnak védett területeinken. A jövőben ez a nyomás egyre erőteljesebb lesz a hatóságokon, melyek megerősítése és szemléletváltása nélkül tönkretett, elpusztított természeti környezetet hagyunk hátra a jövő generációk számára” – nyilatkozta Jávor Benedek.

A Védegylet azért is különösen fontosnak tartja a természetvédelmi hatósági munka tapasztalatainak összegzését, a problémás területek feltárását, és a lehetséges megoldási javaslatok kimunkálását, mivel a természetvédelem egész rendszere, és ezen belül a hatósági tevékenység is átalakulóban van. Sajnálatos volna, ha az új struktúrák változatlanul örökölnék mindazokat a szervezeti hiányosságokat, hibás gyakorlatot és rossz mentalitást, melyek a hatóságok jelenlegi munkáját jellemzik. Ezek megváltoztatása nélkül a pusztán szervezeti átalakítás nem fog értékelhető eredménnyel járni.

5. sz. melléklet

Persányi Miklós
környezetvédelmi és vízügyi miniszter részére

Tisztelt Miniszter Úr!

Hazánk változatos élővilága, a nyugat-európainál kevésbé átalakított tájai és természeti értékei az egyik legfontosabb hozzájárulás, amellyel Magyarország csatlakozása az Európai Uniót gazdagította. Olyan örökségről van szó, melyet nemzedékek hosszú sora őrzött meg, jelenlegi változatosságában hátrahagyni az utánunk jövő generációk számára pedig a mi feladatunk. Ez a hozomány azonban jelenleg komoly veszélyben forog. A természeti értékek megóvására hivatott intézményrendszer sok esetben – pénzügyi, jogszabályi, szemléleti hiányosságok miatt – eddig sem működött megfelelően, a most végrehajtandó átalakítások azonban alapjaiban forgatják fel a természetvédelem rendszerét, veszélyeztetik működőképességét, így a természetvédelmi munka erősödése helyett annak fellazulása irányába mutatnak.

A hatósági struktúra átalakítását önmagában nem ellenezzük, erre hazánk uniós tagsága és a jelenlegi rendszer problémái miatt alighanem szükség van. Az azonban, ahogyan ez az átalakulás megvalósul, számos kételyt támaszt, és aggodalmat szül, hogy az újonnan létrejövő hatósági rendszer az eddigieknél is sokkal kevésbé lesz képes a természetvédelem érdekeit érvényesíteni. Az egyesített környezet- és természetvédelmi, valamint vízügyi hatóságoknál a természetvédelmi munkára létesített összesen hatvan státusz nem biztosítja, hogy az új hatóságok a rájuk nehezedő hatalmas ügyszám mellett képesek legyenek alapos, szakmailag megalapozott, és körütekintő döntéseket hozni. A nemzeti parkok korábban a területeket jól ismerő természetvédelmi őrkre támaszkodva végezték hatósági feladataikat. Ezek hiányában a területi központokban ülő, kis létszámú hatóság aligha lesz képes az egyes ügyekben a helyismeretre alapozó, szakmailag megfontolt és a helyi jellegzetességeket is figyelembe vevő munkát végezni.

A tervezett átalakítás egyoldalú és egyszerűsítő, így nem ad választ a korszerű igazgatási rendszerrel szembeni elvárásokra. A hatósági feladatkör áthelyezésével egyidejűleg erősíteni kellene a kezelői jogköröket. A nemzeti park igazgatóságok területi illetékességét az új rendszerben elsősorban a védett és fokozottan védett természeti területek adják. Bizonyára Miniszter úr előtt is ismert az a tény, hogy e területek elenyésző hányadán van kezelői jogosultsága az igazgatóságoknak, még az állami területek túlnyomó többségét is olyan gazdasági társaságok kezelik, amelyek felett sem hatósági, sem egyéb szabályozó (ösztönző) eszközökkel a természetvédelmi kezelésért felelős szerv így nem fog rendelkezni. A szervezeti átalakítás így már önmagában is a természetvédelem szintjének csökkenését eredményezi, olyan ellentmondásos és erőtlen rendszerbe kényszerítve az igazgatás egy részét, amelyet a stabil közigazgatási rendszerrel rendelkező államok sehol a világon nem mernének felvállalni.

A hatóságok lehetőségei azáltal is szűkülnek, hogy a tervezet szerint a hatásvizsgálat, illetve az egységes környezethasználati engedély kiadását követően lefolytatott építési és üzembehelyezési engedélyezési eljárások során az új, egységes hatóság szakhatósági hatásköre megszűnik. Ezáltal lehetetlenné válik, hogy az építési engedélyezés során felmerülő, a tervezett beruházásokra vonatkozó új adatok és információk fényében a hatóság az adott beruházás környezeti hatásait figyelembe véve mérlegeljen. Az egységes hatóság kialakítása mindemellett a természetvédelmi hatóságoknak az engedélyezési eljárás során az eddigiekben biztosított vétőjogát is megszünteti, állásfoglalásuk pusztán egy lesz a vélemények közül, és nem áll módjukban, hogy a természetvédelmi szempontból elfogadhatatlan kérelmek elutasítását kivívják. A természetvédelem érdekérvényesítő képessége ezáltal tovább csökken.

Ugyancsak problémásnak látjuk, hogy az egységes hatóság munkája során csak a hatóság végső döntései lesznek megismerhetőek az ügyfelek számára, az egyes szakterületek álláspontjai – melyek jelenleg önálló szakhatósági állásfoglalásként az eljárásokba ügyfélként bekapcsolódó társadalmi szervezetek számára is elérhetőek – belső előkészítő anyagként nem lesznek nyilvánosak. A hatósági eljárások átláthatósága és nyilvánossága ezáltal csökken. A társadalmi kontroll nehezítése ellentétben áll mind a társadalmi részvételre vonatkozó hazai törvények szellemével, mind pedig az Európai Unió céljaival.

Mindez azt valószínűsíti, hogy az átalakítás végeredményeként a jelenleginél gyengébb természetvédelmi hatóságok fognak létrejönni. Ez nemcsak a civil társadalom számára aggasztó, de ellenkezik az Alkotmánybíróság 28/1994. számú határozatával is, mely kimondja, hogy az Alkotmány 18. §-ában megállapított, az egészséges környezethez való jog magába foglalja a Magyar Köztársaság azon kötelezettségét is, hogy az állam a természetvédelem már meglévő szintjét nem csökkentheti.

A természeti környezetünkért aggódó civil szervezetek számos esetben kritizálták a természetvédelmi hatóságok munkáját, egyben felhívták a figyelmet a hazánk uniós csatlakozása nyomán a természetvédelmet fenyegető veszélyekre. Arra azonban, hogy legrosszabb félelmeink ilyen gyorsan valóra válnak, magunk sem számítottunk. Ebben a helyzetben az alulírott természet- és környezetvédő társadalmi szervezetek határozottan kiállnak a természetvédelmi hatóságok tervezett átalakításának jelenlegi formában való megvalósítása ellen, egyben felhívjuk a figyelmet, hogy ebben a kérdésben átfogó, nyílt vitát tartunk szükségesnek a társadalmi szervezetek, a szakemberek, valamint az érintett intézmények és hatóságok vezetőinek, munkatársainak bevonásával. Magyarország természeti öröksége olyan közös kincs, melynek sorsáról csak nyilvános társadalmi párbeszéd során dönthetünk.

Fentiekre tekintettel kérjük Miniszter urat, hogy a természetvédelem igazgatási rendszerével kapcsolatos terveket és javaslatokat a civil szervezetekkel egy tematikus egyeztető fórum keretében lehetőleg december első felében ismertesse, illetve vitassa meg. Mindez természetesen nem helyettesítheti a jogszabály kialakításában, és részletes véleményeztetésében szükséges egyeztetéseket, de – különösen az idő rövidegére tekintettel – nagyban előmozdíthatja a szakmai érvek gyors befogadását és a kölcsönös tájékoztatást.

Biztosítjuk Miniszter urat, hogy a várható döntéstől függetlenül továbbra is segítő szándékkal kívánunk együttműködni mind a Minisztériummal, mind a területi szervekkel. Ennek talán legidősebb formájaként az elkövetkezendő időszakban a területi szervek hatósági és kezelői munkáját kiemelt figyelemmel kísérjük, és javító szándékú észrevételeinket szívesen közrebocsátjuk.

A további sikeres együttműködés reményében:

CSEMETE Természet- és Környezetvédelmi Egyesület, Szeged

Csermely Környezetvédelmi Egyesület, Szeged

Fauna Egyesület, Budapest

Futóhomok Természetvédelmi Egyesület, Kecskemét

Független Ökológiai Központ, Budapest

Galga Környezetvédelmi Egyesület, Iklad

Gömöri Környezet- és Tájfejlesztő Egyesület, Szuhafoő

Hulladék Munkaszövetség, Budapest

Kerekerdő Alapítvány, Szombathely

Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata, Veszprém

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest

Nimfea Természetvédelmi Egyesület, Túrkeve

SZIKE Környezet- és Egészségvédelmi Egyesület, Budapest

Tokaji Természetvédelmi Egyesület, Tokaj

Védegylet, Budapest

WWF Magyarország, Budapest

Zöld Akció Egyesület, Miskolc

6. sz. melléklet

Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
Természetvédelmi Hivatal

Haraszthy László,
helyettes államtitkár

Tisztelt Államtitkár Úr!

Az elmúlt év decemberében a természetvédelmi hatóságok átszervezése kapcsán számos hazai társadalmi szervezet nyílt levélben fordult a Minisztériumhoz, aggodalmát hangoztatva az átszervezések várható hatásai, és a civil ellenőrzés lehetőségének csökkenése miatt. Levelünk nyomán 2004. december 14-én lehetőséget kaptunk, hogy a civil társadalom képviseletében eljáró Védegylet és a WWF Magyarország az Önnel való személyes találkozók keretében fejthesse ki álláspontját. A megbeszélés során néhány kérdésre választ kaptunk, azonban számos területen aggodalmunkat nem sikerült maradéktalanul eloszlatni.

Súlyos kockázatokkal jár, hogy az újonnan létrejött szervezet nem képes hatékonyan ellátni feladatát, az évek óta dinamikusan növekvő, és az EU-csatlakozással érkező Natura 2000 hálózat kialakításával tovább szaporodó ügyszám kezelésére a természetvédelmi hatósági munka ellátására országosan alkalmazott körülbelül 60 fő nem elégséges. Ez az ügyek torlódásához, a határidőn túli hatósági válaszok számának növekedéséhez, valamint a szakmai munka minőségének romlásához vezet.

Továbbra sem megnyugtató a hatósági jogkörűktől megfosztott nemzeti parkok helyzete, amelyeknek az illetékességi területükön lévő védett és fokozottan védett természeti területek nagy részén továbbra sem rendelkeznek kezelői jogosítványokkal. Erre a problémára a védett területek kezelői jogainak minél nagyobb arányban a nemzeti parkokhoz delegálása jelenthet megoldást. Ennek megvalósítására semmiféle biztosítékot nem látunk.

Aggodalmunkat fejeztük ki a korábban önálló természetvédelmi hatóság vétőjogának megszűnése miatt is. Ezáltal az úgynevezett integráció egyúttal az egyes szakterületek állásfoglalásainak megismerhetőségét is felszámolta, hisz azok

nem önálló szakhatósági állásfoglalások, hanem belső anyagnak minősülnek, s így az államigazgatási eljárási törvény értelmében nem lesznek nyilvánosak. Ezekre a problémákra a hatóságok készülő Szervezeti és Működési Szabályzataiban kell megoldást találni.

Az átszervezés kapcsán a Minisztérium a hatósági munka hatékonyságának növelését, az államigazgatás karcsúsítását és ügyfélbaráttá tételét fogalmazta meg célként. Ezekkel az elképzelésekkel a civil szervezetek is egyet tudnak érteni, amennyiben mindez valóban megvalósul, és nem a hatósági munka színvonalának csökkenésével illetve a társadalmi részvétel ellehetetlenítésével jár együtt, pusztán a költségek csökkentése ürügyén. Felhívjuk azonban Államtitkár úr szíves figyelmét arra, hogy a jelen rendszer a hatósági ügyintézés fajlagos költségeit növeli, míg a kezelői feladatok ellátásához rendelkezésre álló kapacitást csökkenti.

Úgy gondoljuk, hogy a hatósági átalakítás tényleges eredményeinek monitorozása nélkül nem oszthatók el a társadalmi szervezetek jogos aggodalmai, s a Minisztérium sem kaphat világos képet az átalakítás valós hatásairól – sikeréről vagy kudarcáról. A Védegyelet és a WWF ezért az alábbi együttműködést javasolja:

- A Minisztériumban készülő Szervezeti és Működési Szabályzat minta, valamint az egyes területi hatóságok SzMSz-einek kialakításába vonják be a civil szervezetek képviselőit, illetve ezt követően is biztosítsanak lehetőséget, hogy azokat a civilek véleményezzék, és álláspontjuk megjelenjen a végső dokumentumokban.
- Az átalakítást követő hat hónapon belül a társadalmi szervezetek több szempont alapján értékelni fogják az átalakítás hatékonyságát, eredményeit. E munka során számítunk a Minisztérium együttműködésére, egyúttal javasoljuk az értékelés eredményeinek közös elemzését.
- Készüljön a védett területeknek a nemzeti parkok kezelésébe való vonására világos menetrend, melynek végrehajtását a Minisztérium a civilekkel együtt ellenőrzi. Javasoljuk a kezdeti lépéseket 2005 első félévében kormányzati szinten egyértelműen meghatározni (Kormányhatározat).

Úgy gondoljuk, hogy a fenti pontok megvalósulása a Minisztérium számára is lehetőséget biztosít arra, hogy világos képet kapjon az átalakítás eredményességéről, és a civilekkel közös erőfeszítések nyomán a természetvédelmi munka tovább erősödhesen. Ez a partneri együttműködés mintaként szolgálhat

más területek számára is az államigazgatás és a társadalmi szervezetek hatékony kooperációjára, valamint a vitatott kérdések közös megoldásának lehetőségére.

A további sikeres együttműködésben bízva,

Jávor Benedek
Védegylet

Gulyás Levente
WWF Magyarország

Budapest, 2005. február 8.

Az összefoglalót készítette: Jávor Benedek

VIDÉKVISSZAFEJLESZTÉS MAGYARORSZÁGON

Valahol Európában?

Az Európai Unióban 1992-ben indult el az a reformfolyamat, amely az EU Közös Agrárpolitikáját (KAP) „két lábra állította”: bevezette a vidékfejlesztés fogalmát, és kifizetési rendszerét – azaz létrehozta a KAP második pillérét.

Az agráriumra költött pénzek az EU költségvetésének közel felét teszik ki. Ennek nagyobb hányadát az első pillér mentén a termeléshez kötött támogatásokra, garantált minimáláron történő felvásárlásra (intervenció), és exporttámogatásokra költik. E források elosztása ésszerűtlen rendszerben zajlik, hiszen egyik oldalról EU-s pénzen a mezőgazdasági túltermelést támogatják, míg másik oldalról a gabona, a hús, a tej és más, a piacokon jelentkező tetemes mennyiségű felesleget szintén költségvetési források bevonásával próbálják meg a világpiacon dömpingáron eladni. Így a termelés rendje nemcsak az Unió belső piacán okoz állandó zavart, de a világpiacon is – állandósítva például a fejlődő országok kiszolgáltatottságát. Mindemellett e rendszer a nagyüzemeknek kedvez: a támogatások nyolcvan százaléka a gazdaságok húsz százalékához jut. Ennek következtében az EU családi gazdaságokra alapozott mezőgazdaságában folyamatos az átrendeződés: a stabilitás és szélesebb körű foglalkoztatottság alapját jelentő farmrendszer folyamatosan leépül a tőkés nagyüzemek előrenyomulása következtében: az EU-ban percenként tűnik el egy gazdaság. Ennek egyik következménye pedig, hogy a vidéken élők kénytelenek a városba költözni, ezért a vidéki lakosság aránya folyamatosan csökken az Unió területén.

A mezőgazdaságban ma elterjedt termelési módszerek ráadásul gyorsuló ütemben élik fel a természeti erőforrásokat. A vegyszerek, a műtrágyák, az erőteljes géphasználat rombolja a mezőgazdaság és a társadalom közös kincseit.

A talajpusztulás, a vizek elszennyezése, a tájak önálló arculatának felszámolása nemcsak a gazdálkodást teszi hosszú távon fenntarthatatlanná, de az egész társadalom létét veszélyezteti. A talaj létünk alapja, márpedig ez az „erőforrás” az EU-ban ma gyors ütemben pusztul. Görögország, Spanyolország, Olaszország jelentős területei már sivataggá váltak. Az intenzív, iparszerű mezőgazdálkodás nem utolsósorban olyan élelmiszereket állít elő, amelyek nem biztonságosak, mert több-kevesebb vegyszermaradványt tartalmaznak. A nagyüzemi állattartás pedig

olyan kockázatokat is felvet, mint például a kergemarhakór-járvány.

E problémák vezettek el (újra) addig a felismerésig, hogy a mezőgazdaság „többfunkciós”: szerepe nemcsak jó minőségű, szermaradvány-mentes élelmiszerek és egyéb nyersanyagok előállítására, de a táj, a környezeti erőforrások megőrzése, és a vidék népességmegtartó erejének fenntartása is. A Vidéki Térségek Európai Kartája szerint „vidék és város közös sorson osztozik”. Az 1992-ben bevezetett Közös Agrár- és Vidékpolitika azt a célt kívánja elérni, hogy a mezőgazdaság és a vidék fejlődésének kulcsát jelentő egyéb beuházások (pl. feldolgozóipar, infrastruktúrafejlesztés) révén a mezőgazdaság valóban multifunkcióssá váljon – betöltse fent említett gazdasági, környezeti és társadalmi feladatait.

Az első pilléres támogatásokat immár területi alapon kapják a gazdálkodók, a második (vidékfejlesztési) pillér mentén pedig az intézkedések további széles köre finanszírozható. Utóbbiak közül a legfontosabb az agrár-környezetgazdálkodási kifizetések rendszere, mely a természeti erőforrásokra fokozottan ügyelő gazdák többletköltségeit téríti meg öt éves szerződések alapján. A vidékfejlesztési kifizetések egyéb jogcímei (Kedvezőtlen Adottságú Területek támogatása, az EU állatjóléti követelményeinek való megfelelés támogatása, mezőgazdasági területek erdősítése, korai nyugdíjazás, félig önellátó gazdaságok támogatása, termelői csoportok támogatása, technikai segítségnyújtás stb.) mind azt a célt szolgálják, hogy egy olyan vidéki gazdaság és infrastruktúra alakuljon ki, amely a vidéken élők széles körének nyújt jó megélhetést, és biztosítja létforrásaink megőrzését.

2004. május 1-je óta Magyarország az Európai Unió tagja, így mezőgazdasági és vidékfejlesztési politikánk mozgásterét a Közös Agrárpolitika határozza meg.

Az EU-csalatkozás a magyar vidéket és a mezőgazdaságot felkészületlenül, sokszerően érte. A megnyíló határok, az újonnan bevezetett szabályok, a támogatási rendszer mechanizmusai, az adminisztrációs és intézményi kötelezettségek nem csak a gazdálkodókat érték hidegzuhanyként. Jól érzékelhetően az illetékes Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (FVM) és háttérintézményei is az események mögött jóval lemaradva kullogtak. A csatlakozás előtt szinte csak a várható óriási lehetőségekről hallottunk. Május elseje után azonnal jelentkezett az éles piaci verseny, és jelentkeztek az újfajta adminisztrációs rendszerek kötelezettségei, ugyanakkor azonban a támogatási rendszer és a kifizetések jóformán 2004 végéig sem indultak be.

Minden jel arra mutat, hogy a hazai agrár- és vidékpolitika nem is egy évvel, de több

mint egy évtizeddel van lemaradva az események mögött. A KAP második pilléréről, a vidékfejlesztési intézkedésekről a hazai agrárvezetés nem vesz tudomást, illetve azt, mint az EU által ránk kényszerített koloncot értelmezi. Magyarország az újonnan csatlakozó tíz ország közül a legkisebb arányú vidékfejlesztésre költendő keretet kérte a koppenhágai csatlakozási tárgyalások során. Elmaradt annak a ténynek a felismerése, hogy az EU Közös Agrárpolitikája teljesen egyértelműen a vidékfejlesztés komplex felfogásának irányában halad. A mezőgazdaságot többé nem árutermelő iparágként tartják számon, hanem a vidéki élet motorjaként – ennek megfelelően a támogatási rendszer is nagyon sokféle lehetőséget kínál. Ezt erősíti, hogy az Unió agrárkölségvetésében az első pillér aránya csökken, míg a másodiké pilléré nő. A hazai politika ezeket az üzeneteket nem értette meg. A cél továbbra is a magyar mezőgazdaság erőltetett iparosítása; a nagyüzemi birtokméretek elérése, illetve visszaállítása; a környezetkímélő technológiák helyett a hagyományos, intenzív technológiák használata. Ez azzal is jár, hogy a mezőgazdasági politika a kis- és közepes méretű gazdaságoktól (őstermelők, családi gazdaságok) a túlélésüket jelentő, az EU-ban nyitva álló lehetőségeket is igyekszik megvonni. Tetten érhető ez a vidékfejlesztési támogatási keretek csökkentésére irányuló törekvésekben (átcsoportosítás a második pillérről az első pillérré), a feldolgozás és kereskedelem olyan szabályozásában, amely a kisebb léptékű, otthoni feldolgozást, illetve az ehhez kapcsolódó értékesítést jószerével lehetetlenné teszi.

A magyar vidék kitörésének útja az egészséges, szermaradványmentes élelmiszerek termelése, a természeti erőforrások megőrzése, és gyarapítása. Jó lehetőség, hogy ebbe az irányba haladjunk, ha maximálisan kihasználjuk az EU vidékfejlesztési forrásait – annál is inkább, mert Brüsszel leghőbb vágya, hogy így tegyünk. Már a csatlakozási szerződésben „ellenállhatatlan ajánlatot” tettek. Az első pillér mentén a csatlakozás évében a magyar gazda az uniós versenytársak számára járó támogatások huszonöt százalékát kapja az Uniótól, melyet a magyar költségvetés egészíthet ki ötvenöt százalékig. Fokozatosan növekszik a támogatási szint, de csak 2010-ben éri el az uniós száz százalékot. A vidékfejlesztési pillér mentén viszont már az első évben megkapjuk a száz százalékot, melynek csak húsz százalékát kell a hazai költségvetésnek állnia.

Mindezek ellenére folyik egy olyan gazdasági szerkezet konzerválása, amely a közpénzeket ésszerűtlenül költi el: egy szűk tőkés érdekcsoport kirívóan magas jövedelmét finanszírozza, miközben a gazdálkodók egyre szélesebb tömege megy

tönkre. Így Magyarországon nem túlzás vidékviSSZafejlesztésről beszélni. Ez nem marad következmények nélkül: a hazai mezőgazdaság a dél-amerikai latifundiumok rendszere felé halad. A tönkrement gazdák földjeit felvásárolják. Legkorábban 2008-tól, de 2011-től bizonyosan vásárolhatnak földet külföldi és hazai cégek is. Potom pénzért, Európa legjobb minőségű termőföldjeit! Ha a mai tendenciák folytatódnak, annak beláthatatlan társadalmi következményei lesznek, és a nemzeti vagyon harminc százalékát kitevő földvagyron jelentős részének elvesztése lehet a vége.

Civil összefogás a gazdákkal, a gazdákért

Számos társadalmi szervezet emelte fel a hangját a hazai agrárvezetés azon lépései ellen, amelyek éppen az EU agrárpolitikájával ellentétes irányban menetelnek, és a magyar vidéket a túlélés esélyétől fosztják meg. Példaként álljon itt néhány:

- nem történt meg a hivatalos szervek részéről a gazdák számára rendelkezésre álló lehetőségek bemutatása,
- nem állt fel a kifizetési intézményrendszer,
- ráadásul az év folyamán kísérletek történtek a vidékfejlesztési források folyamatos csökkentésére.

Egyre növekvő társadalmi koalíció tiltakozott e lépések ellen. 2004. márciusában, júniusában és decemberében sajtókampányban kellett felhívni a figyelmet a történésekre. A tiltakozó koalícióban zöld-, gazda- és térségfejlesztési szervezetek is részt vettek, és komoly szerepet vállalt benne a Magyar Természetvédők Szövetsége (MTvSZ) által koordinált agrár-környezetgazdálkodási tanácsadói hálózat is. E hálózatban az MTvSZ tagszervezetei és más szervezetek is részt vettek, így többek között a Független Ökológiai Központ, a Nimfea, az E-Misszió, a Zöld Akció és a Védegylet. A hálózat 2004-ben képzéseket, médiakampányokat szervezett, fórumokat tartott gazdáknak, illetve tanácsadással segítette a pályázókat. Olyan tevékenységeket végzett, amelyeket az FVM elmulasztott. Sajnálatos, hogy az energiák jelentős részét lekötötte a Minisztérium forrásátcsoportosítási törekvései elleni tiltakozás.

Háttér és javaslatok

Az agráriumban mára robbanásig feszült helyzet igazi oka, hogy a rendszerváltás óta egyetlen kormány sem volt képes felelős, és a vidéken élők érdekeit szem előtt tartó vidékpolitikát kialakítani. Az EU Közös Agrárpolitikája ma egyértelmű változáson megy keresztül: a (túl)termelést ösztönző támogatások rovására növekszik az agrár-környezetvédelmi és vidékfejlesztési kifizetések, és a gazdálkodási rendszerekhez kötött, ötéves állami szerződés alapján nyújtott támogatások súlya. Az EU ezzel kívánja elősegíteni, hogy a mezőgazdaság a mai egyoldalú nyersanyagtermelő iparágból azzá váljon, aminek valójában lennie kellene: egy létalapjainkat, természeti erőforrásainkat fenntartható módon kezelő és újratermelő, egészséges élelmiszert előállító és a vidéki embereknek tisztas, értelmes életet és megélhetést nyújtó ágazat.

Az EU Közös Agrárpolitikájának megfelelő, és nemzeti, helyi érdekeinket képviselő egyetlen túlélési stratégia megfogalmazásának és megvalósításának alapvető feltétele a kistájak termőhely-alkalmasságának, valamint optimális termelési (földhasználati) szerkezetének meghatározása; e termelési rendszereket támogató vízgazdálkodási, termőhely-használati infrastruktúrák kialakításának támogatása; és e szakmai alapokon a gazdák számára hosszú távon tervezhető, átlátható támogatási keretek (ún. kifizetések) biztosítása.

Az egymást követő magyar kormányok még az uniós figyelmeztetések ellenére is folyamatosan elenyésző forrásokat juttatnak az agrár-környezetvédelem és vidékfejlesztés területére, és minden politikai erőt latba vetnek, hogy a nagyüzemi agráripari lobb, valamint a külföldi és hazai feldolgozó és kereskedelmi láncok a lehető legnagyobb profithoz jussanak. A mennyiségi, nagyüzemi termelés ösztönzése ráadásul egy olyan helyzetben célkitűzés, amikor az Unió piaca is állandósult túltermelési válsággal küzd: a csatlakozás után tehát nemhogy nem a magyar export bővülésével, de az uniós dömpingáru megjelenésével kell számolnunk. Nyilvánvaló tehát, hogy a túltermelés ösztönzése gazdasági szempontból is ésszerűtlen, ezért új stratégiákra van szükség.

A vidék lakosságának alapvető megélhetési gondjai és sötét jövője nem csak az elhibázott támogatáspolitikát következménye. A magyar földpolitika a csatlakozási folyamat során nem élt olyan alapvető jogi eszközökkel, amelyek az uniós tagságunk esetén is biztosíthatnák, hogy földjeink ne kerülhessenek külföldiek és/vagy

nagyüzemek tulajdonába (a mai tagországok többsége alkalmazta ezeket a jogi eszközöket). Ez a helyzet – ha továbbra sem lesz célkitűzés a nagyüzemek és külföldiek tulajdonszerzésének korlátozása – a rövid átmeneti időszak után oda vezethet, hogy az EU-ban általános családi gazdaság modellje Magyarországon ki sem alakulhat: a szocialista téesz-nagyüzemből szinte egyenesen a dél-amerikai típusú latifundiumok bérmunkára alapozott világába juthatunk. Az elhibázott birtokpolitika miatt ma sem vagyunk ettől távol: 2000-ben Magyarországon a gazdaságok 0,1%-a a termőterület 46,6%-át foglalta el. A gazdaságok nyolc százaléka (a legnagyobb üzemek) a teljes földalap kilencven százalékát birtokolják, míg kilencvenkét százalékuk (kis-, közép- és törpebirtokosok) a termőterület tíz százalékán osztozik.

A legsürgősebb teendők ezért a vidékpolitikában és a kapcsolódó ágazati politikákban a következők:

- A magyar államnak ki kell zárnia a termőföldterület külföldi földtulajdoni monopóliummá válását. Ennek érdekében:
  - bár az állam nem korlátozza a föld tulajdoni és használati forgalmát, ám valamennyi üzemtípusra kiterjedően meghatározza az agrárüzem ismérveit;
  - ezen ismérvek között szerepel az egyes üzemtípusok megengedett maximális földlekötése, továbbá az a megkötés, hogy
  - bármely üzembentartó – tőkeerejétől függetlenül – csak egyetlen üzemet létesíthet.
- A vidékfejlesztésre és agrár-környezetvédelmi kifizetésekre fordítandó kormányzati források arányainak növelése.
- E források, lehetőségek széles körű bemutatása a vidék lakossága számára.
- Kiszámítható – kormányzati ciklusokon átívelő – vidékpolitika és támogatási rendszer megvalósítása.
- A feldolgozó és élelmiszerláncoknak juttatott adókedvezmények felülvizsgálata és átcsoportosítása a kistermelők és feldolgozók, helyi kereskedelmi rendszerek felépítésének támogatására.
- Az őstermelők és a kis, helyi feldolgozóüzemek elé tornyosuló egészségügyi, műszaki és adminisztrációs terhek – melyek Európában is példátlanul, ésszerűtlenül szigorúak – könnyítése. E jogszabályok ma lényegében lehetetlenné teszik az otthon, helyben történő feldolgozást és a piacra kerülést, csak a nagyüzemi, ipari méretű előállításnak hagynak esélyt.

- A mezőgazdasági és vidékfejlesztési pályázati rendszer egyszerűsítése, adminisztrációjának könnyítése.
- A vidéki lakosság, a kisebb települések érdekeinek szem előtt tartása, és a vidék természeti erőforrásai megőrzése az ágazati politikákban, többek között
  - az elsősorban állami cégek (Posta, MÁV, Volán) által kialakított, falvakat elszorvasztó, „üzleti alapú” döntések – kistelepülési posták, ezeket érintő vasúti szárnyvonalak, autóbusszjáratok felszámolása – megakadályozása. Ezek fenntartása a vidék életképessége szempontjából előbbre való az ésszerűtlen, korrupciótól sem mentes autópálya-építések minden áron való erőltetésénél;
  - a nagy állami projekteknél – pl. a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése (VTT) – a terület- és vidékfejlesztés érdekeinek egyenrangú figyelembe vétele a többi céllal, és e szempontok érvényesítése a források megítélésénél.
- A hazai termelés védelme az importtal szemben a rendelkezésre álló jogi eszközökkel.

E legsürgetőbb intézkedések megtétele nélkül a mezőgazdaság mai szerkezeti válsága változatlanul fennmarad. Így még többlettámogatás sem érhet el a gazdákhöz, és a többségük végképp koldusbotra juthat.

Az alábbiakban bemutatjuk a témában 2004-ben született fontosabb dokumentumokat.

A gazdák sorsa nem négy forinton múlik

Több mint egymillió ember jövőjét teheti tönkre a vidékpolitika hiánya

BUDAPEST, 2004. FEBRUÁR 26. – Miközben a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumban a tüntető gazdák és a kormányzat képviselői néhány forint támogatás sorsáról és a tejimport megszüntetéséről vitatkoztak, szó sem esett a problémák valódi gyökereiről. A Védegylet szolidaritást vállal a gazdákkal, és a kialakult helyzetben a tűzoltást, valamint az ehhez szükséges költségvetési források biztosítását maga is elengedhetetlennek, a kormány részéről elkerülhetetlen lépésnek tartja. Egyúttal azonban felhívja a figyelmet arra a tényre, hogy a túltermelést ösztönző forintok még látszatmegoldást sem adhatnak a problémára. A gazdák küzdelmének aligha van vége, hiszen a kialakított támogatások nem oldják meg a szerkezeti válságot. Az igazi kérdés a tárgyalások végeredményétől függetlenül az, hogy sikerül-e egy idejétmúlt – gazdasági, társadalmi és környezeti szempontból is tarthatatlan – agrárszerkezet felől a vidéken élők számára tisztességes megélhetést nyújtó, természeti erőforrásainkat megőrző és gyarapító vidékpolitika felé elmozdulni? A Védegylet ennek érdekében párbeszédet kezdeményezne a gazdákkal és a döntéshozókkal.

A fenntartható vidékpolitika alapvető feltétele

- az agrár-környezetvédelemre és vidékfejlesztésre juttatott források arányának növelése;
- a hazai termőföld védelme a külföldi és hazai spekulációs tulajdonszerzés, a nagyüzemek kialakítása ellen;
- a családi gazdálkodói üzemméret kialakításának ösztönzése;
- a kisléptékű helyi feldolgozást (pl. hűtőházak, vágóhidak, tejfeldolgozók) és kereskedelmet gúzsba kötő szabályozás racionalizálása;
- a multinacionális kereskedelmi és feldolgozóláncok elvárásainak való megfelelés helyett a helyi termelés és kereskedelem támogatása;
- a vidéki infrastruktúra (posta, közutak, vasúti szárnyvonalak) fenntartása és fejlesztése;

- az adminisztráció és a pályázati rendszer egyszerűsítése; a hazai termelés védelme az importtal szemben.

Egy ilyen politikának ma még az alapjai is hiányoznak, az egymást követő kormányok a hozzá nem értés vagy a lobbierdekek túlsúlya miatt nem tudják vagy nem merik kezelni a vidék strukturális problémáit. Az egyoldalú versenyhatékonysági szempontú nagyüzemi termelés ösztönzésére épülő mezőgazdasági politika és a földspekulációt támogató, a vidék leépülését siettető egyéb intézkedések természeti erőforrásaink (talaj, ivóvíz, természeti környezet, tájkép) tönkretétele mellett több millió ember megélhetését és életterét sodorják veszélybe!

A mai magyar agrárpolitika figyelmen kívül hagyja az EU agrárpolitikájának változását, az élelmiszerpiacokon uralkodó tartós túltermelési válságot, és természeti erőforrásaink gyors degradációját. Az FVM egyes képviselőinek cinizmustól sem mentes jövőképe valóra válhat: ha így folytatódik, a mezőgazdaságban valóban csupán néhány tízezer bér munkásra lesz hamarosan szükség, a többi ember sorsát az állam a szociálpolitikának adná át.

A Védegylet agráriummal és vidékfejlesztéssel foglalkozó munkacsoportja – dr. Ángyán József vezetésével – párbeszédet kíván kezdeményezni a gazdákkal a vázolt célokról, valamint el kívánja érni, hogy a kormányzat végre súlyának megfelelően kezelje a problémákat, és a magyar vidék válságára valódi válaszokat adjon. Várjuk ehhez mindazok segítségét, akik e munkában részt vennének.

A kezdeményezést támogatták:

CSEMETE, Dél-Nyírség Bihari Tájvédelmi Egyesület, Hajdúböszörményi Ifjúsági Természetvédő Kör, Hatvani Környezetvédő Egyesület, Levegő Munkacsoport, Fauna Egyesület, Nimfea Természetvédelmi Egyesület, Palocsa Egyesület, SZIKE Környezet- és Egészségvédelmi Egyesület, Zöld Akció Egyesület, Zöld Fiatalok, Zöld Forrás Egyesület

További információ: Kajner Péter, Védegylet

A témával foglalkozó cikkek és háttéranyagok:

<https://www.nakp.hu/news.htm>

<https://www.nakp.hu/publi.htm>

Dr. Franz Fischler

A Mezőgazdaságért, Vidékfejlesztésért és Halászatért Felelős Európai Bizottság tagja
200, Rue de la Loi / Wetstraat, B-1049 Brussels
Belgium

2004. március 9.

Tisztelt Fischler Úr!

Szervezeteink több éve figyelemmel követik az EU Közös Agrárpolitikájának változását, és nagy örömmel szolgál, hogy a támogatási politikában egyre nagyobb súlyt kapnak az agrár-környezetvédelmi és vidékfejlesztési kifizetések. Meggyőződésünk, hogy a 2003. június 26-ai luxemburgi döntések, melyek az Unió mezőgazdasági büdzséjének gyorsított modulációját rögzítik – amennyiben következetesen betartják ezeket a határozatokat – a bővülő Európa vidéki lakosságának segítséget nyújthatnak ahhoz, hogy tisztességes megélhetéshez, értelmes munkához juthassanak, úgy, hogy mindeközben megőrizhetik, sőt, gyarapíthatják környezetük értékeit.

Sajnálattal értesültünk ugyanakkor arról, hogy a magyar kormányzatot képviselő Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (FVM) ezt az stratégiát nem értette meg. A csatlakozási tárgyalások során végig az első pilléres támogatások megszerzésére koncentráltak, még azon az áron is, hogy a második pilléres keretek egy részét az első pilléres csoportosíthassák át. Tették ezt annak ellenére, hogy az előrejelzések szerint e politika következtében a következő években az EU társfinanszírozással megvalósuló agrártámogatások kilencven százaléka a magyar gazdálkodók öt százalékához juthat. Ráadásul éppen a legnagyobb, legintenzívebb módon termelő és pénzügyi szempontból legerősebb mezőgazdasági üzemek (a gabona és a szarvasmarha szektor) lennének e politika kedvezményezettjei, miközben a vidéken mezőgazdasági tevékenységet végzők és családtagjaik (közel egymillió ember) megélhetése végképp kérdésessé válik.

Némi reményt jelenthet az FVM-ben készülő Nemzeti Vidékfejlesztési Terv, melyet a minisztérium hosszú ideje egyeztet az EU illetékeseivel. Az NVT intézkedései a Közös Agrárpolitika által lehetővé tett eszközök széles skálája segítségével

tartalmazzák annak a lehetőségét, hogy egy fenntarthatóbb, gazdasági, társadalmi és ökológiai szempontból is ésszerűbb mezőgazdasági szerkezet alakuljon ki Magyarországon. A korábbiakban az EU-val egyeztetett költségvetési keret (százötvenhatmillió Euro a teljes NVT-re) – bár megítélésünk szerint túlságosan csekély a teljes magyar agrárbüdzséhez képest (mely 2004-ben 1,1 milliárd Euro) –, végre elindíthatja azokat a szerkezetváltási folyamatokat a magyar mezőgazdaságban, amelyekre oly nagy szükség van.

Tudomásunkra jutott ugyanakkor, hogy ezeket a folyamatokat újabb veszély fenyegeti. Ismereteink szerint az FVM az EU-val folytatott egyeztetéseken kezdeményezni fogja az agrár-környezetvédelmi intézkedések előkészítetlenségére hivatkozva az e célra juttatandó források csökkentését a korábban megállapodott összegek negyedére. Ezen túlmenően a gazdákkal már megkötött agrár-környezetvédelmi szerződések fedezetül szolgáló forrásokat is elvonnák, semmibe véve ezzel az állami kötelezettségvállalás törvényi garanciáit is.

A magyar agrárvezetés ezzel beismeri, hogy mind ez idáig eltagadta az agrár-környezetvédelem létét a gazdák előtt, és nem készítette fel őket az EU-csatlakozás kihívásaira, ráadásul a továbbiakban sem kívánják a szükséges változtatáshoz biztosítani a forrásokat. Ez egymillió ember megélhetését sodorhatja veszélybe, és alááshatja az uniós agrárpolitikába vetett bizalmat. Pedig éppen a mai helyzetben lenne arra szükség, hogy a kormány bővülő források mellett kiterjedt információs kampánnyal mutassa be a gazdálkodóknak az új lehetőségeket. Ennek fényében ez a lépés teljességgel ésszerűtlen és elfogadhatatlan.

Ez annál is szomorúbb, mivel számos nagyon ígéretes kezdeményezésről tudunk. Az elmaradt kormányzati tájékoztatás ellenére (az FVM által hangoztatott „előkészítetlenség” dacára) a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program számára rendelkezésre álló keretet 2002-ben 2,2-szer, 2003-ban 1,4-szer felülmúló támogatási igény érkezett. Számos hazai ellenpélda bizonyítja, hogy ahol térségi szerveződések a kormányzat helyett elvégezték a gazdák tájékoztatását az új lehetőségekről, és segítették a felkészülést az átállásra, ott az agrár-környezetvédelem a helyi gazdálkodóknak felvirágzást hozott. Csak a Borsodi Mezőségben, például a Cötkényi Térségfejlesztő Szövetkezet segítségével, a gazdák két év alatt csaknem 2,3 millió Euro kifizetéshez jutottak. Hasonlóan ígéretes folyamatok csíráit tapasztaljuk szerte az országban, amelyeket az agrár-környezetvédelem forrásainak csökkentése derékba törhet.

Jelen levelet aláíró szervezetek nyomatékkal kérik ezért az EU Mezőgazdaságért, Vidékfejlesztésért és Halászatért Felelős Főbiztosságát, hogy ne tegyen eleget a magyar kormányzat kérésének: ne engedélyezze a korábban az EU által már jóváhagyott agrár-környezetvédelmi költségvetési keretek átcsoportosítását és csökkentését, hanem ragaszkodjon az eredeti összegekhez.

Reméljük, hogy a Közös Agrárpolitika deklarált céljainak végrehajtása és a következetes politika érdekében a Főbiztosság nem hagyja jóvá a kormányzat és a lobbicsoportok pillanatnyi érdekeinek megfelelő, ám a fenntartható mezőgazdaságra való áttérés esélyeit minimálisra csökkentő, egyúttal az agrárpolitika szavahihetőségét megkérdőjelező módosítási javaslatokat.

Horváth Zsolt

igazgató

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, BirdLife Hungary

Farkas István

igazgató

Magyar Természetvédők Szövetsége

Karátson Gábor

elnök

Védegylet

Márkus Ferenc

igazgató

WWF Hungary

Nyílt levél a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium vidékfejlesztésért felelős vezetőinek

Dr. Szanyi Tibor úr
politikai államtitkár, Vidékpolitikai Kormány-meghatalmazott

Simon József úr
helyettes államtitkár, Budapest

Tárgy: az agrár-környezetvédelemre jutó források drasztikus csökkentésének terve

Tisztelt Politikai Államtitkár Úr!
Tisztelt Helyettes Államtitkár Úr!

A Védegylet brüsszeli információforrásaitól tudomásunkra jutott, hogy a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium újabb nagyszámú forrás-átcsoportosításra tett javaslatot az EU felé a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) egyeztetése során. Ismereteink szerint az FVM arra tesz javaslatot, hogy a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv keretéből Magyarország húszmilliárd forintnak megfelelő összeget átcsoportosíthasson a SAPARD-program részére. Az átcsoportosítani kívánt összegből tizenkétegy milliárdot az agrár-környezetvédelemtől vonnának el (a korábban e célra előirányzott források hatvan százalékát).

Megmagyarázhatatlannak tartjuk ezt a döntést, hiszen az FVM 2004. március 10-ei hivatalos sajtóközleményében – melyet éppen az agrár-környezetvédelmi kifizetések tervezett keretösszegének csökkentéséről szóló korábbi hírek cáfolatául adott ki a Minisztérium – az e célra jutó források növeléséről foglaltak állást. Az FVM közleménye így fogalmaz: „2004-ben várhatóan több mint tizenkilencmilliárd forint áll rendelkezésre (agrár-környezetvédelemre), ami 2006-ig, a Terv pénzügyi ütemezése szerint, huszonkilencmilliárd forintra emelkedik. Az NVT-ben a megpályázható agrár-környezetgazdálkodási támogatások a program összes forrásának 40,8 százalékát teszik ki.”

Németh Imre miniszter úr szóban is több ízben megerősítette, hogy az agrár-környezetvédelemre a költségvetés biztosítja a húsz százalékos hazai önrészt, mely

az EU-s nyolcvan százalékos társfinanszírozással 2004-ben több mint tizenkilencmilliárd forintot tenne lehívhatóvá a magyar gazdák számára. Ehhez képest az agrár-környezetvédelem forrásainak több mint hatvan százalékos csökkentése megdöbbentő, és súlyosan elhibázott lépés lenne.

Ez az átcsoportosítás a SAPARD-program és a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program korábbi tapasztalatainak értékelése alapján azt jelentheti, hogy a vidékfejlesztés éppen azoktól az emberektől vonja meg a lehetőséget a kitörésre, akiknek a legnagyobb szüksége lenne rá. Közismert tény, hogy a SAPARD-pályázatok a rendkívül magas önrész-arány, a pályázati kiírás bonyolultsága és a pályázatkészítés magas költségei miatt szinte kizárólag a tőkeerősebb vállalkozók számára voltak elérhetőek beruházási célra. Az eddig kiértékelt nyertes pályázatok összetétele azt mutatja, hogy e belépési korlátok miatt a SAPARD-források hatvan-hatven százaléka olyan vállalkozóhoz került, akik önerőből is végre tudták volna hajtani a beruházást – így a magyar állam és az EU közpénzekből a piaci szektort támogatta, indokolatlanul. Az agrár-környezetvédelmi, területalapú kifizetések ezzel szemben a kis- és közepes gazdálkodók számára is kitörést, biztos megélhetést jelenthetnének. Munkahely-megtartó és környezetvédelmi hatásuk össze sem vethető a SAPARD-programéval. A most tervezett átcsoportosítás tehát megvonná számos gazdálkodótól a túlélés lehetőségét, amelyet tovább súlyosbítanak az EU-csatlakozás miatt szigorodó előírások. Egy ilyen döntés várhatóan jelentős számú vidéken élő ember munkahelyét, és egzisztenciáját teszi kockára.

Sajnálatos módon ez a lépés egybeváág a nemrégiben elfogadott „Az agrár- és vidékfejlesztés nemzeti stratégiájának” jövőképevel, mely szerint „Az élesedő verseny hatására mind a mezőgazdaságban, mind pedig az élelmiszeriparban felgyorsul a gazdaság-(vállalat-) koncentrációs folyamat, amelynek következtében az agrárgazdaság létszám-kibocsátó marad [...]” Illetve: „A jövő birtokszerkezetét nyolcvan-százezer életképes árutermelő magángazdaság és hat-hétezer társas gazdaság fogja döntően meghatározni.” A stratégiai jövőkép tehát szerény becslések szerint is félmillió mezőgazdaságból élő ember munkahelye felett tör pácát – miközben az EU nyolcvan százalékos társfinanszírozást biztosít éppen az ő munkahelyeik megtartására. Az agrár-környezetvédelmi támogatások tervezett csökkentése „tervszerű” munkahely-megszüntetéshez vezethet, ezért elfogadhatatlannak tartjuk.

A fentiek fényében kérem Helyettes Államtitkár Urakat, hogy tegyenek meg minden tőlük telhetőt annak érdekében, hogy a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv a korábban tervezett összegekkel kerüljön meghirdetésre, forráskereteiből ne vonjanak el, ne csoportosítsanak át belőle más célokra.

Kérem, Helyettes Államtitkár Urakat, hogy az ügyben képviselt álláspontjukról, megteendő lépéseikről, illetve a Minisztérium döntéséről hivatalos úton tájékoztatni szíveskedjenek.

Budapest 2004. június 17.

Tisztelettel

Kajner Péter

Védegylet

A Jövő Nemzedékek Képviseletének titkára

További információ: Kajner Péter

A vidékvisszafejlesztési minisztérium látnokai

Civil szervezetek tiltakoznak, mert az FVM a vidékfejlesztés hároméves keretének húsz százalékos, az agrár-környezetgazdálkodás 2004. évi keretének negyven százalékos csökkentését kezdeményezi, annak ellenére, hogy a források így is szűkösek.

BUDAPEST, 2004. DECEMBER 2. Még ki sem írták a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) támogatásaira szóló pályázatokat, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (FVM) vezetése már tudni vélte, hogy ezekre túl kevés támogatási kérelem fog beérkezni. Ezért kezdeményezték az NVT források húsz százalékának átcsoportosítását a kiegészítő nemzeti közvetlen kifizetések társfinanszírozására. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják: tévedtek. Ez a tévedés a magyar gazdáknak és az állami költségvetésnek súlyos veszteségeket okozhat. A Levegő Munkacsoport, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Magyar Természetvédők Szövetsége, Védegylet, a WWF Magyarország és tizennyolc más civil szervezet felszólítja az FVM-et a kezdeményezés leállítására, és az NVT terv szerinti végrehajtására.

Mondhatni menetrendszerűen újabb és újabb puccsokat hajtanak végre a vidékfejlesztési források ellen az FVM-en belül – a legújabb a <https://www.nakp.hu/download> honlapon olvasható. A neve alapján a vidékfejlesztésért is felelős tárca 2004-ben két ízben – márciusban és júniusban – már megpróbálkozott a vidékfejlesztési források csökkentésével és átcsoportosításával, de visszakozni kényszerült. Most újra próbálkozik. A honlapon olvasható tervezet „átfutási idejét” figyelembe véve a csökkentés ötlete már akkor megszülethetett, amikor az NVT-t elfogadták Brüsszelben. Erről azonban a nyilvánosság előtt hallgattak.

A tervezett átcsoportosítás azt jelentené, hogy 2004-ben huszonöt százalékkal, 2005-ben húsz százalékkal, 2006-ban tizenöt százalékkal csökkennének a vidékfejlesztés keretei. Agrár-környezetgazdálkodásra 2004-ben például nyolcmilliárd forinttal jutna kevesebb az eredetileg tervezett 19,8 milliárdhoz képest, de csökkenne többek között a kedvezőtlen adottságú területek vagy a félig önellátó gazdaságok támogatása is. Az NVT összes intézkedését érintő tervezett kurtítás

több ezer gazdálkodótól jelenthet közvetlen jövedelem-elvonást. A kormány a 2005. évi költségvetés tervezetében is ezeket a megszorító intézkedéseket akarja érvényesíteni.

A tervezett intézkedés azért is elfogadhatatlan, mert ellentétes az EU közös agrárpolitikájának reformtörekvéseivel, ugyanis a vidékfejlesztéstől, a környezetbarát, minőségi agrárfejlődéstől, valamint a kis és közepes méretű egyéni (családi) gazdaságoktól csoportosít át forrásokat a tömegtermelés direkt támogatására.

Az FVM indokolása szerint (igaz, az átcsoportosítás kezdeményezésekor még meg sem jelentek a pályázatok) az NVT intézkedései túl bonyolultak, illetve nem eléggé ismertek a gazdák előtt, ezért kevesen fogják ezeket igénybe venni, így a pénz egy része felhasználatlan maradna. A valóság azt mutatja, hogy a rosszhiszemű látnokok tévedtek: az agrár-környezetgazdálkodási támogatások esetében a tapasztalatok alapján a rendelkezésre álló forrásoknál jelentősen magasabb támogatási igény érkezik be. A vidékfejlesztés kereteit tehát nem csökkenteni, hanem növelni kellene. Az e közleményt kibocsátó civil szervezetek hálózata az egész országra kiterjedő tanácsadói, felvilágosítási munkája során azt látta, hogy a korábbi tájékoztatatlanság ellenére óriási érdeklődés kíséri az új támogatási lehetőségeket. Az FVM félelmei tehát nyilvánvalóan alaptalanok: a vidékfejlesztési keretek messzemenőig kihasználhatók lennének – ha meghagynák őket.

Az újabb és újabb próbálkozások az NVT forrásainak csökkentésére, illetve azok indoklása az FVM vidékfejlesztési politikájának színvonaláról állít ki szegénységi bizonyítványt. A gazdák „tájékozatlansága” és „felkészületlensége” ugyanis annak köszönhető, hogy a tárca 2000 óta elmulasztotta egy széles körű tájékoztatási és oktatási kampány beindítását az agrár-környezetvédelem, illetve vidékfejlesztés lehetőségeit érintően. Lényegében a magyar gazdákat felkészületlenül érte az uniós csatlakozás, amit a minisztérium rajtuk kér számon, illetve ezért „büntetésből” újabb elvonásokkal sújtaná őket. Míg a civil szervezetek országszerte, önerőből indítottak kampányokat a gazdák tájékoztatására, a minisztérium agrár-információs hálózata és az NVT végrehajtásáért felelős intézményrendszere jelentős késéssel és akadozva indult be. Ezért a gazdasági ügyekért, a tagállami működésért és a vidékfejlesztésért „felelős” helyettes államtitkároknak vállalniuk kell a személyes felelősséget.

Az NVT-források elleni rendszeresen vissza-visszatérő támadások azért is kivitelezhetők többek között, mert a végrehajtás és ellenőrzés intézményrendszere kiépületlen. Az NVT Monitoring Bizottságba meghívott tagok és a működési

szabályzat ad-hoc jellegű, nem ad módot rendszeres szakmai és társadalmi ellenőrzésre – meglegáya a vidékfejlesztést érintő átgondolatlan és rövid távú érdekeket szolgáló döntések jóváhagyásának.

Felszólítjuk az FVM vezetését, hogy az NVT-t érintő forráscsökkentési törekvésekkel egyszer s mindenkorra hagyjon fel – és törekedjen a vidékfejlesztés új lehetőségeinek bemutatására. Tegyen meg mindent azért, hogy a gazdák eredményesen pályázzanak, ezáltal lehetőségük legyen a kitörésre – az uniós csatlakozásnak győztese és ne vesztese legyenek.

Levélben és ez úton is kérjük az NVT Monitoring Bizottság tagjait, hogy az NVT forrásainak húszszázalékos átcsoportosítására irányuló próbálkozást ne támogassák.

A civil szervezetek egyben kezdeményezik a 2005. évi tervezet átalakítását a fenti szemléletben, és ez ügyben már megkeresték az országgyűlési képviselőket is.

További információ:

Benedikt Ildikó, Magyar Természetvédők Szövetsége

Kajner Péter, Védegylet

Szilvácsku Zsolt, MME

Figeczky Gábor, WWF

A felhívást kibocsátották: Levegő Munkacsoport, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Magyar Természetvédők Szövetsége, Védegylet, WWF Magyarország

Csatlakozó szervezetek:

B-A-Z Megyei Környezetvédelmi és Területfejlesztési Kht., Borsodi Mezőség Gazdaszövetség, Castanea Környezetvédelmi Egyesület, Cötkény Térségfejlesztési Társulás, Csalán Környezet- és Természetvédő Egyesület, CSEMETE Természetvédelmi Egyesület, E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület, Független Ökológiai Központ, Hajdúböszörményi Ifjúsági Természetvédő Kör, Kerekerdő Alapítvány, Magyar Gazdakörök Országos Szövetsége, Nimfea Természetvédelmi Egyesület, Ökológiai Egyesület, Palocsa Egyesület, Somogy Természetvédelmi Szervezet, Szent István Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézete, Tisza Klub, Zöld Akció Egyesület

Budapest, 2004. december 2.

A Magyar Országgyűlés képviselői részére
Budapest

Tárgy: Módosítási javaslatok a 2005. évi költségvetés XII. (agrár) fejezetéhez

Tisztelt Képviselő Asszony / Képviselő Úr!

Magyarország környezeti állapotának javítása, a társadalmi feszültségek csökkentése és versenyképességünk növelése érdekében, a civil szervezetek és gazdálkodók széles köre nevében kérem, segítse elő az alábbi módosító javaslat betervezését és megszavazását az országgyűlésben.

A hagyományos mezőgazdasági termelésre az Európai Unió egyre korlátozottabban ad támogatást, viszont az agrár-környezetvédelmi programok támogatására gyakorlatilag nincs korlát – ha megfelelő programokat és legalább huszonöt százalék saját forrást tudunk biztosítani. Ez történelmi lehetőség, amivel élni kell! Az ilyen jellegű támogatások környezetvédelmi, nemzetgazdasági és vidékfejlesztési szempontból egyaránt sokkal előnyösebbek, mint az intenzív mezőgazdaságnak nyújtott támogatások. Ausztriában a mezőgazdasági terület nyolcvannyolc százalékára adnak agrár-környezetvédelmi támogatást, és a gazdaságok hetvenkét százaléka részt vesz a programban. Magyarországon ez az arány öt, illetve másfél százalék! Ez a példa is azt mutatja, hogy jelentős versenyhátrányt szenvedünk elhibázott agrártámogatási politikánk következtében.

A Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről szóló, T/11.700. számú törvényjavaslatban a 10/11. Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) alcím keretében a 2005-ös költségvetés-tervezet mindössze 44,1 milliárd Ft-ot irányoz elő. Ez a Brüsszel által jóváhagyott és a Magyar Kormány által is aláírt, kötelező érvénnyel elfogadott NVT 2005-ös költségvetéséhez képest – mely 64,4 milliárd Ft-ot tett ki – 20,3 milliárd Ft elvonást mutat. Ezt a tárca a 10.5.2.2. Folyó kiadások és jövedelemtámogatások jogcím alá csoportosította át. A 10.5.2.2. jogcím döntő mértékben az első pilléres, direkt (mennyiséghez kötött) terület alapú támogatás

nemzeti kiegészítésének (top-up) finanszírozását szolgálja.

A tárca tehát a jelek szerint a jövő évben is folytatni tervezi az NVT ez évben is előirányzott és többször megkísérelt megcsonkítását. Míg azonban az idei évben ez – a szűk kör vezetői értekezlet számára készített november 11-ei előterjesztés szerint – az NVT költségvetésének huszonöt százalékos (14,2 milliárd Ft-os) elvonását jelentené, addig a jövő évi költségvetésben az NVT már eleve 31,5 százalékkal (20,3 milliárd Ft-tal) alacsonyabb összeggel került megtervezésre, mint a Brüsszel által az NVT-ben 2005-re jóváhagyott költségvetés.

A 2005-ös költségvetésben tervezett elvonás az NVT egyes területeit az alábbi mértékben érinti:

Jogcímek	Elvonás milliárd Ft	%
10.11.1.1. Agrár-környezetgazdálkodás	-8,9	-34,9
10.11.1.2. Kedvezőtlen adottságú területek	-2,5	-35,2
10.11.1.3. Mezőgazdasági területek erdősítése	-2,9	-46,8
10.11.1.6. Termelői csoportok létrehozása	-0,9	-28,1
10.11.1.7. EU követelményeknek való megfelelés	-4,0	-22,9
10.11.1.8. Technikai segítségnyújtás	-2,1	-65,6
10.11.1. Összesen:	-20,3	-31,5

Ez nemcsak azért elfogadhatatlan, mert ellentétes az EU közös agrárpolitikájának reformtörekvéseivel, vagyis a vidékfejlesztéstől, a környezetbarát, minőségi agrárfejlődéstől, valamint a kis és közepes méretű egyéni (családi) gazdaságoktól csoportosít át forrásokat a tömegtermelés direkt támogatására, hanem durván eltér az EU-val a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervvel kapcsolatban éppen csak megkötött megállapodástól.

Ezeket a tételeket a 10.5.22. jogcímről a 10.11.-es NVT jogcímre a felsorolt alcímek szerinti bontásban és mértékben vissza kell helyezni! Így a 10.11.-es Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) „Támogatás” tétele (nemzeti önrész) a tervben szereplő 9,1 milliárd Ft-ról az eredeti 12,9 milliárd Ft-ra, a „Bevétel” tétele (EU társfinanszírozás) 35,0 milliárd Ft-ról az eredeti 51,5 milliárd Ft-ra, a „Kiadás” tétele (az NVT-ben felhasználható teljes keret) pedig 44,1 milliárd Ft-ról az eredeti 64,4

milliárd Ft-ra áll vissza. Ennyivel egyidejőleg csökken a 10.5.2.2. jogcím „Támogatás” tétele. Ez azzal az előnnyel is jár, hogy így 16,5 milliárd Ft-tal növekszik az agrárköltésigvetés „Bevételi” tétele, vagyis az EU-költségvetésből származó társfinanszírozási összeg, azaz javul az EU-források lehívása is.

A visszaállítandó eredeti tételek tehát az alábbiak:

Jogcímek	milliárd Ft
10.11.1.1. Agrár-környezetgazdálkodás	25,5
10.11.1.2. Kedvezőtlen adottságú területek	7,1
10.11.1.3. Mezőgazdasági területek erdősítése	6,2
10.11.1.5. Félig önellátó gazdaságok támogatása	2,0
10.11.1.6. Termelői csoportok létrehozása	3,2
10.11.1.7. EU követelményeknek való megfelelés	17,5
10.11.1.8. Technikai segítségnyújtás	3,2
10.11.1. Összesen:	64,7

Ennek következtében az első pilléres keret, a 10.5.2.2. Folyó kiadások és jövedelem-támogatások jogcím „Támogatás” kerete 87,3 milliárd Ft-ra változik. Ha ez nem lenne elegendő úgy a hiányzó tételt nem a vidékfejlesztési, hanem a kormányzati tartalék keretből, azaz – ahogy a kifizetés jogcíme is mutatja – valóban nemzeti forrásból kell pótolni. A 20,3 milliárd Ft tehát az NVT megállapodás költségtervének megfelelően kerüljön vissza a vidékfejlesztéshez.

Fenti javaslatunkat dr. Ángyán József egyetemi tanár, a Szent István Egyetem, Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet intézetigazgatójának közreműködésével állítottuk össze.

Tisztelettel:

Lukács András
Levegő Munkacsoport
elnök

Dr. Németh Imre

a Magyar Köztársaság Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztere

Tárgy: A Nemzeti Vidékfejlesztési Tervre vonatkozó módosító javaslatok

(Megjegyzés: e levél tartalmával megegyező levelet kapott a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv Monitoring Bizottságának minden egyes tagja.)

Tisztelt Miniszter Úr!

A 2004. december 17-én tartandó Nemzeti Vidékfejlesztési Terv Monitoring Bizottsági ülésének egyik témája a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv tervezett módosítása lesz. A javaslat szerint az NVT 2004. évi forrásainak huszonöt százaléka átcsoportosításra kerülne a kiegészítő nemzeti közvetlen kifizetések (top-up) társfinanszírozására. Az NVT 2004–2006-os forrásait összesen húszszázalékos elvonás érintené. (2004: 25%, 2005: 20%, 2006: 15%) Az NVT-n belül az agrár-környezetvédelem előírásait 2004-ben negyvenszázalékos elvonás érintené.

A jelen levelet kibocsátó szervezetek az FVM vonatkozó előterjesztésének áttekintése után, az NVT 2004. július 20-án Brüsszelben elfogadott végleges változatának, valamint az azt alátámasztó szakmai anyagok ismeretében, továbbá az agrár-környezetgazdálkodással és vidékfejlesztéssel kapcsolatos több éves elméleti és gyakorlati munka után az alábbi állásfoglalást bocsátják ki:

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium „a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv 2004. évi forrásának huszonöt százalékos átcsoportosításáról a kiegészítő nemzeti közvetlen kifizetések (top-up) társfinanszírozására” című előterjesztésének elfogadása szakmai és politikai szempontból nem indokolható, emiatt kérjük Miniszter Urat, hogy az előterjesztést a Minisztérium vonja vissza.

Az előterjesztés elfogadása a hazai vidékfejlesztés kiszámíthatóságát és finanszírozhatóságát a tervidőszakra nézve ellehetetlenítené, és már a 2004-es időszakban kezelhetetlen finanszírozási problémákat, egyúttal társadalmi feszültségeket keltene – elsősorban azon mintegy harmincezer gazda és családja körében, akik már 2004-ben pályáztak. Az NVT gerincét jelentő agrár-környezetgazdálkodás esetében a rendelkezésre álló (csökkentés előtti!) kereteket

már most kb. másfélszeresen túligényelték. A kérelmek feldolgozásának előrehaladtával az összes igénylés jelentősen nőhet. Indokolhatatlan az előterjesztés, ami ennek ellenére a 2004-es keret negyvenszázalékos csökkentését irányozza elő. Az átcsoportosítás – tekintve, hogy a nyolcvanszázalékos EU társfinanszírozású vidékfejlesztési pillérről a (2004-ben) huszonöt százalékos EU finanszírozású közvetlen kifizetésekhez csoportosítana át pénzt – egyúttal a magyar költségvetést és az adófizetőket a tervidőszakban százhuszmillió Euró, azaz harmincmilliárd forint közösségi társfinanszírozás lehívásától fosztaná meg.

Jelen állásfoglalásunkat alátámasztja az FVM és a KvVM közös Agrár-környezetgazdálkodási Horizontális Bizottságának hasonló értelmű, mellékelt állásfoglalása is.

Budapest, 2004. december 14.

Tisztelettel:

Czeller Gábor, elnök sk. Biokultúra Egyesület
Lukács András, elnök sk. Levegő Munkacsoport
Horváth Zsolt, elnök sk. Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
Farkas István, ügyvezető elnök sk. Magyar Természetvédők Szövetsége
Kajner Péter, a JÓNEK titkára sk. Védegylet
Márkus Ferenc, igazgató sk. WWF Magyarország

A levelet kezdeményezték:

Biokultúra Egyesület, Levegő Munkacsoport, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Magyar Természetvédők Szövetsége, Védegylet, WWF Magyarország

Jelen levélben foglaltattak egyetértő szervezetek:

B-A-Z Megyei Környezetvédelmi és Területfejlesztési Kht., Borsodi Mezőség Gazdaszövetség, Castanea Környezetvédelmi Egyesület, Cötkény Térségfejlesztési Társulás, Csalán Környezet- és Természetvédő Egyesület, CSEMETE Természetvédelmi Egyesület, E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület, Független Ökológiai Központ, Hajdúböszörményi Ifjúsági Természetvédő Kör, Kelet-Magyarországi Biokultúra Egyesület, Kerekerdő Alapítvány, Magyar Gazdakörök

Országos Szövetsége, Nimfea Természetvédelmi Egyesület, Ökológiai Egyesület, Palocsa Egyesület, Somogy Természetvédelmi Szervezet, Szent István Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézete, Tisza Klub, Zöld Akció Egyesület

Indoklás

Az említett előterjesztésben foglalt előrejelzések már az NVT 2004-es intézkedéseire beérkezett igénylések ismeretében még a mostani feldolgozottsági szint mellett sem tarthatók. Csak az agrár-környezetgazdálkodási kifizetések iránti igényt a szakértők már most több mint harmincmilliárd forintra becslik, ami a feldolgozás közel egy hónap múlva várható lezárásáig még jelentősen nőhet. A láthatóan óriási érdeklődés, és a 2004-re az NVT-ben ezen intézkedésére előirányzott 19,8 milliárd forintos összeg ismeretében éppen a keretek növelésére, és semmiképpen sem a csökkentésére lenne szükség.

Az NVT ismertsége az elkövetkező években várhatóan növekedni fog – többek között a most beindult és felfutó Agrár-környezetgazdálkodási Információs Rendszernek, valamint a civil szervezetek ismeretterjesztő tevékenységének köszönhetően. Az egyre több gazda által megismerhető intézkedések így dinamikus növekvő forrásigényt fognak eredményezni. A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatala szakmai anyaga az agrár-környezetgazdálkodás kiterjesztését javasolja másfél-kétmillió hektárra hazánkban. Csak ennek finanszírozásához a 2004-2006-os időszakra száz húszmilliárd forintra lenne szükség az NVT-ből. A jelenlegi érdeklődési szint, illetve ennek fokozódása mellett az EU-s és hazai forrásokat a gazdák többszörösen túligényelhetik, ily módon teljesülhetnek a természet- és környezetvédelmi célok, és a vidék népességmegtartó képessége is javulhat. Az NVT más intézkedései esetében szintén a rendelkezésre álló keretek túligénylése várható a 2004-es támogatási kérelmek feldolgozásának legfrissebb eredményei ismeretében.

A módosítási javaslat előkészítése már 2004 szeptemberében elkezdődött, akkor, amikor még ki sem írták a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv támogatásaira szóló pályázatokat. Az akkor elkészült javaslat nyilván nem vehette figyelembe a beérkező tényleges igényeket. A valós tendenciák ismeretében kijelenthetjük, hogy az NVT Monitoring Bizottság elé kerülő előterjesztés becslései – amire az elvonás mértékét

és összegét alapozták – tévesek, alábecsültek, nem képezhetik helyes döntés alapját. A túligénylés ismeretében a források elvonásának politikai és társadalmi felelősségét az arról döntő intézményeknek vállalniuk kell.

A tervezett intézkedés azért is elfogadhatatlan, mert ellentétes az EU Közös Agrárpolitikájának reformtörekvéseivel, minthogy a vidékfejlesztéstől, a környezetbarát, minőségi agrárfejlesztéstől, valamint a kis és közepes méretű egyéni (családi) gazdaságoktól csoportosít át forrásokat a tömegtermelés direkt támogatására. Az FVM indokolása szerint (bár az átcsoportosítás kezdeményezésekor még meg sem jelentek a pályázatok) az NVT intézkedései túl bonyolultak, illetve nem eléggé ismertek a gazdák előtt, ezért túl kevesen fogják ezeket igénybe venni, így a pénz egy része felhasználatlan maradna. A módosítási javaslat indoklásában szereplő érv – miszerint a programba bejelentkezők nem felelnek majd meg az előírásoknak, ami így a támogatási összeg csökkentését fogja maga után vonni – meglehetősen rosszhiszemű és diszkriminatív. A források jelentős túligénylése – még az FVM részéről tapasztalt elhanyagolható mértékű tájékoztatási szint mellett is – éppen ennek ellenkezőjét bizonyítja.

Jelen előterjesztés 2004-ben már a harmadik alkalom, hogy az FVM vezetése jelentős mértékben csökkenteni kívánja az NVT keretösszegeit. Ez a tendencia elfogadhatatlan akkor, amikor az EU-csatlakozás a magyar gazdákat élesedő versenyhelyzet elé állítja. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv – helyes végrehajtás és megfelelő finanszírozás mellett – annak eszköze lehet, hogy nehezedő helyzetben is megmaradjon, sőt: emelkedjen a magyar vidék népesség megtartóképessége.

Ahogy a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumban a döntések megszületnek...

Időutazás a 60-as évekbe.

Demokrácia? Szakmai érvek? Társadalmi vélemény? Ugyan már!

BUDAPEST, 2004. DECEMBER 20. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) Monitoring Bizottsága pénteken meghozta döntését: az FVM felső vezetésének előterjesztését elfogadva a Monitoring Bizottság jóváhagyta a hazai vidékfejlesztés 2004-re jutó keretének huszonöt százalékos csökkentésének kezdeményezését. Ez már a 2004. évi keretet tizennégymilliárd forinttal rövidítené meg. Túl azon, hogy a Monitoring Bizottság azon érdekek ellen lépett fel, amelyeket védelmeznie kellett volna, maga a döntési folyamat is hemzseg az eljárási hibáktól. A Bizottság saját ügyrendjét is többszörösen megsértette. Az FVM előterjesztése a fenti hibák miatt illegitim módon kerül szerdán a kormány elé. A Bizottság a kibontakozó társadalmi ellenállásról sem vesz tudomást. Úgy tőnik, Budapesten ez senkit sem zavar – Brüsszelben annál többeket.

Tudomásunk szerint az FVM vezetőiben az átcsoportosítási szándék már szeptemberben, alig egy hónappal a NVT brüsszeli elfogadása után megfogalmazódott, amikor szándékukról levelet írtak az EU korábbi mezőgazdasági biztosának, Fischler úrnak. A válaszelevélben Fischler úr figyelmeztetett arra, hogy az NVT módosítása egy olyan időpontban róna komoly adminisztratív terhet a végrehajtásban részt vevő intézményekre, amikor a vidékfejlesztési intézkedések hatékony végrehajtásának kellene elsőbbséget élveznie.

Az NVT Monitoring Bizottság pénteki ülésén – és annak előkészítése során – több ponton is megsértette saját ügyrendjét és az EU előírásait. Csak néhány a számos hiba közül: nem küldték meg időben az előterjesztés anyagait a tagoknak, nem történt meg időben a Bizottság összehívása, nem hívtak meg minden tagot, nem történt érdemi társadalmi egyeztetés, és ennek eredményét sem tárgyalta a Bizottság.

Felmerülhet a kérdés, hogy ennyi visszásság mellett az a bizottság, amely a hazai vidékfejlesztés szakmai szempontból magas színvonalú lebonyolítására hivatott, hogyan szavazhatja meg az erre szolgáló források huszonöt százalékos csökkentését? A válasz igen egyszerű: a szavazásra jogosult tagok harminc

százaléka FVM-alkalmazott, a Bizottság másik része pedig nagyrészt azon civilek álcázott, valójában kormányzati fennhatósággal működő szervezetek képviselőiből tevődik össze, amelyek ma még – úgy tűnik – nem látják a vidékfejlesztésben rejlő lehetőségeket.

Mint időközben kiderült, az állattartók képviselői nem kaptak tájékoztatást arról, hogy a vidékfejlesztés olyan forrásaiból is történik elvonás (higiéniai, állatjóléti és környezetvédelmi előírások betartásának támogatása), amelyek a hagyományos kifizetéseknél komolyabb forrásokhoz juttatná őket – és amelyekre 2005. április 30-áig pályázhatnak. A döntés értelmében viszont az NVT-ből elvont forrásokból a hatályos szabályok szerint az állattartók nem részesülhetnek, az csak az uniós támogatás körébe bevont növények (gabona-, olaj-, fehérje- és rostonövények) termesztoihez kerülhet. Az FVM annak tudatában is tovább erőltette a gyors döntéshozást, hogy több gazdálkodói szervezet is felhívta a figyelmet a körültekintő, konszenzusos döntés szükségességére. Figyelmen kívül hagyta továbbá a harminckétezer gazda által már beadott agrár-környezetgazdálkodási kérelmet.

A nagy sietségnek azonban ára lesz: az EU képviselői már a bizottsági ülésen jelezték, hogy eljárási hibák esetén a vidékfejlesztés forrásainak csökkentéséről szóló előterjesztést nagy valószínűséggel nem fogadják el Brüsszelben, tehát az FVM nem valósíthatja meg elképzeléseit. A kormány szerdai döntése így egy olyan folyamat állomása lesz, amelynek már pénteken meg kellett volna akadnia. Nyilvánvalóan a kormánytagok döntésén múlik, hogy egy illegitim és Magyarország stratégiai érdekeivel ellenkező ügyben a gyors döntést erőltetik, vagy újraindítják a folyamatot. A civilek és több gazdálkodói szervezet az EU Bizottsághoz fordul az eljárási hibák miatt.

Mindaddig azonban, amíg az EU nem dönt az átcsoportosítás engedélyezéséről vagy elvetéséről, az FVM-nek és területi szerveinek az NVT-re beérkezett pályázatok elbírálását úgy kell folytatniuk, hogy feltételezik: az átcsoportosítás nem történt meg, tehát az eredeti keretek állnak rendelkezésre.

További felvilágosítás:

Figeczky Gábor, WWF Magyarország

Kajner Péter, Védjegylet

Pál János, Levegő Munkacsoport

Schmuck Erzsébet, Magyar Természetvédők Szövetsége

Szilvácsku Zsolt, MME Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálat

Szász Péter, Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetsége

Biokultúra Egyesület

Levegő Munkacsoport

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület - Birdlife Hungary

Magyar Természetvédők Szövetsége

Védjegylet

WWF Magyarország

A fentiekkel egyetértő szervezetek:

Borsodi Mezőség Gazdaszövetség, Cötkény Térségfejlesztési Társulás, Magyar Gazdakörök Országos Szövetsége, Szent István Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézete, Vidék Parlamentje, Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetsége, B-A-Z Megyei Környezetvédelmi és Területfejlesztési Kht., Castanea Környezetvédelmi Egyesület, Csalán Környezet- és Természetvédő Egyesület, CSEMETE Természetvédelmi Egyesület, E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület, Független Ökológiai Központ, Hajdúböszörményi Ifjúsági Természetvédő Kör, Kelet-Magyarországi Biokultúra Egyesület, Kerekerdő Alapítvány, Nimfea Természetvédelmi Egyesület, Ökológiai Egyesület, Palocsa Egyesület, Somogy Természetvédelmi Szervezet, Tisza Klub, Zöld Akció Egyesület

További információk: <http://www.nakp.hu>

Az összefoglalót készítette: Kajner Péter

A SZEGEDI ZÖLDTERÜLETEK KEZELÉSÉNEK PROBLÉMÁI

A városi zöldterületek korábban elképzelhetetlen méretű fogyásáról és pusztulásáról elsősorban Budapest és agglomerációja kapcsán hallhatunk, holott országos jelenségről van szó. Elsősorban a magánkézbe jutó, illetve a különféle beruházások nyomán beépítésre-átminősítésre kerülő területek idéznek elő drasztikus zöldfelület-csökkenést a nagyvárosokban.

Ez az összefoglaló a szegedi tapasztalatok tükrében a jelenség egy másik, nem kevésbé aggasztó oldalát próbálja meg bemutatni: az önkormányzati tulajdonban maradt, és egyébként megtartásra szánt zöldterületek kezelésének visszasságait. Azt a sajnálatos jelenséget, hogy a város kiemelten fontos parkjai, terei és fasorai a rendkívül divatosá vált rekonstrukciók és felújítások során milyen elképesztő méretű lombfelület-veszteséget szenvednek el, jobbjára indokolatlanul.

Az Európai Bizottság Life-programja keretében végzett biomonitoring-vizsgálatok is megerősítették azt a mindenki által ismert tényt, hogy az alföldi nagyvárosokban – elsősorban a növekvő gépjárműforgalom miatt – egyre nő a légszennyezettség (nitrogén-dioxid, nehézfémekkel szennyezett por stb.). Az is közismert, hogy a jelenség ellen szinte az egyetlen hatékony védekezést a mind nagyobb lombfelületet biztosító zöldterületek (idősebb, nagy lombfelületű fák, dús cserjeszint) jelenthetik, melyeknek szűrő hatása mellett zajcsökkentő szerepe is számottevő.

Szegeden a nagyvárosi fejlesztések és beruházások következtében néhány év alatt minden, még „parlagon maradt” hely beépítésre kerül vagy került – csak a szigorúan megtartásra szánt zöldterületek, rekreációs zónák számíthatnak hosszabb távú fennmaradásra. Városi utcáink jelentős része teljesen kicserélődik: az építkezések nyomán nemcsak a korábbi kertek és udvarok tűnnek el, hanem az érintett utcák fái, fasorai is. (Az újonnan épült társasházak esetében már szinte kizárólag a praktikum számít: szabad rálátás az üzletek felirataira, hely az autóknak, garázsbejárók – nagy lombú fáknak, cserjesornak nem marad hely.)

Nem jobb a helyzet a várost övező (eredetileg sem túl jelentős kiterjedésű) véderdőkkel sem: a magánkézbe került területek kezelésére éppúgy a gazdasági

szemléletű erdőgazdálkodási szempontok jellemzőek, mint az önkormányzat kezelésében lévőkre. A város szempontjából talán legfontosabb hullámtéri erdősávok is komoly veszélybe kerültek a nemrég megkezdett „módosított Vásárhelyi-terv” kapcsán – itt sem okozott komolyabb problémát a lombfelület csökkenése...

Az előregedett lakótelepek „rekonstrukciója” elsősorban szintén a zöldterületek „felújítását” jelenti – azoknak a mára már teljes értékűvé érett fáknak és cserjéknek a cseréjét, amelyek élhetővé és elviselhetővé teszik ezeket a kietlen városrészeket. Feltétlenül szólni kell a játszótér-rekonstrukciókról is, melyek következtében a drágán felújított, de közben „árnyéktalanított” új terek a nyári hónapokban üresen állnak, míg a gyerekek kénytelenek a közeli leromlott, de hűvösebb, még fákkal, cserjékkel védett játszótérekre meghúzódni. (A parkokban és játszótérekben oly divatos cserjeirtás azért is merénylet a gyermekek ellen, mert pont ez a középső védősáv lenne az, ami a leginkább védi őket a járművek szennyezéseitől.)

Az ilyen eseteket érintő panaszok, felvetések kapcsán az önkormányzat igyekszik a lakosságra hárítani a felelősséget, és az állampolgárok, ügyfelek „nem jogkövető magatartásának” következményeire hivatkozni – miközben saját felelősségéről, érdektelenségéről, vagy éppen „túlzott érdekeltségéről”, jogsértéseiről hallgat. Érdemes ezért néhány 2004-es példán bemutatni, hogy miképp is történik manapság Szeged legértékesebb zöldterületeinek kezelése...

A Széchenyi tér rekonstrukciója

A város főterének tervezett növényrekonstrukciójáról 2001 júniusa óta címdalton tudósít a helyi sajtó, a következő szalagcímeikkel: „Beteg növényóriások a Széchenyi téren”, „Félszáz platánra vár a fűrész”, „Nem csak vágnak, ültetnek is” stb. Ez a fajta tájékoztatás a kilencvenes évek közepe óta jellemzi a közterület-fenntartók és a városi napilap együttműködését (a Stefánia út tíz éve megkezdett brutális rekonstrukciója, ahol szintén több száz fa esett áldozatul, hasonlóképp volt felvezetve).

A megjelenő sajtócikkek azt sugallják, hogy a tervezett drasztikus beavatkozások elkerülhetetlenek, mert a fák baleset-, sőt életveszélyesek. A közölt adatok próbálgát meggyőzni a lakosságot, hogy egyszerűen néhány fa fakivágásáról van szó – a tényleges adatok persze nem kerülnek nyilvánosságra. A Széchenyi térről a kezelő

Környezetgazdálkodási Kht. által készített hivatalos dokumentációból egyértelműen kiderül, hogy néhány év alatt a négyes főfasor (nagyobb részt platán, kisebb hányadában hárs) állományának hetvenöt százaléka kerül kitermelésre! (A 2001-ben még meglévő kilencvenkilenc fából huszonötöt tartana meg a kezelő cég szakértője.)

A tér egész területén összesen csaknem száz platán, illetve hárs esne áldozatul a rekonstrukciónak, nem is beszélve az egyéb fafajokról. A tér szinte teljes cserjeállományának „cseréje” már jórészt megtörtént, a fakivágásoknak azonban egyelőre csak az első és második ütemét tudták végrehajtani a sorozatos tiltakozások és adatkérések miatt, melyek (beleértve a jogsértéseket is) a nyilvánosság elé is eljutottak.

Mivel az első pillanattól nyilvánvaló volt, hogy egy ilyen volumenű beavatkozást nem lehet a fák egészségi állapotával magyarázni, a Védegylet helyi csoportja független szakértői vizsgálatot javasolt a szakvélemény ellenőrzésére, aminek szükségességéről végül sikerült a Környezetvédelmi Bizottságot is meggyőzni. Dr. Varga Szabolcs, az általunk felkért soproni erdészeti szakértő munkatársai 2004 márciusában végezték el a tér érintett fáinak elektroakusztikus üregvizsgálatát. Az áprilisban megküldött jelentés mind a fák egészségi állapotának meghatározásában, mind a kezelési javaslatokat illetően drámai eltérést mutat a kezelő cég szakértőjének felméréséhez képest! A főfasor külső soraiban alig néhány fát javasoltak kivágni, és helytelenítették a belső sorok felszámolását is, csakúgy, mint a hársak állapottól független eltávolítását az egységes fasor jegyében:

„Nem javasolható egy egészséges fa kivágása csak azért, mert nem a külső sorban áll, vagy mert hárs és nem platán, így nem szabályos és tökéletes a fasor.”

A szakértői jelentés megállapítja továbbá (összhangban egy 2001-es kecskeméti, külső szakértői véleménnyel), hogy „az alászorult fák többsége egészségesnek számít, és nem veszélyeztetik környezetüket”, valamint megismétli azt a régóta hangoztatott érvelésünket, hogy a fakivágások indokoltságának eldöntésére „ajánlatos független szakértőket felkérni, mivel a kezelő által végzett vizsgálatok nehezen védhetőek!”

A soproni jelentés a fák kivágása helyett, ahol csak lehetséges, azok kezelését, ápolását és folyamatos ellenőrzését javasolja, esetleg a lombkorona könnyítését, ahol ez indokoltnak látszik. (Ez is egybevág a 2001-es kecskeméti véleménnyel, amelyben dr. Lévai Péter szintén nem javasolta a fák leváltását, hanem szükség esetén kisebb lombkorona kialakítását ajánlotta gyógymetszéssel vagy ifjítással.)

Jellemző egyébként, hogy a kezelő cég szakértője csak a sajtó cikksorozatában tünteti fel úgy a dolgot, mint aminek háttérben növényegészségügyi okok állnak, a szakértői anyagban már hangsúlyosan helyet kapnak azok az egyéb, építészeti, kertészeti, és „esztétikai” szempontok (a tér átláthatósága, az épületekre való rálátás biztosítása, a fák szabályos habitusképe), melyek felhozhatók a lombfelület és a faállomány megtartása ellen. (A nyilvánosság felé viszont az előregedett, legyengült, ráadásul életveszélyes fasor képét kell kommunikálni, hiszen csak így lehet meggyőzni a lakosságot.)

A Védegylet által még 2004 február elején megkért fakivágási határozatokat az illetékes (városüzemeltetési, jegyzői) irodák végül is október végén, nyolc és fél hónap elteltével voltak csak hajlandók bemutatni, addig minden lehetőséget kihasználtak, hogy illetékességünket (és ügyféli jogállásunkat) megkérdőjelezzék. A bemutatott határozatokból kiderül, hogy a kht. már az év elején ötvenkilenc fára kért (és kapott) vágási engedélyt – szemben a sajtóban megjelent hírrel, ami tíz fáról tudósított...

Azt is tudni kell, hogy a Széchenyi tér „helyi jelentőségű természeti terület”, melyre az 56/2001. számú helyi rendelet mellett a természet védelméről szóló (1996. évi LIII.) törvény 38. §.-a is vonatkozik, mely szerint az erdészeti hatóság szakhatósági hozzájárulását is be kell szerezni.

Szintén az idézett jogszabályok megkerülésével, gyaníthatóan építészeti és kertészeti szempontoknak esett áldozatul 2004 áprilisában a Szeged étteremmel szemközti hársfasor is, melynek eltávolítása után jobban látható a frissen felújított gyeptüskör és a virágágyás – akár még a Polgármesteri Hivatal ablakaiból is.

Az eredeti ütemtervet sikerült ugyan (elsősorban a fentebbiek nyilvánosságra hozatalával) lelassítani, de a rekonstrukcióban érdekelt felek továbbra is mindent megtesznek, hogy keresztülvihessék elképzelésüket a minél teljesebb „felújítást” illetően.

Az újszegedi Erzsébet-liget rekonstrukciója

A város tüdejének is nevezett Erzsébet-ligetet „helyi jelentőségű természetvédelmi területté” nyilvánították – anélkül azonban, hogy a terület növényállományáról hiteles térképpel (jegyzékkel, fakataszterrel) bárki is (illetékes irodák, jegyző, főkertész, kezelő cég) rendelkezne, ahogy azt a helyi rendelet (56/2001.) egyébként előírja.

Így fordulhat elő, hogy a ligetben, hatalmas lombfelület-veszteséget előidézve, évről évre a legkülönbözőbb erdészeti és kertészeti beavatkozásokra kerül sor. Az elmúlt év elején a Környezetgazdálkodási Kht. százhetvenkilenc fa kivágására kért, és kapott engedélyt „szárazfa-kivágás” címén, hiteles térképmásolat és a kivágandó fák listája nélkül. (Hogy ebbe az indoklásba mi minden belefér, azt a volt vidámpark területén egyelőre megmenekült, kivágásra megjelölt tölgyek tanúsítják.)

A fakivágási határozat általában fapótlási kötelezettséget ír elő, amire azonban gyakran nem kerül sor, később pedig a cég erdészeti vezetője kéri az illetékes irodától a határozat pótlási részének törlését. (Természetesen a nagy lombfelületet biztosító fák indokolatlan kitermelését azok csemetékkel történő pótlása sem mentené. A Radó-féle értékszámítás alapján pontosan ki is számítható, mekkora veszteség keletkezik ilyenkor.)

Az előbbi esettől függetlenül a nyár elején a kezelő cég újabb hetvenkét fa kivágására kért engedélyt, ezúttal „park-rekonstrukció” címén, a liget másik felében. A munkálatok júliusi megkezdésekor sikerült a fakivágási határozatot megszerezni (informális úton, mert az illetékes iroda annak bemutatását akkor még megtagadta), amiből kiderült, hogy a cég a munkák megkezdésével még a kiadás időpontját sem várta be, nemhogy a tizenöt napos fellebbezési időt. A jegyzői határozatot a Védegylet megfellebbezte, aminek következtében a másodfokú hatóság azt – megalapozatlannak és szabálysértőnek minősítve – megsemmisítette. A jegyzői határozat nem vette ugyanis figyelembe, hogy az 56/2001. helyi rendelet alapján helyi védettség alá tartozó területen csak a fák biológiai pusztulása esetén adható fakivágási engedély, illetve akkor, ha a fák veszélyt jelentenek a környezetre. Nem vette továbbá figyelembe azt sem, hogy védett természeti területen (a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 38. §.-a alapján) fák kivágásához az erdészeti hatóság szakhatósági hozzájárulását is be kell szerezni.

Mindeközben „természetesen” a kérdéses fákat a kht. kitermelte, az új eljárás lefolytatása (amire az önkormányzatot a másodfokú hatóság kötelezte) illetéknéppén értelmetlennek vált. A továbbiakra nézve mégis nagyon fontos eredménynek tartjuk a döntést, kiderült ugyanis, hogy szabálysértés esetén az önkormányzat is felelősségre vonható! (Ráadásul az ügy részleteit később sikerült a nyilvánosság elé tárnai a helyi média segítségével.)

A városi fasorok cseréje

A fent tárgyalt, két kiemelten fontos szegedi zöldterület mellett a város szinte minden területén – Tarjánvárostól az újszegedi Odessza lakótelepig – hasonló módon, a növényállomány minél teljesebb cseréjével zajlanak a „felújítások”. Néhány példa a 2004-es esztendőből.

A Környezetgazdálkodási Kht. növényvédelmi vezetője a Tisza Lajos körút rekonstrukciós munkálatai kapcsán javasolta az év elején a teljes védett ostorfasor lecserélését. Szerencsére – részben a tiltakozásoknak köszönhetően – erre végül is nem került sor, a fasor nagyobb része egyelőre megmaradt. Ugyancsak ő, Gila Csaba állítja, hogy a Boldogasszony sugárút hársfasorát, mintegy kétszáz fát teljes egészében le kell cserélni – ennek a „rekonstrukciónak” nagyobb része még előttünk áll...

A város egyik legszennyezettebb levegőjű helyén, a Bertalan híd újszegedi hídfőjénél is fasor-rekonstrukcióba kezdett a kht. Első lépésben a mintegy hatvan darabból álló sűrű, tömött lombkoronájú kínainyár-sor felét távolították el, helyükre („Porvédő faültetés a Temesvári körúton” címen) tölgycsemetéket telepítettek. Néhány hét elteltével ezek csaknem mindegyike elpusztult... A jóval később megkapott fakivágási határozatból kiderült, hogy a kht. tizenkét fa kivágására kért engedélyt, ennek a két és félszeresét távolították el, még a határozat kiadása előtt.

A szegedi gőzfürdő (és a szomszédos lakóház) előtti fasor nyári kivágását jóváhagyó határozatban indoklásként ezt olvashatjuk: „A fák kivágását a jelenleg is folyó építkezés, valamint a tervezett járda-díszburkolat kialakítása indokolja”, holott addigra a felújítási munkálatok már befejeződtek – de az ALLE Mérnöki Iroda kertépítészeti terve a fasor lecserélését irányozta elő. Erről egyébként a helyi sajtó a következőképpen számolt be „Gömbkőriseket telepítenek a gőzfürdő elé” című cikkében: „Másodlagos, de nem elhanyagolható szempont, hogy a följújtott műemléképület homlokzatát eltakarták a terjedelmes lombkoronák.”

A sort persze még hosszan folytathatnánk – a városszerte tömegesen kivágásra megjelölt fehérynáráktól az ISPA-támogatással zajló csatornázást kísérő, elképesztő méretű fa- és cserjepusztításokig –, hogy teljes képet kaphassunk arról, milyen iszonyatos méretű lombfelület-csökkenést szenvedett el a város alig egy évtized alatt. Mindezt persze a mindenkori városvezetés propaganda-gépezete sikertörténetté alakítja: a végeláthatatlan fejlesztések és felújítások nyomán a város egyre csak épül-szépül, csinosodik, a zöldterületek pedig megújulnak, rendezettebbé válnak...

A zöldterületekért felelős újságíró az imént ismertetett rekonstrukciók kapcsán többször használta az „erdő nő a városban” szófordulatot, ami a tényleges folyamatok ismeretében elképesztő cinizmus.

Összegzés

Felvetődik a kérdés, hogy miként lehetséges mindez? Hogyan tudják az érintettek érdekeiket ilyen könnyedén érvényesíteni – akár a városlakók többségének akarata ellenében is? És mit tehet az ellenérdekelt fél, azok, akik tényleg a minőségi zöldterületek megóvásában, a zaj- és porszűrő lombfelület megőrzésében, és növelésében érdekeltek?

Szokás a lakosság közönyére hivatkozni, arra, hogy az emberek a mindennapi mókuserékben nem érnek rá környezetükkel foglalkozni – de ez csak részben igaz. Legalább ilyen fontos szerepet játszik a gyakran szándékos félretájékoztatás, de az információ, a jogi lehetőségek ismeretének hiánya is – azaz a fejlett, igazi civil társadalom hiánya (amely komolyan veszi a demokráciát, az emberek jogát az őket érintő döntésekbe való beleszólásba).

Felvethető a civil szféra, a környezetvédő szervezetek, egyesületek felelőssége is, amelyek feladata éppen az lenne, hogy a lakosság és a környezet (élővilág, jövő nemzedékek stb.) érdekeit felkarolják és képviseljék a hatalmi apparátus érdekeivel szemben. Ehhez viszont a civil szféra gazdasági és más értelemben vett függetlenségére lenne szükség az érintett szereplőkkel – önkormányzattal, cégekkel stb. – szemben. Az önkormányzat azonban pontosan tudja, hogy a civilekkel létesítendő egyfajta „érdekszövetség” legitimitációt jelent számára a kínos ügyekben...

Gyakori probléma az is, hogy a hagyományos gondolkodású természetvédelmi szervezetek számára a városi környezet a legjobb esetben is csak „másodlagos fontosságú környezet”, így szükség esetén könnyebben feláldozható egy ésszerűnek vélt kompromisszum keretében. (Ennek a szemléletnek az érzékeltetésére idézem azt a helyi zöld képviselőt, aki szerint a város egyik legszebb fasorának védetté nyilvánítása azért abszurdum, mert a nyugati ostorfa nem őshonos, hanem jövevény fafaj...)

Ez elvezet a városvezetés és a civil szféra összefonódásának egy másik módjához, amikor a meghatározó politikai erők egy-egy biológust vagy környezetvédőt

„besegítenek” a döntéshozó testületbe, de fenntartják annak civil státuszát is. (Jó példa erre, hogy a ligetben tervezett, majd kétszáz fát érintő „szárazfa-kivágás” előtti terepbejárásan a jegyzőkönyv tanúsága szerint az egyik önkormányzati képviselő civilként, egyesülete képviselőjében vett részt.)

Végül szólni kell a mindenkori hatalom – a városvezetés, a munkálatokban érintett irodák, a tervezésben-kivitelezésben érintett személyek és cégek, valamint, nem utolsósorban, a helyi média – olajozott együttműködésén alapuló hatékony érdekérvényesítő képességéről is.

A városvezetésnek elemi érdeke, hogy a közpénzek egy részét látványosan, a lakosság számára jól érzékelhetően költse el, hiszen ezzel legitimálja működését. Erre leginkább a különféle beruházások és fejlesztések, felújítások és rekonstrukciók nyújtanak lehetőséget – nem véletlen, hogy az ún. zöldterület-fejlesztési alap relatíve milyen sok pénz fölött diszponál. Látványos változásokat persze csak drasztikus beavatkozásokkal lehet elérni – például felújítás címén a növényzet csaknem teljes cseréjével, a zöldterületek „átláthatóvá és rendezetté” tételével, ami persze megint csak fakivágásokat, cserjeirtást és részleges újratelepítést jelent.

Könnyen belátható, hogy e programok érintettjei a vállalkozás volumenének növelésében anyagilag is érdekeltek. A terveket készítő mérnöki iroda (ami majdnem minden esetben az ALLE Mérnöki Iroda Bt.) vagy a kivitelező Környezetgazdálkodási Kht. (mely cég közterület-fenntartás címén gyakorlatilag erdőgazdálkodást folytat a városban) nem a zöldterületek értékeinek megóvásában, a fa- és cserjeállomány megőrzésében, az idősebb növények gondozásában, hanem a minél gyorsabb és teljesebb rekonstrukcióban érdekelt. Nem csodálkozhatunk tehát azon sem, hogy a növényegészségügyi vizsgálatokat végző szakember a kivitelező kht. munkatársaként sokkal drasztikusabb beavatkozásokat javasol, mint az esetlegesen felkért külső szakértők.

A városvezetés és az említett cégek közötti harmonikus viszonyt jól mutatja, hogy a tervek alapján a kezelő által megkért fakivágási engedélyek az illetékes (városüzemeltetési) irodától mindig meg is érkeznek – függetlenül attól, hogy ennek egyes területek védettsége miatt jogi akadályai vannak. A kihágások többnyire visszhangtalanok maradnak, tekintve, hogy az iroda csak a kérelmezőnek továbbítja a határozatot, rövidre zárva az érintettek, fellebbezésre jogosultak körét. (Kiderült, hogy még a városi főkertész vagy a Környezetvédelmi Bizottság elnöke sem kap e

döntésekről tájékoztatást, legyen szó akár helyileg védett területekről!)

Mindez alighanem még így is kevés lenne a taktika hatékony működtetéséhez, ha a helyi sajtó fogadókészsége nem lenne ilyen egyoldalú a zöldterületekkel kapcsolatos tájékoztatást illetően. Az önkormányzat és cégei gyakorlatilag saját szócsőként használják a helyi napilapot. A zöldterületekért felelős újságíró rendre címdoldalon, hatalmas képpel, terjedelmes anyagban továbbítja a cégvezető-helyettes sajtóanyagát, de az ott közöltek bizonyítható cáfolata legfeljebb az olvasói levelek között kap helyet.

Egy ilyen mély strukturális beágyazottságon alapuló mechanizmus esetén a civil szféra csak akkor foglalhat el hiteles pozíciót, ha a nyilvánosság védelmében elősegíti a közérdeklő információkhoz való hozzáférést, és kikényszeríti a jogszabályok betartását. Csak így lehet esélye a lakosság – a természeti környezet, a jövő nemzedék, és tágabb értelemben a néma többség – érdekvédelmére.

A szegedi ügyekkel kapcsolatos eljárásokban Gubek Nóra, Lányi András, Jávor Benedek, Kajner Péter és Vay Márton segítségére támaszkodhattunk, melyet ezúton is köszönök.

Az összefoglalót készítette: Szentistványi István

A BUDAI ALSÓ RAKPART

A JÓNEK IV. jelentése óta a budai alsó rakpart ügyében jelentős pozitív fejlemények történtek. Az UNESCO állásfoglalásának hatására – „ha kibővítik a rakpartot, a budai panoráma rákerül a veszélyeztetett világörökségek listájára” – 2005 nyarán a Fővárosi Önkormányzat letett a rakpartszélesítés tervéről.

Az előző jelentést azzal zártuk, hogy a koalícióba tömörült civil szervezetek (Budapest Világörökségéért Alapítvány, Levegő Munkacsoport, Magyar Urbanisztikai Társaság, Védegyelet) hivatalos képviselőiken keresztül az UNESCO véleményét kérték, így a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottságát is megkeresték. A bizottság elnöke, a kulturális miniszter 2003 decemberében tervbe vette egy tanácskozás megszervezését, melyhez a Világörökségéért Alapítvány – jellemzi a hazai állapotokat – 2004 áprilisában anyagi segítségét is felajánlotta, csak hogy ne csússzon tovább a hazai és a külföldi szakértők találkozása. Időközben az UNESCO szakmai háttérintézménye, az ICOMOS magyar bizottsága, az ügygel kapcsolatban elitélő állásfoglalást adott ki.

Ezalatt, 2004 márciusában, a főpolgármester gazdasági helyettese levélben tájékoztatta a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal elnökét arról, hogy a Fővárosi Önkormányzat elállt a rakparti út 2x2 sávokra szélesítésétől. Mivel elbírálásra alkalmas tervet nem nyújtottak be helyette, az UNESCO képviselőivel tervezett találkozó megrendezésére nem kerülhetett sor. Az ügy bő fél éves pihentetése után az októberi Fővárosi Közgyűlés puccsszerű hirtelenséggel megtárgyalta, és elfogadta a rakpartszélesítés tervét. A Közgyűlés napirendjébe az utolsó pillanatban került be a rakpart témája, a vaskos összefoglalót a képviselők a szavazás reggelén kapták kézhez, ami eleve kizárta a felelős döntés meghozatalát. Az eredeti elképzeléshez képest annyi változtatás történt, hogy a plusz két sáv a jelenlegi kettő alá kerül, de a szélesítésről sem tettek le: a támfalkihelyezéssel a Dunától elvett területre „zöldterület létesítését tervezték”. Mivel a sokmilliárdos költségvetésbe a meglehetősen olcsó parkosítás költségei nem voltak belekalkulálva – és azt a bizonytalan jövőbe tolták –, a valós szándék világosan kirajzolódni látszott: a rakpartot kiszélesítik, és amikor már három éve áll ott üresen a pont két sávra elég beton, kijelentik, hogy úgysem lenne jelentős használati értéke egy ilyen gyeptéglás zöldterületnek, adjuk át inkább az autóknak, legyen rajta két plusz sáv.

2005 tavaszán, március 21-én és 22-én Pierre-Marie Tricaud (UNESCO) és Bruno Maldoner (ICOMOS) részvételével létrejött a szakmai tanácskozás: tervismertetés, véleményezés és vita a FŐMTERV (a szélesítés terveinek kidolgozója) klubhelyiségében, ahol a civilek ismét kifejtették örökségvédelmi és környezetvédelmi aggályait és javaslataikat. A két vendég júliusra elkészült a szakvéleményével, amelyben – egyenesen a rakparti forgalom csökkentését javasolva – egyöntetűen ellenezték a tervet. Ezt az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága úgy kommunikálta, hogy a terv megvalósulása esetén a budai panoráma átkerül a veszélyeztetett világörökségek listájára. Válaszul a Főváros bejelentette, hogy eláll a szélesítéstől, mindössze – a Világörökség területét csak részben károsítva – a Margit híd és a Mozaik utca között fogják átalakítani a rakpartot. Ennek során egyrészt megemelik, hogy az árvíz ritkábban öntse el, másrészt kiszélesítik a Duna felé, hogy a nagyobb kamionok is átférjenek Margit híd alatt (úgy látszik, titokban már letettek arról, hogy valaha is befejezzék az M0 keleti szakaszát, és így a Közép-Európán átmenő kamionforgalmat a városon kívül vezessék el).

A Városüzemeltetési Bizottság 2005 augusztus végén a budai szennyvíz-fővezeték felső rakpart alatti elvezetéséről döntött, a világörökségi rakpart szélesítése nélkül (aminek lehetőségét korábban kategorikusan kizárta). Ez a megoldás ráadásul tízmilliárd forinttal olcsóbb is lesz. Szeptember elsején a Közgyűlés is megszavazta az új tervet. Ugyancsak kellemes meglepetésként a tervek részeként kidolgozták a Fő utca forgalomcsillapításának, valamint a 17-es és 19-es villamosok összekötésének lehetőségeit. (Ezeket a lépéseket a rakpartos koalíció által kidolgozott előterjesztés tartalmazta. Megjelenésük a Főváros terveiben azért nagy jelentőségű, mert az ilyen, új paradigmákat tükröző közlekedéspolitikára nagyon nagy szükség van Budapesten.) A civil szervezetek folytatják a munkát a Margit híd alá tervezett, a kamion forgalmat beengedő szélesítés ellen, és annak érdekében, hogy az előterjesztésben szereplő lépések ne csak tervek legyenek, hanem megvalósításra is kerüljenek. A további bonyodalmakat megelőzendő a Világörökségért Alapítvány megindította a rakpart műemlékké nyilvánításának előkészítését.

Az összefoglalót készítette: Vay Márton

MÉLYPARKOLÓ A BUDAPEST-TERÉZVÁROSI JÓKAI TÉREN

A Jövő Nemzedékek Képviselője eddigi jelentéseiben beszámoltunk a budapesti Jókai tér alá tervezett mélyparkolóról, illetve az azzal kapcsolatos lakossági és civil tiltakozó akciókról. A JÓNEK 2001. óta kiemelt figyelmet szentel a tér sorsának.

A VI. kerület, Terézváros egyike a főváros legsűrűbben lakott részeinek, és valamennyi kerület közül ez a legszegényebb fákban, illetve zöldterületekben.

A kerület fő közlekedési útvonalainak (Teréz krt., Andrássy út, Nagymező utca stb.) állandó túlterheltsége magyarázza a belső-Terézváros kirívóan rossz légminőségi adatait. Több mint egy évtizedes az a nagyívű program, ami a kerület összes megmaradt parkja, zöldfelülete (Jókai tér, Liszt Ferenc tér, Hunyadi tér, Nagymező utca) alá mélygarázsokat tervez, feláldozva ezzel az utolsó zöld szigeteket abban a kerületben, ahonnan éppen a rossz környezetminőség miatt tíz év alatt huszonhétezer ember menekült el.

2004. március 18-án a Terézvárosi Önkormányzat építési engedélyt adott egy négyszázhatvan autót befogadó, tizennyolc méter mély, hatszintes mélygarázs építésére a Jókai tér alá. A garázs megépítéséhez az összes fát ki kell vágni a téren, köztük a hat fekete nyárat is, amelyek magassága ma már meghaladja a házakét. A helyi lakók már 1998-ban – a garázsépítés első fázisában – is ellenezték a tervet. Más lehetőségük híján akkor megakadályozták, hogy a mélygarázs szellőzőkürtőit a házak tetőszintje felett vezessék ki, remélve, hogy ezzel lehetetlenné tudják tenni a garázsépítést. Tévedtek. Az ÁNTSZ és a Környezetvédelmi Felügyelőség jóváhagyásával a tervek a tér közepére, a játszótér és a gyermekszínház közé helyeznék el a szellőzőkürtőket, körülbelül az első emeleti ablakok magasságában. A téren álló fák ma megkötik a port, árnyat adnak, és lakhelyet a madaraknak. Ehelyett kapnák a lakók a kürtőket, melyeken naponta másfél tonna rákkeltő szennyezőanyag távozik majd. A mélyparkoló feletti földréteg vastagsága ugyanis nem teszi lehetővé, hogy a maihoz hasonló méretű fák élhessenek a téren.

Egyelőre kérdéses az is, hogy a környező évszázados házak hogyan fogják bírni, ha az egész teret „kikanalazzák” közülük. A JÓNEK nem tartja elfogadhatónak, hogy ilyen árat fizessünk a parkolási gondok enyhítéséért. Kezdetől fogva amellet

érveltünk, hogy a garázs megépítése a tervezett formában elfogadhatatlan. Közlekedésszervezési szempontból is ésszerűtlen forgalmat vonzani a belváros szívébe, amely már így is túlterhelt. Felvetettük azt is, hogy amennyiben valamilyen oknál fogva elkerülhetetlen lenne parkolólétesítmény építése a környéken, akkor azt inkább a közeli beépítetlen telkeken kellene megvalósítani, ahol nem károsít zöldfelületet.

A mélygarázs építési engedélyét olyan helyzetben adta ki 2004 márciusában az Önkormányzat építési hatósága, amikor a térre vonatkozó új szabályozási terv éppen készülöben volt. Mint utóbb kiderült, a vállalkozó még „éppen időben” adta be engedély iránti kérelmét: 2003 decemberében, néhány nappal a korábbi szabályozási terv hatályának lejárta előtt. Az engedélyeztetési folyamattal párhuzamosan zajló új szabályozásiterv-változatokon a „mit sem sejtő” tervezők már kisebb, háromszáz férőhelyes garázsokat tüntettek fel, melyek közül az egyik a tér nagyobb fáinak megmaradását is lehetővé tette volna.

A társadalmi szervezetek és a helyi lakók nyomására egy olyan tervváltozat is készült, ami teljesen elhagyná a Jókai téri mélygarázst. A parkolót a Felvonulási tér környékén és a Mexikói útnál létesítendő P+R garázsok és egy city-busz integrált megoldása váltaná ki. (Ezt a megoldást javasolja az Önkormányzat által készített közlekedésfejlesztési terv is.)

A javasolt, környezetvédelmi szempontból is elfogadható megoldást húzta keresztül az önkormányzat álságos játéka, amikor az utolsó pillanatban kiadta az engedélyt – még a régi szabályozási terv alapján – a Jókai téri mélyparkoló legpusztítóbb, eredeti verziójára. Az engedélyeztetési és szabályozásiterv készítési-folyamatok a végén „szinkronba” kerültek: az önkormányzat elvetette a mélygarázs nélküli szabályozásiterv-változatot. Mindenesetre az építési engedélyt még a korábbi jogszabály alapján adták ki.

A Védegylet részt vett az egyeztetési folyamatban. Szakmai véleményt készítettünk a tervváltozatokról, illetve jelen voltunk a 2004. januári lakossági fórumon. Ezen a megjelentek többsége a garázsépítés ellen foglalt állást. A JÓNEK IV. jelentését még bizakodó hangnemben zárhattuk: reméltük, hogy sikerül az önkormányzattal ésszerű kompromisszumos megoldást kialakítani. Az építési engedély kiadása után ennek lehetősége megszűnt, ismételten a szembenállás ideje következett. A JÓNEK tiltakozó akciókkal adott hangot véleményének, illetve jogi úton támadta meg az

építési engedélyt. 2004. április 20-án néhány helyi lakó fellebbezést nyújtott be a Fővárosi Közigazgatási Hivatalhoz a Terézvárosi Önkormányzat határozata ellen, mely megadta a mélygarázsra az építési engedélyt. A Védegylet jogásza elvállalta a lakók jogi képviselését.

2004. április 28-án a Védegylet alpinistái figyelmeztető feliratokat akasztottak a terézvárosi Jókai tér fáira, melyeket az önkormányzat kivágásra ítélt. A feliratok a garázsépítés hatására előálló „Romlásveszélyre” figyelmeztettek. A helyszínen bemutattuk a tér lakóinak fellebbezését, illetve tiltakozó levelét a polgármesterhez, beszámoltunk a további, tervezett ellenlépésekről. Az eseményt komoly sajtóérdeklődés kísérte.

2004. Jókai Mór halálának 100. évfordulója. Különös módját választotta volna az önkormányzat és az építő cég a nevezetes évforduló megünneplésének: az építkezés idejére az író szobrát félreállították volna, az emlékét őrző teret pedig feldúlták volna. Mi másképp képzeltük el az emlékezőt. 2004. május 5-én a Védegylet ünnepélyes koszorúzást tartott a Jókai-szobornál.

2004. május 15-én levelet intéztünk Francesco Bandarinhez, az UNESCO Világörökség Központjának igazgatójához. Levelünkben felhívtuk figyelmét arra, hogy a Világörökség részét képező Andrassy út tőszomszédságában olyan beruházás készül, amely visszafordíthatatlanul károsítaná a Világörökséget – elsősorban a fák kivágása, a megnövekvő szennyezés miatt.

2004. augusztus 30-án Budapest Főváros Közigazgatási Hivatal Építésügyi Főosztálya másodfokon helybenhagyta a VI. ker. Polgármesteri Hivatal által kibocsátott építési engedélyt. A lakók és a Védegylet a Fővárosi Bíróságon támadta meg a másodfok határozatát. A per azóta is folyamatban van.

Az alábbiakban bemutatjuk az ügyben született néhány fontosabb dokumentumot.

Verók István úr
Budapest Főváros Terézváros Polgármestere
Budapest

tárgy: Kerületi Szabályozási Terv tervezetének véleményezése (hiv: 6/2004.)

Tisztelt Polgármester Úr!

Köszönettel vettük kézhez az Andrassy út – Nagymező u. – Ó u. – Jókai u. – Aradi u. – Teréz krt. – Oktogon által határolt területre vonatkozó Kerületi Szabályozási Tervet (KSZT), melyet Tétényi Éva főépítész asszony véleményezésre megküldött egyesületünknek. A KSZT tervezési munkanyagával kapcsolatban a mellékelt anyagban tesszük meg részletes javaslatainkat. Szükségesnek tartjuk azonban legfontosabb következtetéseinket itt is kiemelni és Polgármester Úrral is megosztani, hiszen 2003 májusában már személyesen is tárgyaltunk a Jókai teret érintő elképzeléseinkről.

Előremutatónak tekintjük a KSZT-javaslat szemléletét és célját, mely a terület élhetőbbé tételét szolgálja. Jónak tartjuk a meglévő építészeti örökség revitalizálására vonatkozó terveket. Fontosnak tartjuk, hogy a korábbi évek vitatott mélygarázs-terveihez képest előrelépés történt, a javaslatban vázolt B-változat jóval kíméletesebb, mint a korábbi tervek. Még ennek elfogadása esetén is szükség lenne azonban a föld alatti létesítmény felett öt méteres földborítás előírására.

Mindazonáltal jelenlegi állapotában a tervet nem tartjuk alkalmasnak arra, hogy a képviselőtestület határozzon róla. Álláspontunk szerint ki kell dolgozni egy olyan C-tervváltozatot, mely nem javasol mélygarázst a térre, egyúttal a parkolási gondok megoldását átfogó szemléletben, a kerület készülő Közlekedésfejlesztési Terve által Belső-Terézvároson kívül eső területekre javasolt létesítményekben oldaná meg (a Felvonulási tér, a Podmaniczky utca menti MÁV-területek, vagy a Millenniumi Földalatti Vasút végállomásának térségébe javasolt három helyszín valamelyike). Meglátásunk szerint a forgalmat a belső érzékeny területektől távontartó parkolási létesítmények és a hozzájuk kapcsolódó intelligens tömegközlekedési hálózat

megvalósítása (vagy a parkolók összekapcsolása a már meglévő tömegközlekedéssel) igazi XXI. századi megoldás lenne, amely a legjobban szolgálná a területen élők jólétét. A jelenlegi A- és B-változat mellett a C-változat kidolgozása és előterjesztése biztosíthatná, hogy a képviselőtestület megalapozott módon, reális alternatívákból választva dönthessen. Biztosítani kell ugyanakkor, hogy a terv elfogadását széles körű társadalmi egyeztetési folyamat előzze meg. Polgármester úr 2003 májusában azt nyilatkozta, hogy amennyiben a Közép-Dunavölgyi Környezetvédelmi Felügyelőség nem ad szakhatósági hozzájárulást a mélygarázs építési engedélyéhez, akkor a Jókai tér rendezését parkolóépítés nélkül kezdik meg. Ez nem történt meg 2003 végéig. Tudomásunk szerint a 2004. január 27-én megtartott lakossági fórumon az érintettek a mélygarázs megvalósítása ellen foglaltak állást. Úgy véljük, mindezek a körülmények önmagukban is indokolnák az általunk javasolt harmadik tervváltozat kidolgozását.

Kérjük tisztelt Polgármester Urat, szíveskedjen levélben tájékoztatni, hogy véleményünk, javaslataink mely elemeit tudják elfogadni, és beépíteni a tervekbe, és melyek azok, amelyeket nem. Előre is köszönjük.

Tisztelettel

Haraszi Anikó
Védegylet, Jövő Nemzedékek Képviselete

Kajner Péter
Védegylet
a Jövő Nemzedékek Képviseletének titkára

Budapest, 2004. február 2.

Kapja még: Tétényi Éva főépítész asszony

Budapest Főváros Terézvárosi Önkormányzat
Polgármesteri Hivatal útján

Fővárosi Közigazgatási Hivatal, mint másodfokú szerv

tárgy: Fellebbezés 57/11/2004. sz. építési engedély ellen

Tisztelt Közigazgatási Hivatal!

Alulírott, Bartos Magdolna (1061 Budapest, Jókai tér. 2.) mint a Bp. VI. ker. Jókai tér 29059. hrszámú ingatlanal szomszédos lakóingatlanban tulajdonos, a Budapest Főváros Terézvárosi Önkormányzat Építési Osztály által a Jókai téri Mélyparkoló Kft. kérelmére 57/11/2004. számon kiadott építési engedély ellen a törvényes határidőben **fellebbezéssel** élek, és kérem, hogy a T. Közigazgatási Hivatal a megtámadott határozatot módosítva, az építési engedély iránti kérelmet utasítsa el az alábbi indokok alapján:

1. Az engedély kiadásának első feltételeként a hatóság előírta, hogy a teret övező épületekben a kivitelezés megkezdése előtt állagfelmérést kell készíteni, a süllyedésmérést folyamatosan biztosítani, az azonnali kárelhárítási intézkedéseket megtenni köteles a kivitelező. Ebből a feltételrendszerből kitűnik, hogy a környező épületek állapotára az engedélyezett építkezés jelentős hatással bírhat, azért, mert az építmény az adott szűk területen rendkívül mély talajkitermelést, így feltehetően talajmozgást indukál, mely az épületek korára tekintettel azokban súlyos károkhoz vezethet. Ennek ellenére a kivitelezőt a károk elhárítására alkalmas pénzügyi fedezet bemutatására a hatóság nem kötelezte, ezzel a várható károsodások miatti igények érvényesítését a lakók terhére és veszélyére bízta, azok érdekeit az engedélyezéskor nem vizsgálta. Álláspontom szerint ilyen értékű beruházás esetén az azzal összefüggésben valószínűsíthető kárigények fedezetére a kivitelezőt már az engedély megadásakor kötelezni kell, ennek elmulasztása az eljárás súlyos hiányossága.
2. Az engedélynek a fakivágásra vonatkozó megoldása jogszerűtlen. Az érintett ingatlanok lakói számára releváns, hogy mennyi fát vághatnak ki a kivitelezéssel összefüggésben, ezért a fakivágást nem tudomásul vétellel, hanem kifejezett

engedély formájában, az érintettek értesítésével kellett volna engedélyezni, szakvélemény bekérésével. Megszokott életvitelünk, lakásunk kilátása, a tér mikroklímája miatt a fakivágás engedélyezésekor a térrel szomszédos épületek lakói, mint érintettek az Áe. 3. § (4) bek. szerint ügyfélnek minősülnek, így a határozat ellen jogorvoslattal élhetnek, mely ebben a formában nem gyakorolható, így az építési engedély ebben a részében is jogszerűtlen.

3. Az engedélyhez adott szakhatósági hozzájárulások elleni fellebbezésünk:

3.1. Az ÁNTSZ 1-K250-2/2004. számú állásfoglalása szerint a létesítmény következtében nem növekszik megengedhetetlen mértékben a zajterhelés, továbbá az üzemi létesítményből származó zajkibocsátás várhatóan megfelel a határértékeknek. A 12/1983. MT. rend. 9. § (2) bekezdés szerint új létesítménynél a meglévő és az új zajforrásokból származó összes zajterhelés nem haladhatja meg az előírt határértékeket. A szakhatóság megfogalmazása a megengedhetetlen mértékről nem tárja fel azt, hogy pontosan milyen mértékben nő a zajterhelés, valamint a tér jelenlegi forgalmára tekintettel ismert az is, hogy az már most jellemzően meghaladja a terhelési határértékeket, így az új létesítményből származó zajterheléssel együtt a határérték a rendelet szerint bizonyosan nem teljesül. Hiányolom a szakhatóságnak erre vonatkozó konkrét megállapítását, és a kötelezően részéről előírandó zajcsökkentési kötelezettséget az engedélyezési eljárásban.

3.2. Ugyanezen szakhatósági véleménynek a levegőszennyezésre vonatkozó előírásai, a vonatkozó környezetvédelmi szakhatósági hozzájárulással együtt sem elégitik ki a 21/2001. Korm. rendeletben foglaltakat. Az ÁNTSZ-szakvélemény 10. pontjában írt türelmi idő tartamára vonatkozóan semmiféle pontosítás nem található: mit jelent, milyen kibocsátásra vonatkozik. Légszennyező forrás engedélyezése esetén elő kell írni meghatározott idejű, nem „több hónapos”, próbaüzemet, ennek tartamára meghatározni a kibocsátási határértéket, és ezt véglegesíteni. Bár a környezetvédelmi felügyelőség az illetékes levegővédelmi szakhatóság, az ÁNTSZ is köteles vizsgálni közegészségügyi hatáskörében a légszennyező forrás paramétereit, véleményében ennek ellenére nincsenek konkrét előírások, csupán javaslat.

3.3. A Közép-Dunavölgyi Környezetvédelmi Felügyelőség KF1553/2004. számú szakhatósági állásfoglalása a légszennyezettségre vonatkozóan több szempontból hiányos: új légszennyező forrás engedélyezésekor a hatóság köteles vizsgálni és ellenőrizni, hogy az megfelel-e az elérhető legjobb

technikának, erre nézve azonban utalás sem található. Továbbá kibocsátási határértéket magára a forrásra kell megállapítani, nem a működési mozzanatokra. A mélygarázs szellőzőnyílásai, mint szennyező források, külön kibocsátási határérték megállapítását igénylik. A működés során előírt intézkedés, mely szerint a terhelési határértéket meghaladó forgalomnál, a kibe hajtást a vezérlőrendszer megakadályozza, nem kivitelezhető megoldás az éppen indulni készülő vezetők jogellenes korlátozása miatt.

4. Tudomásom szerint a mélygarázs szellőzőnyílása a téren kerül elhelyezésre. Az OTÉK 72. §-a szerint: (1) A helyiségek használt levegőjének a tető fölé, a szabadba történő kivezetése céljára egyedi üzemű vagy mellékcsatornás gyűjtőszellőző létesíthető. (5) A szellőzőkürtő kitorkollásának magasságát a kéményekkel azonos módon kell meghatározni.

90. § (4) Bőzös, gőzös üzemű helyiség elhasznált levegőjét a tető fölé kell kivezetni. A 92. § szerint: (1) A helyiségek, terek szennyezett levegőjét a tető fölé kell kivezetni. Az építményekre vonatkozó fenti kötelező előírások alól felmentés kizárólag a 90. § (4) esetén adható az illetékes minisztérium részéről, ennek nyomát az engedélyben nem találjuk. Az építési engedély tehát ebben a vonatkozásában nem felel meg az OTÉK kötelező előírásainak, így jogszerűtlen. A szellőző kürtő egyébként a megmaradó játszótérre nyílik, mellyel kapcsolatban az ÁNTSZ súlyos mulasztását kell megállapítani.

5. Végül az engedély indoklásában szereplő kitétel, mely szerint a tervdokumentáció megfelel a terület rendezési tervének, vitatható, így az engedély maga megkérdőjelezhető. Az adott rendezési terv éppen felülvizsgálat alatt van, mely tény önmagában elegendő ahhoz, hogy az engedély kiadását a hatóság megtagadja, vagy az eljárást felfüggeszse az új szabályozási terv kihirdetéséig.

Kérem tehát, hogy a T. Közigazgatási Hivatal a fellebbezési kérelemnek megfelelően az építési engedélyről szóló határozatot megváltoztatva, az engedélyt elutasítani vagy az eljáró hatóságot új eljárásra kötelezni szíveskedjen.

Budapest, 2004. április 20.

Tisztelettel:

Bartos Magdolna

1061 Budapest, Jókai tér 2.

Tisztelt Fővárosi Bíróság!

Heck Ferencné és társai felpereseknek Budapest Főváros Közigazgatási Hivatala alperes ellen közigazgatási határozat felülvizsgálata iránt indított perében a Pp. 331. §-a alapján az alábbi **nyilatkozatot** terjesztem elő:

A VI. ker. Polgármesteri Hivatal az 57/12/2004. sz. határozatával kijavított 57/11/2004. sz. határozatában a Jókai Téri Mélyparkoló Építő és Üzemeltető Kft. kérelmére a Bp. VI. ker. Jókai tér 29059 hrsz. alatti ingatlanon hatszintes, négyszázhatvan férőhelyes mélyparkoló és bejárati pavilon építésére, tereprendezésre és parképítésre, a Jókai-szobor áthelyezésével kapcsolatos építési munkákra az építési engedélyt megadta.

Az elsőfokú határozatokat Heck Ferencné és társai fellebbezései kapcsán felülvizsgáltuk, és azt a 08-1406/7/2004. sz. határozatunkkal – a fellebbezések elutasítása mellett – helybenhagytuk.

A felperesek a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatát, azok hatályon kívül helyezését, új eljárás lefolytatásának az elrendelést indítványozzák.

Kereseti kérelmükben több oldalon keresztül arra hivatkoznak, hogy a jelen ügyben már a 40/2000. sz. önkormányzati rendeletet kellett volna alkalmazni a határozatokban szereplő 19/1998. (VII. 2.) helyi rendelet helyett.

Továbbiakban a fakivágással kapcsolatos, a légszennyezés vonatkozásában, a zajterhelés növekedése kérdésében fejtik ki álláspontjukat, melyre alapozva a határozatokat jogszabálysértőnek minősítik.

A felperesek keresete nem megalapozott.

Az elsőfokú határozat meghozatalának időpontjában érvényben volt a 19/1998. (VII. 2.) önkormányzati rendelettel jóváhagyott R-35342 ttsz-ú rendezési terv, mely a Nagymező utca–Andrássy út–Jókai tér–Jókai utca–Ó u. által határolt területre vonatkozik. Ezen rendezési terv továbbra is érvényben tartása – ellentétben a keresetlevélben foglaltakkal – szerepel a 40/2000. (XII. 20.) Ök. rendelettel jóváhagyott TEKVÉSZ 1. sz. függelékének felsorolásai között.

Az engedélyezésre benyújtott tervdokumentációhoz csatolásra kerültek mindazon vizsgálatokról szóló dokumentációk, melyek a fakivágással, a közlekedéssel, a levegőszennyezéssel, a zajártalommal kapcsolatban készültek. A tervdokumentációt az ügyben érintett szakhatóságok felülvizsgálták, szakhatósági állásfoglalásukban azt elfogadták, az építési engedély megadásához hozzájárultak.

Hivatalunk a fellebbezési eljárás során megkereste mindazon másodfokú szakhatóságokat, melyeknek állásfoglalását a fellebbezésekben kifogásolták. A másodfokú szakhatóságok által tett megállapításokat a felülvizsgálni kért másodfokú határozatunkba beépítettük.

Álláspontunk szerint a tervezett mélygarázs mindenben megfelel a területre érvényes rendezési terv előírásainak, ezért arra az építési engedély jogszerűen megadható volt.

A fentiekre tekintettel a jogszerűen megadott építési engedélyt – az abban foglalt kikötésekkel együtt – megalapozottnak tartjuk, és azt az indokolási részében foglaltak alapján változatlan tartalommal fenntartjuk.

A felperesek túlnyomó többségének, mint érintett szomszédos ingatlan tulajdonosoknak a keresetösségi joga korlátozott. Erre való tekintettel is indítványozzuk a kereset elutasítását, és felperesek perköltségben való marasztalását.

Egyben mellékeljük a közigazgatási iratokat.

Amennyiben a tárgyaláson megjelenni nem tudunk, kérjük azt távollétünkben is megtartani szíveskedjék.

Budapest, 2004. december 14.

Tisztelettel:

Budapest Főváros Közigazgatási Hivatala
alperes

Az összefoglalót készítette: Kajner Péter

GÉNTECHNOLÓGIA 2004

A mezőgazdasági géntechnológiával kapcsolatos politika terén az előző évek viszonylagos nyugalma után 2004 – amint az várható volt – ha nem is a fordulat, de a jelentős változások éve volt mind nálunk, mind a szélesebb nagyvilágban. Míg az újvilág országaiban (Egyesült Államok, Kanada, Argentína) továbbra is töretlenül folytatódik a genetikailag módosított (GM) növények térhódítása, addig a világ többi részén nem csökken a tiltakozás és ellenállás, sőt, a kérdés már a szegény országokban, például Afrikában is egyre nagyobb figyelemben részesül.

Európában a GM-összetevők címkézésére és nyomon követésére vonatkozó rendeletek hatályba léptével ugyanakkor áprilisban teljessé vált az a szabályozási rendszer, amely öt éves moratórium után megnyithatta az utat a GM-növények engedélyezése előtt. Az új rendszer gyakorlati kipróbálására már a nyár elején sor került: előbb a Syngenta, majd a Monsanto kért engedélyt új kukoricaváltozatok behozatalára és termékként való forgalmazására, amit hamarosan követett más növényfajták dokumentációjának benyújtása is. Ezek egyébként túlnyomórészt továbbra is ún. első generációs, azaz gyomirtóval vagy kártevővel szemben ellenálló fajták, a sokat ígért második generációs, megváltoztatott beltartalmi, táplálkozási tulajdonsággal bíró GM-növények megjelenése továbbra is várat magára.

Az uniós engedélyezési folyamat újraindítása azonban távolról sem bizonyult zökkenőmentesnek, a tagállamok közötti véleménykülönbségek a továbbiakban is fennállnak. Sem az illetékes brüsszeli állandó bizottságokban, sem pedig a környezetvédelmi, illetve mezőgazdasági miniszterek tanácsában nem alakult ki egyszer sem az engedélyezéshez (illetve betiltáshoz) szükséges minősített (kétharmados) többség. Az előírások értelmében a döntés ilyenkor visszazáll az Európai Bizottsághoz, amely saját hatáskörben engedélyezheti az adott GM-fajta behozatalát – amit eddig kivétel nélkül meg is tett, nem törődve a tagállamok egy részének aggályaival és tiltakozásával. A nézeteltéréseket tetőzte, hogy a Monsanto korábban engedélyezett 17 Bt-kukoricafajtáját a Bizottság októberben felvette a Közös Fajtalistára, ezzel elvileg lehetővé téve azok szabad termesztését a 2005-ös évtől kezdődően.

Az EU különböző intézményeit, elsősorban a Bizottságot sokan azzal vádolják, hogy ezekkel a lépésekkel meghajol az amerikai kereskedelmi nyomás előtt: a

Kereskedelmi Világszervezet (WTO) éjsze alatt zajló vitarendezési eljárás (lásd a JÓNEK előző jelentésében) kimenetelétől félve azt próbálja bizonygatni a világ szemében, hogy nem zárja el piacát a GM-növények elől. Ezt tükrözi a Bizottságnak az a kísérlete is, hogy rábírija a korábban egyoldalú tilalmakat bevezető tagországokat (pl. Ausztria, Franciaország, Luxemburg) ezek feloldására, azonban ez a javaslat sem kapta meg a kellő támogatást a megfelelő szakbizottság novemberi szavazásán. A WTO-eljárásban – amelyet idén jócskán elhúzott a döntőbírák kijelölése körülötti vita, illetve a nagyszámú szakértő meghallgatása – jövő tavaszra ígérik az első döntést.

2004. május elseje óta immár Magyarország is szavazati joggal vesz részt a fenti döntéshozatali folyamatokban, hiszen valamennyi tagállamnak állást kell foglalnia a benyújtott engedélykérelmek ügyében, bármely hatósághoz is érkezzenek. Az FVM illetve a KvVM illetékesei eddig dicséretes elővigyázatosságról tettek tanúbizonyságot: egy tartózkodást leszámítva eddig minden szavazáson az elutasítók táborát erősítették (házánkban eddig nem is adtak be új kérelmet).

Az engedélyezési folyamat visszásságai mellett az újra fellángoló viták középpontjában még egy további ügy állt, ez pedig a GM és a hagyományos növények „békés egymás mellett élése”, EU-műszóval koegzisztenciája. Az európai természetést a közeljövőben lehetővé tévő 2001/18 irányelv elfogadása ugyanis felvetette a kérdést: hogyan lehet egy földrajzi térségen – vagy akár egy gazdaságon – belül úgy termesztetni GM és hagyományos növényeket (beleértve az ökológiai gazdálkodás szempontjait is), hogy az átkereszteződésből és egyéb forrásokból származó genetikai szennyezés kiküszöbölhető legyen. További kérdés, hogy ha ez mégis bekövetkezik, akkor ki viselje az ebből eredő károkat? A tét nem csekély: az európai piacokon a moratórium feloldása ellenére továbbra sincs kereslet a GM-növények és termékeik iránt (a Syngenta ezért el is állt engedélyezett csemegekukoricájának forgalmazásától), márpedig a 0,9%-nál magasabb arányban GM-összetevőt tartalmazó terméket jelölni kell, ami jelenleg egyértelmű gazdasági hátrányt jelent. A biogazdálknak pedig akár minősítésük elvesztésével is szembe kell nézniük, ha termékeikben az ellenőrzések során akármilyen kicsiny mennyiségben GM-fajtákra bukkannak.

Az Európai Bizottság még 2003 júliusában a maga részéről úgy vágta át a gordiuszi csomót, hogy a koegzisztencia szabályozását nemzeti hatáskörbe utalta, és egyben ajánlást bocsátott ki az ügyben, amit megjelenése óta sokan és sokféle okból

vitatnak. Ha ugyanis – az áruk szabad áramlásának szellemében – az EU-ban egyszer engedélyt kapott GM-fajták a teljes belső piacon szabadon forgalmazhatóvá válnak, akkor hogyan lehet elterjedésüket országonként, vagy akár tartományonként eltérő szabályoknak alávetni? Továbbá: hogyan lehet végrehajtani és betartatni egy olyan jogszabályt, amely nagymértékben épít a gazdák kölcsönös kommunikációjára és együttműködésére? Végül, felmerül az az alapvető kérdés is, hogy létezhet-e egyáltalán koegzisztencia a gyakorlatban, különösen egy kisebb térségen belül, elaprózott birtokszerkezet mellett? Hiszen az általános vélemény szerint, ahol egyszer megjelennek a GM-növények, azok előbb-utóbb ellenőrizhetetlen úton-módon el is terjednek, visszavonhatatlanná válnak. A géntechnológiai ipar ezért az egész koegzisztencia-kérdésben a GM-növények felhasználása elé gördített újabb, bújtatott akadályt lát.

Másként élük meg a problémát azok az európai régiók, ahol a közhangulat erőteljesen GM-ellenes. Tíz közülük (például Felső-Ausztria, Aquitania, Schleswig-Holstein, Trákia-Rodope, Wales, a Skót-felföld) még 2003 novemberében kibocsátott közös nyilatkozatban azt követelte a Bizottságtól, hogy tegye lehetővé egész régiók GM-mentessé nyilvánítását. Ennek nyomán – a környezetvédő szervezetek aktív közreműködésével – Európa-szerte valóságos mozgalom indult különböző földrajzi egységek, helyi önkormányzatok, tartományok GM-mentessé nyilvánítására, ha nem is jogszabályi, de legalább jelképes, elvi-politikai szinten. Franciaországban, Nagy-Britanniában, Olaszországban stb. több száz helyhatóság, tucatnyi megye és tartomány köteleződött el e kezdeményezés mellett (bővebb információ a www.gmofree-europe.org honlapon található).

A GM-mentesség fenntartását számos eszköz szolgálhatja, például az önkormányzati tulajdonban lévő földek béreleti szerződéseibe foglalhatnak ilyen tilalmakat, vagy nyilatkozatot kérhetnek a közigazgatás szerveitől a köztisztviselők étkezdéinek beszállítóitól stb. Érdemes megjegyezni, hogy az első GM-mentes térségek már az Egyesült Államokban is megjelentek: népi kezdeményezésre eddig három kaliforniai megye hozott rendeletet a GM-növények használatának betiltásáról (a többnyire erős hátszéllel rendelkező GM-párti kampányok ellenére), igaz, ezek térségek a nagy mezőgazdasági övezeteken kívül esnek. Amerikában már az ún. farma-növényekkel zajló kísérletezés borzolja a kedélyeket: a gyógyhatású anyagokat, enzimeket termelő növények esetleges összekeveredése a közfogyasztásra szánt szállítmányokkal nyilvánvalóan sokkal komolyabb egészségügyi következményekkel jár, mint a ma forgalomban lévők esetében.

Magyarországon a tavasz folyamán indított hasonló kezdeményezést az Egyetemes Létezés Természetvédelmi Egyesület és a Greenpeace. Sajnos a jelenlegi jogszabályok kevés legális lehetőséget nyújtanak, mivel sem a géntechnológiai, sem az önkormányzati törvény nem ad felhatalmazást GM-mentes területek létrehozására, ezért nálunk is elsősorban „csak” elvi demonstrációról lehet szó. Ezzel együtt, a felhívás nyomán már több mint harminc önkormányzat – köztük néhány város – tett GM-mentességi nyilatkozatot (listájuk a www.greenpeace.hu-n olvasható). Mivel Magyarországon csak a helyi önkormányzatoknak van rendeletalkotási jogköre, a helyinél magasabb – kistérségi, megyei, regionális – szinten még ennél is kevesebbet lehet tenni. Az eddigi tapasztalatok szerint a különböző testületek ritkán hajlanak arra, hogy olyan, a törvény betűje szerinti, a kötelező hatáskörükön kívül eső kérdésekben, mint a géntechnológia, állást foglaljanak.

Eközben több országban a koegzisztencia törvényi szintő szabályozásának folyamata is elindult: a mai napig Dániának és Németországnak van elfogadott törvénye, amelyek közül elsősorban az utóbbi lehet követendő példa. Néhány, a törvény fontosabb szabályozási eleme közül:

- Nyilvános regiszter: annak a gazdának, aki GM-fajtát kíván termesztetni, ezt be kell jelentenie mind a hatóság, mind közvetlen szomszédjai felé a vetés előtt meghatározott idővel (három hónappal) a pontos helyszín és táblanagyság feltüntetésével, hiszen a többi gazdálkodó csak ily módon gondoskodhat a megfelelő óvintézkedések (fajválasztás, izolációs távolságok betartása stb.) megtételéről. A hatóság által gyűjtött bejelentések nyilvánosak.
- Tájékoztatás és információszolgáltatás: a GM-növénynek a termelési láncon keresztül történő nyomon követése érdekében minden fajta egyedi azonosítóval kell rendelkezzen. A fajtatulajdonos cégeknek a GM-vetőmagot megfelelő információkkal és kezelési utasításokkal kell ellátniuk annak érdekében, hogy a gazdák tudják, milyen óvintézkedéseket és rendszabályokat kell betartaniuk a keveredés elkerülése érdekében.
- Felelősségbiztosítás és kompenzáció: abban az esetben, ha a genetikai szennyezés mégis bekövetkezik, a hagyományos gazdálkodást folytató gazda kártérítési igényvel léphet fel a GM-fajta termesztőjével szemben, még akkor is, ha az minden előírást betartott. Ez esetben persze a GM-növény termesztője továbbháríthatja a kárigényt a fajtatulajdonos cégre. Ha nem egyértelmű, hogy

- honnan származik a szennyezés, a károsult gazda maga választja meg, hogy a szóba jövő források közül kivel, illetve kikkel szemben kívánja igényét érvényesíteni.
- Ökológiailag fontos és érzékeny területek védelme: az ilyen, például a NATURA 2000 hálózatban nevesített területeken a helyi természetvédelmi hatóságnak közvetlen beleszólási lehetősége van a GM-növények termesztésének engedélyezésébe.

A közeljövőben természetesen minden tagországnak meg kell alkotnia saját koegzisztencia-törvényét, lehetőleg a fenti szempontok valamilyen formában történő érvényesítésével. Magyarországon az év végén indult el ez a munka az FVM által összehívott munkacsoport keretében. Ennek megfelelően az, hogy milyen eredmény születik – és mikorra, már csak a következő JÓNEK jelentés témája lehet.

Az összefoglalót készítette: Móra Veronika

ARANYBÁNYA VERESPATAKON?

A romániai Verespatakon és környékén egy bányászati tapasztalattal nem rendelkező, kanadai többségi tulajdonú vállalat Európa legnagyobb külszíni fejtésű aranybányáját tervezi megnyitni – eltörölve a föld színéről négy, egyedülálló római kori tárnákat rejtő hegyet; három települést kilenc templomával és tizenhárom temetőjével. Mindez több mint kétezer ember kitelepítését követeli. A cianidos technológiával tervezett óriásberuházás nemcsak a helyi természeti környezetet teszi tönkre és a környék vízbázisát veszélyezteti, de egy esetleges baleset országhatárokon átterjedő környezeti hatásokkal is járhat. (Emlékeztetünk a 2000 januárjában történt nagybányai ciánszennyezésre, amely után különböző nemzetközi bizottságok több tucat veszélyes szennyezőforrást azonosítottak a Tisza vízgyűjtőjén. Ezek közül mindmáig nem számoltak fel egyet sem, a verespataki beruházás pedig újabb veszélyforrást jelentene.)

A természeti, társadalmi és kulturális értékek védelmében, illetve a gazdasági kockázatokat mérlegelve számos szervezet és testület emelte már fel szavát a beruházás ellen. A Világbank 2002 októberében elállt a projekt finanszírozásától, és a világ több mint ezer neves régésze is kifejezte tiltakozását. A projekt 1997-ben kezdődött történetében a 2004. esztendő az aggasztó hírek mellett számos reményteli eseményt, fejleményt is hozott.

Egy fontos momentum miatt vissza kell nyúlnunk a 2003. decemberi előzményekhez, amikor is a beruházó Rosia Montana Gold Corporation (RMGC) környezetvédelmi engedélyért folyamodott a román hatóságokhoz. Ezt követően a román törvények értelmében lehetőség nyílt arra, hogy akik számára nem közömbös a beruházás sorsa, érdekelt félként bejelentkezzenek az engedélyezési eljárásba – amit számos civil szervezet, intézmény és magánszemély meg is tett. Ezt követően 2004 folyamán a cég visszavonta engedélykérelmét, és a fonalat csak decemberben vette fel, a technikai hatástanulmány benyújtása által.

2004 januárjában az aradi önkormányzat határozatban tiltakozott a beruházás ellen. Darida János RMDSZ-es tanácsos indítványozására az aradi tanácsosok elfogadták azt a határozatot, amelyben kéri kormánytól, hogy ne engedélyezze Verespatakon a ciános arany- és ezüstmosást.

Szintén januárban a román kulturális miniszter rendeletet hozott, amellyel megszüntette a legtöbb római tárnát rejtő Kirnyik-havas műemléki védettségét (ez a terület a fejtés egyik célpontja). A rendeletet az Alburnus Maior Egyesület a bíróságon megtámadta (a bíróság 2005. januári határozatával a kitermelést engedélyező rendeletet hatályon kívül helyezte).

Az év elején magyar civil szervezetek tudomására jutott, hogy a NATO és a román kormányzati szervek közös tanácskozást szerveztek egy talaj- és vízszennyezés témájú mintaprogram elindításának ügyében, és az ott elhangzott hozzászólások a bányászat, és a bányászat okozta szennyezések körét is érintették. Fény derült arra is, hogy a NATO érintett a verespataki beruházásban: Frank Timis, a Gabriel Resources (GR) alapítója, és Ovidiu Tender, a GR igazgatósági tagja (a GR a Rosia Montana tulajdonosa) részt vett két NATO-konferencia szponzorálásában, ahol a legfontosabb felszólaló Willem Matser, a főttkár tanácsadója volt. Ekkor a Védegyelet, az MTvSz és a CSEMETE levélben kérte a NATO főttkárától, hogy segítsen megakadályozni a környezetpusztító beruházást – a NATO azonban válasza sem méltatta a levelet.

Márciusban az RMGC bejelentette: megkezdte az új Verespatak építését, ahova a jelenlegi település lakosságát költöztetnék át. A hír hallatán Persányi Miklós környezetvédelmi miniszter tájékoztatást kért román kollégájától. Az új Verespatakából a jelentés lezárásáig mindössze egyetlen, oda vezető út eleje készült el.

Ugyanezen hónapban a Víz Világnapján a verespataki küzdelemben részt vevők számára a Margitszigeten bemutatták Kocsis Tibor Új Eldorádó című, Verespatakról szóló dokumentumfilmjének munkapéldányát.

Júniusban került sor Persányi Miklós rég tervezett verespataki látogatására, Speranta Ianculescu román miniszterasszonnyal együtt. Míg Ianculescu közölte: nem tud megkezdett vagy előterjesztett beruházásról, addig a magyar miniszter – távolról sem harciasan – arról beszélt: a magyar kormány legszívesebben azt venné, ha meg sem valósulna a projekt, de ha mégis, minden segítséget megadnak egy kielégítő környezeti hatástanulmány elkészítéséhez.

Egy hónappal később háromszázhuszonkettő román akadémikus fordult tiltakozó levélben a román kormányhoz, nehezményezve, hogy a megelőző két évben többször hangoztatott elítélő véleményüket az illetékesek mindaddig nem vették

figyelembe. Ezt követően az Akadémia testületileg is ilyen értelmű nyilatkozatot tett. Ugyanekkor járt Verespatakon az Európa Tanács Kulturális Bizottságának küldöttsége, hogy felmérje a kulturális örökség értékét. A látogatásról az Európa Tanácsnak készített jelentés egyelőre nem nyilvános.

Augusztusban a Szalma Fesztivál (FânFest) elnevezésű kulturális rendezvénytől volt hangos Verespatak. Mintegy négyezer érdeklődő (fiatalok, idősebbek egyaránt) látogatott el a település fölötti fennsíkon rendezett koncertekre, vagy vett részt a fesztiválhoz kapcsolódó, Kolozsvárról Verespatakig gyalogló szolidaritási menetben. A több romániai civil szervezet (Alburnus Maior egyesület, MTV Romania, Rebel Music, Greenpeace CEE, Mindbomb, PATRIR) szervezésében, és művészek támogatásával létrejött fesztivál célja az volt, hogy felhívja a figyelmet a térség értékeire és fenntartható fejlődési lehetőségeire.

2004 szeptemberében aggasztó eseményről értesültünk: a világ egyik legnagyobb bányavállalata, a Newmont beszállt a verespataki projektbe: megvásárolta a Gabriel Resources részvényeinek tíz százalékát, és további kilencre elővásárlási jogot szerzett. Ez megerősítette korábbi sejtésünket: a Gabriel csak „előkészíti” a terepet a beruházáshoz, aztán átjuttassa valamely nagy, hírhedt vállalatnak, amelynek már van gyakorlata a kitermelésben, és nem rázza meg, ha „el kell vinnie a balhét”.

A rossz hírt azonban két jó is ellensúlyozta: az Európai Tanács elfogadta a bányászati hulladékokra vonatkozó irányelvet, amelynek szigorítását európai kezdeményezésre számos európai civil szervezet is követelte. Bár az elfogadott változat a verespataki beruházás elé még nem gördít akadályt, és egyébként is változhat még a parlamenti vita során, a jövő bányászatára nézve így is fajsúlyos döntés született.

Hasonló jó hír az Új Eldorádó című dokumentumfilm bemutatása a mozikban. A filmet Magyarországon több mint huszonháromezren látták. A mozijegy tíz százalékával minden néző az Alburnus Maior Egyesület Verespatak megmentéséért folytatott küzdelmét támogatta. A film az elkövetkező hónapokban számos fesztiválon tarolt, díjat díj után nyert. Nyilván az sem közömbös, hogy a filmet az Európai Parlamentben is bemutatták.

2004 októberében az akkori román miniszterelnök, Adrian Nastase is kemény hangon ítélte el a tervezett beruházást: „Elviszik az aranyat, és itt hagyják a ciánt” – nyilatkozta a cégről. Ugyanezen hónapban jelent meg az Alburnus Maior kiadványa

„Anticipating Surprise – Assessing Risk” címmel, mellyel a befektetőket kívánják figyelmeztetni a tervezett beruházás fenntarthatatlanságára és spekulatív jellegére. Október végén a román környezetvédelmi minisztérium sajtóközleményben közölte: nem támogat olyan beruházást, amely csak a gazdasági szempontokat veszi figyelembe, nem fenntarthatóan kezeli az ország erőforrásait, és határokon áterjedő környezeti károkkal fenyeget. Ezzel először határolódott el hivatalosan a román kormány a Verespatakra tervezett aranybánya tervétől.

Ezek után megdöbbenő volt, hogy amikor a romániai Greenpeace az év során összegyűjtött háromszázötvenezer tiltakozó aláírást novemberben át akarta adni Nastasének a Victoria-palota előtt, csoportjukat szétverte a rendőrség.

November végén, december elején jött el az idő a román EU-s csatlakozási tárgyalások környezetvédelmi fejezetének lezárására. Több civil szervezet kezdeményezte, hogy a fejezet lezárásához addig ne járuljon hozzá Magyarország, amíg Románia garanciát nem vállal arra, hogy megakadályozza a verespataki beruházást. Erre ugyan nem volt fogadókész a magyar kormány, azonban az EU – Magyarország kezdeményezésére – Romániára vonatkozóan védzáradékot fogadott el, amelynek értelmében az a kötelezettségek teljesítésének elmulasztása esetén csak egy évvel később csatlakozhat a közösséghez.

A romániai parlamenti választások sem voltak közömbösek a projekt sorsát tekintve: a választásokat követő átmeneti időszakra időzítette az RMGC a technikai hatástanulmány (Project Presentation Report) benyújtását, amely alapján a hatóságok hivatottak meghatározni a környezeti hatástanulmány elkészítésének szempontjait. Innen már egyenes út vezet a kötelező társadalmi részvételhez, amelybe az Espoo-i Egyezmény értelmében az esetlegesen érintett szomszédos országok közvéleményét is be kell vonni. A tanulmány adatai számos helyen ellentmondtak a korábban nyilvánosságra hozott projektdokumentumokban foglaltaknak, illetve hiányosak voltak, vagy jogilag érvénytelen engedélyekre hivatkoztak. Ezek miatt az Alburnus Maior és több más román és magyar civil szervezet is óvást nyújtott be a dokumentummal szemben a román környezetvédelmi tárcához.

2005 januárjában a román kormányfő kíséretében Sulфина Barbu környezetvédelmi miniszter is Budapesten járt, ahol találkozott magyar kollégájával. A találkozó utáni

sajtótájékoztatót bejelentették, hogy az Espoo-i Egyezmény alapján Magyarország is részt vesz a beruházás nemzetközi hatásvizsgálatában, és ebbe civil szervezeteknek is lesz beleszólása.

Ezek után a civil szervezetek óvása ellenére a román tárca megkezdte a technikai hatástanulmány alapján a környezeti hatástanulmány vázát képező szempontrendszer kidolgozását. Tette mindezt úgy, hogy az Espoo-i Egyezményt és a hatásvizsgálati társadalmi részvételi jogszabályokat meglehetősen szűken értelmezte: a magyar minisztérium véleményét ugyan kikérte, de a romániai közvélemény számára már nem tette lehetővé a véleménynyilvánítást, nem is beszélve a magyar közvéleményről. Az ügy fintora, hogy a magyar minisztérium 2005 januárjában félhivatalos felhívást tett közzé, amelyben lehetőséget adott a civil szervezeteknek az általuk fontosnak vélt szempontok leadására. Hogy ezzel a lehetőséggel hány szervezet élt, arról nincs tudomásunk, de a Magyar Természetvédők Szövetsége által készített szempontrendszer egy részét – bár nem a legszigorúbb pontokat – a minisztérium beemelte a román félnek kiküldött változatba.

Az összefoglalót készítette: Dönsz Teodóra és Fidrich Róbert

ENGEDÉLY NÉLKÜLI ÉPÍTKEZÉS CSOBÁNKÁN

A természetvédelem oldaláról a legkevésbé sem támogatható, ugyanakkor jelentős gazdasági érdekeket képviselő természetkárosító beruházások sikeresen végigvitt engedélyezési eljárásairól rendszeresen beszámol a média (Pomáz, Dera-patak beépítése; Tétényi-fennsík beépítése; táti elkerülő út megépítése; nagykőrösi homoki tölgyes tarra vágása stb.).

A Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága is számos, természetvédelmi és tájvédelmi szempontból erősen megkérdőjelezhető beruházáshoz, fejlesztéshez adott ki szakhatósági engedélyt az elmúlt években. A nemzeti park, a fenti példánál kevésbé jelentős, de komolyan vitatható engedélyezési eljárásaiból a Védjegyet a csobánkai engedély nélküli építkezést 2002. júliusa óta követi figyelemmel. Az ügy kapcsán betekintést nyerhettünk a természetvédelmi hatóság mőködési mechanizmusába is.

A konkrét ügy roppant egyszerűnek tűnik, hiszen a terület védettsége, a helyi építési szabályzat, valamint az építési és természetvédelmi törvény elvileg meglehetősen szűkre szabja a hatóságok mozgásterét: a nemzeti park teljes építési tilalmi övezetében megvalósult engedély nélküli építkezés jogi következménye csakis bontási határozat lehet. Kétségtelen, hogy a végeredményt nézve mind a nemzeti park igazgatósága, mind az építési hatóságok eleget tettek a törvények által megszabott kötelezettségeiknek...

Az ügy részleteinek ismeretében azonban a természetvédelmi és építési hatóságok fellépése korántsem fest ilyen rózsás képet: a másodfokú bontási határozat mintegy másfél évvel az építkezés befejezése után született meg, és az elmúlt három év alatt a Védjegyetnek, és más környezetvédő szervezeteknek több mint negyven levéllel kellett a nemzeti park igazgatóságához, valamint az első- és a másodfokú építési hatóságokhoz fordulni, hogy a határozat megszülessen. Eközben a nemzeti park fellépését több esetben is hátráltatta a munkatársak mulasztása, amit az igazgató egy levélváltás során és nyilvánosan, egy újságcikkben is elismert.

A természetvédelmi és építési hatóságokkal történt gyakran egyoldalú levelezés kapcsán az is megállapítható, hogy habár a Legfelsőbb Bíróság a 1/2004. KJE Közigazgatási Jogegységi Döntése a társadalmi szervezeteknek ügyféli jogot biztosít minden olyan esetben, amelyben a környezetvédelmi felügyelőség hatóságként

vagy szakhatóságként szerepel, ezt a jogot gyakran sem a természetvédelmi hatóság, sem az építési hatóság ügyintézői nem tekintik magukra nézve betartandónak.

Az említett engedély nélküli építkezés a közigazgatásilag Csobánkához tartozó, Cziribár-dűlőként ismert, mintegy 3,5 hektáros, gyümölcsös besorolású mezőgazdasági területen történt. A területet gyümölcsösként, kaszálóként, és levendulatermesztés céljából több mint fél évszázada művelik. Bár a hetvenes évek közepétől a területen nagyméretű (ezeröttszáz-hétezer négyzetméteres) víkendtelkek alakultak ki, nagy része mindmáig alig művelt, vagy elhanyagolt állapotában természetközelinek mondható, ahol három kosborfaj, és több más védett növényfaj található. Az elmúlt húsz év madárgyűrzési adatai pedig bizonyítják, hogy az engedély nélküli építkezés helyén vonuláskor ritka madarak (pl. bajszos sármány, keresztcsőrű, füleskuvik stb.) is megfordulnak. A terület védettségét az is indokolja, hogy a rajta átfolyó vízmosás az alig nyolcszáz méterre lévő Macska-barlangba vezet – és vezeti az esetlegesen itt keletkező szennyvizet.

Tájvédelmi okok miatt a területen már a Duna–Ipoly Nemzeti Park (DINP) megalakulása előtt is teljes építési és telekosztási tilalom volt, rögzítve ezzel az 1990-es évek elejére kialakult állapotot. Jelenleg hét nagyméretű, alig művelt vagy műveletlen telek található a területen, amelyek összes beépítettsége így alig több mint egy ezrelék. Az 1990-es évek elejéig felépült épületek közül harminc négyzetméternél nagyobb és állandó lakhatásra alkalmas épület csak egy volt, amely éppen az engedély nélküli építkező tulajdonában volt.

A terület a Duna–Ipoly Nemzeti Park megalakulása óta országos védettséget élvez, hiszen a nemzeti park területén, a védett terület határától mintegy két kilométerre húzódik. Csobánka helyi építési szabályzata sem engedélyez a területen semminemű építkezést.

Az ingatlanfejlesztés 2002-ben kezdődött el, amikor a későbbi engedély nélküli építkező a DINP Igazgatóságának szakhatósági engedélyével háromfázisú, négyszáz voltos ipari árammal villamosíthatta a gyümölcsöst. Ezzel párhuzamosan Csobánka Önkormányzatánál kezdeményezte a terület építési tilalmának feloldását. A Védegyelet és más környezetvédő szervezetek ezután levélben fordultak a nemzeti parkhoz, miszerint érthetetlennek tartják, hogy egy teljes építési tilalom alatt álló védett gyümölcsöst miért engedélyeznek ipari árammal villamosítani – és kérték az igazgatóságot, hogy ne engedélyezze az építési tilalom feloldását. Az igazgatóságon

azt a felvilágosítást adták, hogy jóhiszeműen nem feltételezhetik, hogy valaki azért vezet be egy védett, építési tilalom alatt álló területre közel tízmillió forintot befektetéssel földkábelen ipari áramot, mert ott később építkezni kívánna... Válaszlevelükben mind az árambevezetéssel, mind az esetleges építkezéssel kapcsolatban hangsúlyozták, hogy az igazgatóság nem engedélyezőként, hanem szakhatóságként, illetve véleményezőként vesz részt az eljárásban. (Az ügyintézők – igazgatói aláírással – több esetben hivatkoztak arra az ügy folyamán, hogy az igazgatóság nem engedélyező hatóság, hanem csupán szakhatóság. Ez valójában roppant megtévesztő, hiszen a szakhatóság véleménye engedélyezési ügyekben meghatározó: a Természetvédelmi törvény (Tvt.) szerint, ha az eljáró hatóság a szakhatóság nyilatkozatát nem veszi figyelembe, törvénysértést követ el. Ebben az esetben a szakhatóság az Államigazgatási eljárási törvény szerinti felügyeleti intézkedés kezdeményezésével gondoskodik a jogszerű helyzet visszaállításáról.

A Tvt.-nek erről az utóbbi rendelkezéséről az igazgatóság konzekvensen „megfeledezett” tájékoztatni minket leveleiben.)

A terület villamosítása után, 2002 és 2003 folyamán a Védegyelet és más környezetvédő szervezetek több alkalommal tiltakoztak a körvonalazódó ingatlanfejlesztés ellen úgy Csobánka jegyzőjénél, mint a nemzeti parknál.

E levelezésekből tudtuk meg, hogy a területet villamosító több ízben sikertelenül kezdeményezte az önkormányzatnál, hogy építési engedélyt szerezzen a területre. Ezzel párhuzamosan a DINP Igazgatósága 2002 decemberében és 2003 márciusában is elutasította az építkezést. Ennek ellenére, a befektető 2003 áprilisában hozzákezdett egy mintegy nyolcvan négyzetméteres alapterületű, tetőtér-beépítéses családi ház felépítéséhez. Az önkormányzat már alapozáskor a munkák leállítására szólította fel, de a befektető – szemmel láthatóan nem tartva az esetleges következményektől – a könnyűszerkezetes, tetőtér-beépítéses, parabolaantennás házat 2003 októberére felépítette.

A környezetvédő szervezetek az engedély nélküli építkezést annak megkezdésekor, 2003. április legelején írásban jelentették a nemzeti parknak. Az építkezésen történő azonnali helyszínelést a terület természetvédelmi őre és tájegységvezetője időhiányra hivatkozva kategorikusan elutasította. Az igazgatóság a csaknem egy hónappal későbbi, 2003 április végi válaszlevelében kiemelte, hogy a nemzeti park építési ügyekben nem eljáró, hanem szakhatóság, és a bejelentő levelet (egy hónap késéssel) elküldték az önkormányzat jegyzőjének. Eljárásuk ellen rögtön tiltakoztunk.

2003 júniusában az igazgatóság rövid levélben értesített, hogy munkatársai helyszíni bejárást tartottak, és hatósági egyeztetés céljából felkeresték a polgármesteri hivatalt – azonban Csobánka önkormányzatánál ez utóbbi állítást egyértelműen cáfolták. A helyszíni bejárás konkrét időpontjáról (amire nem volt utalás az igazgatóhelyettes által aláírt levélben), valamint arról, hogy indítottak-e eljárást az ügyben, 2003. szeptembere és 2004. márciusa között hat (!), részint megválaszolatlan levélben érdeklődtünk. 2004. márciusának végén a nemzeti park megbízott igazgatójának leveléből megtudtuk, hogy:

- az igazgatóság munkatársai többször jártak az engedély nélküli építkezés helyszínén, de ezekről a bejárásokról jegyzőkönyvet nem készítették (!);
- nem kezdeményeztek szabálysértési eljárást, ennek elmaradása miatt azonban az érintett munkatársak figyelmeztetésben részesültek;
- a cselekmény elévült, így szabálysértési eljárás már nem folytatható le.

Figyelemre méltó, hogy a nemzeti park igazgatóságának munkatársai a hivatalos helyszínelésekről elfelejtettek jegyzőkönyvet felvenni, valamint, hogy a cselekmény elévülésére vonatkozó állítás – mint azt több jogi szakértő egyöntetűen megerősítette – teljességgel valótlan, mert építési ügyekben az elévülés (szabálysértési ügyekben amúgy féléves időtartama) mindaddig nem kezdődik el, amíg áll az épület. Ezt már csak azért is hangsúlyozni kell, mert ezen a levélen az addigi – tájvédelmi osztályon dolgozó – ügyintéző helyett a jogi végzettségű, vezető beosztású munkatárs volt feltüntetve ügyintézőként.

2004. májusi válaszlevelünkben tiltakoztunk az igazgatónál az igazgatóság munkatársai által elkövetett – az igazgató által is elismert – törvénysértések miatt, és tájékoztatást kértünk, milyen vizsgálatot kíván ez ügyben tartani. Választ ismét nem kaptunk.

2004 júniusában a nemzeti park egyik ügyintézője telefonon tájékoztatott, hogy a terület természetvédelmi őre az engedély nélküli építkezést követően a Cziribár-dőlő védettségének feloldását indítványozta, oly módon, hogy javasolta annak indokolatlanul védetté nyilvánított területté nyilvánítását. Ennek írásbeli megerősítését kértük az igazgatóságtól 2004 szeptemberében. Az igazgató válaszelevele a területi védettség feloldásának javaslatát határozottan cáfolta, kiemelve, hogy a DINP nevében csak az igazgató, illetve az általa jogszerűen felhatalmazott személy jogosult nyilatkozattételre, az igazgatóság más munkatársa nem.

A Védegyelet 2004 februárjában, és 2004 áprilisában kelt levelében kérte az igazgatóságot, hogy a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény értelmében engedélyezzen iratbetekintést a nemzeti parknál az engedély nélküli építkezéssel kapcsolatosan keletkezett iratokba, a terület villamosításával kapcsolatban készült környezetvédelmi hatástanulmányba, és azokba a dokumentumokba, amelyekből kiderül, hogy milyen indokkal engedélyezte a nemzeti park a terület villamosítását. Válaszlevelében az igazgatóság az 1995. évi LIII. (környezetvédelmi) törvénynek és az 1996. évi LIII. (természetvédelmi) törvénynek a „társadalmi szervezetek államigazgatási eljárásban való részvételével kapcsolatos eltérő szabályozására” való hivatkozással megtagadta az iratbetekintést.

Az engedély nélküli építkezés építési engedélyeztetési oldala legalább ennyire tanulságos. Csobánka jegyzője az építkezés megkezdésekor két ízben is a munkák leállítására szólította fel az építkezőt, majd 2004 februárjában bontási határozatot hozott az engedély nélkül felépített házra, hivatkozva arra, hogy a nemzeti parknak ezen a területén a helyi szabályozási terv szerint semminemű építést nem lehet engedélyezni. A Pest Megyei Közigazgatási Hivatal azonban – az engedély nélküli építkező elfogultsági panaszának helyt adva – a bontási határozatot megsemmisítette, és elsőfokú építési hatóságként Tahitótfalut jelölte ki (Tahitótfalu kijelölése külön érdekes, mert Csobánka két város, Pomáz és Pilisvörösvár között van).

Tahitótfalu a csobánkai eljárásában ügyfélként részt vevő környezetvédő szervezetek ügyféli jogát nem ismerte el, és kizárta őket az eljárásból. Ennek dacára az eljárás folyamán öt levélben tájékoztattuk Tahitótfalu jegyzőjét az ide vonatkozó építési és környezetvédelmi jogi szabályokról, és ezzel párhuzamosan a nemzeti park igazgatóságának figyelmét is felhívtuk arra, hogy a törvényeket betartva, szakhatóságként milyen lehetőségei vannak. Emellett két alkalommal is panasszal fordultunk a Közigazgatási Hivatalhoz Tahitótfalu eljárása miatt. Fellebbezésünk eredményeként a Pest Megyei Közigazgatási Hivatal a Védegyelet ügyféli jogát visszaállította.

2004 szeptemberében Tahitótfalu jegyzője a nemzeti park elutasító szakhatósági döntésére támaszkodva első fokon bontást rendelt el az épületre, amivel Csobánka jegyzőjének döntését – akit az ügy kapcsán a Közigazgatási Hivatal részéről erős szakmai bíráló ért – gyakorlatilag helyben hagyta. Másodfokon, az elsőfokú határozat után fél évvel, 2005 márciusában jogerőssé vált a bontási határozat.

A Védegyelet 2004 áprilisában írásban kérte a Pest Megyei Közigazgatási Hivataltól, hogy a közérdekű adatok védelméről szóló 1992. évi LXIII. törvény értelmében, az

engedély nélküli építkezések a Közigazgatási Hivatalhoz írásban beterjesztett elfogultsági indítványát – amelynek hitelt adva Csobánka jegyzőjétől elvonták az ügyet, és megsemmisítették annak bontási határozatát – a Védegyelet számára kiadja. Kérelmünket elutasították. Emiatt 2004 júniusában a Védegyelet a Pest Megyei Bírósághoz fordult, hogy a Közigazgatási Hivataltól bírósági döntéssel kényszerítse ki a véleményünk szerint több törvényességi aggályt felvető elfogultsági indítvány kiadását. Habár első fokon a Védegyelet kérését a bíróság elutasította, a Közigazgatási Hivatal jogásza meglepő módon csatolta a peranyaghoz ezt a dokumentumot, amelyből kiderült, hogy az engedély nélküli építkező ebben az elfogultsági panaszában név szerint többször megemlíti a Duna–Ipoly Nemzeti Park egyik munkatársát, aki számára szakhatósági engedélyt ígért, és akinek, szó szerint idézzük: „korábbi biztatására” a könnyűszerkezetes házat megrendelte. Ettől függetlenül a Védegyelet megfellebbezte az első fokú bíróság elutasító határozatát.

A csobánkai engedély nélküli építkezés jól példázza, hogy a természetvédelmi hatóságok még egy ilyen egyértelműnek mondható esetben is megdöbbentő lassúsággal és vonakodva lépnek fel a természetvédelmi és építési szabályok ellen vétőkkel szemben, noha mindenki tisztában van azzal, hogy a késedelmes és halogató fellépés a törvény ellen vétőnek kedvez.

Különösen aggasztónak tartjuk ez ügyben a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságának hozzáállását. Az elmúlt két és fél év folyamán – bár segítségünket ajánlottuk az igazgatóságnak, és személyes megbeszélést is kértünk az igazgatótól – semmilyen kapcsolatot nem tudtunk kialakítani a nemzeti parkkal.

A természetvédelmi őrtől a tájvédelmi osztály munkatársain keresztül az igazgatóig merev elutasításban volt részünk. Társ szervezetekkel az igazgatóságnak küldött több mint húsz ajánlott levelünk egy részére választ sem kaptunk, a megválaszolt levelek nagy része tartalmilag semmitmondó volt, többször félrevezető vagy jogilag helytelen információkat tartalmazott. A konkrét információk iránti érdeklődésünket (pl. iratbetekintés) elutasították, a Védegyelet ügyféli jogát – amit még a Közigazgatási Hivatal is elismert! – az igazgatóság nem ismerte el. A DINP Igazgatósága korlátozott bürokratikus gépezetként próbálta megakadályozni, hogy az engedély nélküli építkezés ügyében a birtokukban lévő információkhoz hozzájussunk, és érdemben be tudjunk avatkozni. Közben – mint azt a megbízott igazgató tavaly a Népszabadságnak elismerte – az ügyben több szabálytalanságot is elkövettek az igazgatóság munkatársai.

Az elmúlt két és fél év történései bebizonyították, hogy az igazgatóság munkatársai nem csupán a leterheltségük miatt nem léptek fel az engedély nélküli építkezéssel szemben...

Számunkra úgy tűnik, hogy összességében több energiát fordítottak arra, hogy a Védegylet részvételét az ügyben udvariasan elhárítsák, mint arra, hogy határozottan fellépjenek a védett területen kezdődő ingatlanfejlesztéssel szemben.

Utóirat: Az év elején a szakhatósági jogkört elvonták a nemzeti parkok igazgatóságaitól. Általános vélemény, hogy a szakhatósági jogkörüktől megfosztott nemzeti parkok ezentúl még kevésbé hatékonyan tudják majd érvényesíteni területükön a környezet- és természetvédelmi szempontokat...

Az összefoglalót készítette: Bárdos-Deák Péter

MIT VISZ A VÍZ? (A SZENNYVÍZTISZTÍTÁS PROBLÉMÁI TELKIN)

Telki vonzó település, híres magánkórházáról, kies fekvéséről, és aranyárban mért ingatlanairól. Jellegzetességei miatt szomszédja, Budajenő ugyanolyan kedvelt lehetne – egyetlen adottsága azonban megakadályozhatja ebben. Ez a kivétel a település „alvízi” helyzetéből következik, amelyre egyébként – a Kárpát-medence vízgyűjtő jellegénél fogva – országos méretekben is szép számmal találunk példát.

Telki a kötelező közszolgáltatásként vállalt és kialakított szennyvíztisztítás és -elvezetés végtermékét a Budajenőt átszelő Budajenői-patakba, mint természetes befogadóba vezette. Ez még akkor sem lenne korrekt eljárás, ha a szennyvíztisztító mű megfelelően működne – de Telki esetében ez nincs így, és ennek eredményét Budajenő érzi...

A tisztítómű üzemeltetője az Érd és környéke Víziközmű Kft., amely egy több önkormányzat tulajdonában levő közszolgáltató társaság. Tény, hogy tevékenysége közérdeket szolgál, és arra engedéllyel is rendelkezik – ám az engedély az alkalmazott technológia függvényében napi kétszáz köbméter szennyvíz befogadására és tisztítására szól.

Telki azonban divatos településsé vált, lakóinak száma komoly növekedésnek indult – a vonzó település infrastruktúrájának (jelesül a szennyvíztisztítás teljesítményének) fejlesztése azonban elmaradt. Pedig Telki esetében nem a jelentősen megnövekedett lakosság számmal arányosan nőtt a tisztítómű terhelése, hanem – a településen szinte kötelezővé vált luxusmutatók, például a házi úszómedencék miatt – azt jóval meghaladóan.

Feltehetőleg lett volna forrás az üzem korszerűsítésére is, ha a közigazgatási határon nem áll meg az önkormányzat felelősség vállalása. Így azonban Telki luxusának árát Budajenő volt kénytelen szagolni, mert 2000. évtől kezdődően a falu belterületén, a lakóingatlanok között nyíltan csordogáló patakocska latrinává változott.

Az itt lakók számtalan lakossági fórumon, médiában hangot adtak panaszuknak, később szakértői vizsgálat állapította meg a patak erősen szennyezett, és kizárólag a közmű működésére visszavezethető állapotát – a várt intézkedés mégis elmaradt.

A mulasztás és a jogos igények figyelmen kívül hagyása nem csupán az üzemeltető tulajdonló önkormányzatokat, de a működésre engedélyt adó jegyzői hivatalt is terhelte, melynek kötelessége lett volna az egészséget és a környezetet súlyosan veszélyeztető, szennyező létesítménnyel szemben szankciót alkalmazni: kötelezni a tisztítókapacitás bővítésére, bírságot kiszabni a szennyvíziszapnak a patakba illegális módon történő bevezetése miatt (amit időközben a helyi lakosok tártak fel), és eltiltani a további szennyezéstől.

A hatóság és a környezetszennyező vállalat tulajdonosainak hanyagsága miatt a budajenői lakosok érdekeik védelmére egyesületet alapítottak, és a környezetvédelmi törvény felhatalmazása alapján 2004 májusában pert indítottak az üzemeltető ellen (1. sz. melléklet). A kereseti követelés a jogsértés megállapítása és a jogsértő magatartástól való eltiltás volt. A bíróságok túlterheltsége vagy esetleg más okok miatt az első tárgyalásra csupán novemberben került sor, a bizonyítási eljárás folyamatban van.

Ennél fontosabb azonban, hogy a probléma mindeközben jogi szankciók nélkül is megoldódni látszik: a tulajdonos önkormányzatok – igaz csupán Telkiben – felmondták az üzemeltetővel a szerződést. A társaság saját bevallása szerint más településeken tovább folytathatja „áldásos” tevékenységét.

A telki szennyvíz kezelését – a keresetlevél benyújtását követően nem sokkal – a Körte-Organica Rt. beruházásában és kivitelezésében készülő új, élőgépes technológia fogja biztosítani, négyszeres kapacitással, a budajenői lakosok reményei szerint immár panaszmentesen. A per így a múltban történt jogsértés tényének kimondása érdekében folytatódik.

A kérdés most már csak az, hogy ez a váratlanul pozitív fordulat a működtető önkormányzat hozzáállásában a felelősség késői felismerésének vagy az érintett polgárok nem várt jogérvényesítő elszántságának köszönhető?

1. sz. melléklet

Budakörményeki Városi Bíróság

Tisztelt Bíróság!

Alulírott, Gyöngy Árpád, mint a Budajenői Környezetvédő Egyesület (2093 Budajenő, Kossuth Lajos u. 7.) képviselője a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. tv. 99. § (1) b. pontjának felhatalmazása alapján, valamint a Legfelsőbb Bíróság 1/2004. KJE döntésére hivatkozással az alábbi **kereseti kérelmet** terjesztem elő az Érd és Térsége Víziközmű Kft. (2030 Érd, Fehérvári út 63/b) alperes ellen:

Alperes jelenleg a Budajenői Önkormányzat jegyzője által 141/2003. számon 2003. június 12-én kelt, kommunális szennyvízelvezetésre és -kezelésre kiadott telepengedély alapján működteti Telki külterületén a szennyvízkezelő közművet. Mind alperes, mind az engedélyező hatóság állítása szerint az engedélyezett kapacitás, tehát a befogadható szennyvízmennyiség 200 m³/nap. E mennyiség tisztítására, és az előírt technológia szerint a környezeti elemek károsítását, szennyezését kizáró módon történő kezelésére szóló engedély kiadását megelőzően is, 2001. év óta a tisztított szennyvizet befogadó budajenői patak medrével szomszédos ingatlanok tulajdonosai és a patak nyomvonalán élő budajenői polgárok többsége panasszal élt saját önkormányzatánál, az alperesnél, az illetékes szakhatóságok felé is, mivel a patak vize feltűnően bűzös, szemmel is láthatóan túlszennyezett volt, az ingatlanokon férgek jelentek meg.

Az engedély egyik feltételként a hatóság, mivel a telepengedélyezésről szóló 80/1999. Korm. rend. 7.§ (1) bek. szerint az engedélyezett tevékenység nem zavarhatja a környezetében élőket, és nem károsíthatja a környezetet, rögzítette, hogy az alperes tevékenységével kapcsolatban lakossági bejelentést nem tettek. Az a tény nem vitatható, hogy az engedélyezett tevékenység teljes hatásterületén, tehát a szennyvizet befogadó mentén, és nem csupán a kezelőtelep közvetlen szomszédságában kell ennek a feltételnek teljesülnie.

Alperes működése még az engedélyezett kapacitással is folyamatos problémát okozott, mert a tisztítás melléktermékeként visszamaradó, és az engedély, valamint a jogszabályok szerint az arra jogosult kezelőnek kötelezően átadandó

szennyvíziszapot jogellenesen a befogadó patakba vezette, vezeti (a panaszos lakosok ennek nyomára bukkantak, és ezt a tényt felvétellel bizonyítani tudják).

Alperes képviselője az elmúlt év során elismerte, hogy az engedélyezett mennyiséget jóval meghaladó, 350 m³/nap szennyvizet fogad be a tisztítómu. Ennek megfelelő tisztítása, változatlan technológia nélkül nem lehetséges. A patak szennyezettségének feltárására és okaira szakértői vélemény készült 2003. július 31-én, melyben a határértéket meghaladó szennyező komponenseket és a feltárt okokat a szakértő rögzíti. Ez utóbbi kapcsán kimondja, hogy „a felszíni víz és a mederiszap vizsgálati eredményei alapján megállapítható, hogy a szennyezettség oka a nem az előírásoknak megfelelően tisztított kommunális szennyvíz bevezetése”.

Alperes a nem engedélyezett szennyvíz kezelését külön engedélymódosítás nélkül nem vállalhatja, azért sem, mert működése nem csupán a közigazgatási jog szerint jogellenes, de a jelen perben érvényesíteni kívánt, az egészséges környezethez való alapjog, és a környezetszennyezés, -károsítás általános tilalmának megsértése miatt is jogsértő.

Összegezve: alperes jogsértő magatartását közvetlenül megalapozza, hogy az engedélyezett mennyiségnél több szennyvíz befogadását végzi, annak tisztítására alkalmas technológiai kapacitást nem igazolt, továbbá megállapítást nyert a szennyvíziszap jogellenes bevezetése a befogadó patakba. Az alperes tevékenységével közvetlen összefüggésbe hozható a jogsértés, továbbá az érintett környezeti elemek, így a felszíni vízfolyás, a mederrel szomszédos földterületek és a levegő szennyezése, károsítása.

Kérem, ezért, hogy a T. Bíróság a kereseti kérelmünkben előadott tényállás alapján, az 1995. évi LIII. tv. 101. § szerinti jogsértés tényének megállapításával tiltsa el alperest a jogsértő magatartástól, kötelezze a környezetszennyezés abbahagyására, a károkozás felszámolásához szükséges intézkedések megtételére.

Továbbá kérem, hogy a Pp. 156. § szerint, ideiglenes intézkedésként rendelje el alperes tevékenységének korlátozását az engedélyezett mennyiségre, és az illegális szennyvíziszap-bevezetés megszüntetését. Indoklásul előadjuk, hogy a tavaszi esőzések alkalmával alperes tevékenységének következményei minden bizonnyal és fokozottan beállnak.

Kereshetőségi jogunkat a Kvt. 99.§ (1) b. pontjára alapozzuk, perbeli jogképességünk bizonyítására becsatoljuk az egyesület alapszabályát, és a bíróság bejegyző végzését. Illetékmentességünk az Itv. 57. § (1) e. pontján alapul.

Budajenő, 2004. május 7.

Tisztelettel:

Gyöngy Árpád

Budajenői Környezetvédő Egyesület

alelnök

Az összefoglalót készítette: Gubek Nóra

ZENGŐ-NAPLÓ

Ma Magyarországon a Zengő története az egyik legismertebb környezeti konfliktus – és bár nem létezik „egyszerű” ökológiai agresszió, a Zengő ügye valóban igen összetett, meg lehet vele tölteni egy külön, tematikus jelentést. Ez meg is történt, hiszen a Védegylet kiadásában 2005 februárjában megjelent a „Zengő – ökológia, politika és társadalmi mozgalmak a Zengő-konfliktusban” című könyv (szerk: Vay Márton). Ezért, elkerülendő a nagyszámú ismétlést, az alábbiakban pőrén az eseményeket állítottuk időrendbe. Az így készült Zengő-napló önmagában is jól használható forrás, a könyvvel pedig még teljesebbé, árnyaltabbá válhat a kép.

A Honvédelmi Minisztérium (HM) 1994 óta tervezi nagy hatósugarú katonai lokátor telepítését a Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzetbe, a Zengő 682 méter magas csúcsára. A Zengő országosan védett természetvédelmi terület, régóta kedvelt kirándulóhely, és számos történeti, régészeti és kulturális örökség hordozója.

A hegyhez több vallásos népszokás is kötődik, közülük talán legkülönlegesebb a kereszténység előtti gyökerekre utaló férfi-búcsújárás, a Hosszúhetényben ma is élő Húsvét hajnali Bárányles. A Bárányles helyét kereszt jelöli, a Zengő csúcsától kétszázötven méterre, az északnyugati oldalon.

A katonailokátor-telepítés tervét 1996. április végén tudta meg Pécsvárad Város Önkormányzata. A Pécsvárad Várbaráti Kör tiltakozást szervezett a Zengőre a hagyományos Peónia-túra keretében (1996. május 11.). Ezt követően, 1996. június 17-én a HM tájékoztatót tartott Pécsváradon.

1997-ben Hosszúhetény önkormányzata határozatba foglalja a lokátor elleni tiltakozását. Minthogy azonban a beruházás megvalósítása körül egészen 2003-ig teljes volt a hallgatás, a hosszúhetényi tiltakozás abbamaradt.

1. 1997-ben prof. dr. Mayer József ökológus a HM megrendelésére tanulmányt állított össze, melyben bebizonyította, hogy a hegy oly nagy értékű élőhely, hogy természetvédelmi értékei lehetetlenné teszik ott lokátorbázis kialakítását. A tanulmány nem került nyilvánosságra.

2. 1999 februárja és májusa között a Pécsváradi Várbaráti Kör tagjai aláírást gyűjtöttek a lokátor ellen.
3. 2003 januárjában a sajtó hírül adta, hogy a lokátor telepítését a NATO finanszírozásában, nagy hatótávolságú, stratégiai gerincradar-rendszer tagjaként kívánják megvalósítani. Erről a környező települések önkormányzatainak tájékoztatása nélkül döntöttek. Az is kiderült, hogy a Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatóság megtagadta a szakhatósági állásfoglalást, így a Dél-dunántúli Környezetvédelmi Felügyelőség első fokú hatóságként nem adta meg a környezetvédelmi engedélyt. A másodfokú hatóság ezzel ellentétesen döntött, de úgy, hogy nem cáfolta meg az első fok elutasító határozatának indoklásában szereplő érveket. (Később tudtuk meg, hogy készült környezeti hatásvizsgálat, de titkosították.)
4. 2003 februárjában a HM lakossági fórumot tartott Hosszúhetény, Pécsvárad, Zengővárkony polgármesterei és képviselő testületi tagjai részére, ahol elismerték, hogy a tájékoztatás elmaradt. A HM azonban ezt jogszerűnek ítélte a 40/2002. kormányrendeletre való hivatkozással.
5. Hosszúhetény önkormányzata 29/2003. (III.10.) számon ismét határozatba foglalta tiltakozását, és törvényességi kérelmet nyújtott be a Legfőbb Ügyészségnek, amely továbbította azt a Katonai Ügyészségre. Onnan 2003. június 13-án elutasító választ küldtek. Hosszúhetény önkormányzata ezután az önkormányzati törvényre hivatkozva kifogásokat emelt, és azokat eljuttatta Juhász Ferenc honvédelmi miniszternek.
6. 2003 márciusában nagy létszámú lakossági tiltakozó fórum volt Pécsváradon és Hosszúhetényben.
7. 2003. március végén, április elején megalakult a Civilek a Zengőért Mozgalom. Az első tíz napban harminckilenc civil szervezet csatlakozott – kulturális és sportegyesületek, környezetvédő, ifjúsági és nyugdíjas szervezetek. Hosszúhetényi és pécsváradi civil szervezetek demonstrációval egybekötött Zengő-túrát hirdettek meg.
8. A Civilek nyílt levélben kérték a Baranya megyei országgyűlési képviselők támogatását. Az országgyűlési képviselők közül többen vállalták a Zengő védelmének képviselőletét.
9. 2003. május 23-án több mint száz gépkocsival felpályás útlezárás és demonstráció volt Hosszúhetény főutcáján.
10. Hosszúhetény önkormányzata kérelmet nyújtott be az Országgyűlés

Környezetvédelmi, Önkormányzati és Honvédelmi Bizottságához a Zengő-ügy kivizsgálására. Felkérte dr. Szili Katalint, az Országgyűlés elnökét – aki korábban részt vett hagyományos óévbúcsúztató Zengő-túrán –, hogy kísérelje figyelemmel a védett hegy sorsát.

11. A Civilek a Zengőért Mozgalom levélben tájékoztatta Persányi Miklós környezetvédelmi minisztert. A miniszter válaszában támogatta a tájvédelmi körzet megóvását, és segítségét ajánlotta, ha a HM más helyszín mellett döntene.
12. A Pécsi Értelmiségi Klubban a Védegyelet előadást tartott a Zengőről.
13. 2003 júniusában a Civilek a Zengőért Mozgalom képviselői felkeresték Juhász Ferenc honvédelmi minisztert, és felkérték nyilvános eszmebeszélésre. A miniszter elutasította kérésünket.
14. 2003 júniusában a Civilek a Zengőért Mozgalom felülvizsgálati kérelmet nyújtott be az Alkotmánybírósághoz (melyet az elutasított), valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosa felé (a biztos vizsgálata számos ponton törvénysértőnek minősítette a HM engedélyeztetési eljárását).
15. 2003. július 4-én sajtótájékoztatót tartottunk ezekről a fejleményekről a helyi és az országos média számára Pécsen, a Civil Közösségek Házában.
16. 2003. július 25-én a pécsváradai képviselőtestület határozata: semmilyen formában nem támogatja a Zengőre tervezett lokátor építését. A Civilek a Zengőért Mozgalom átadta a testületnek a négyezer lakosú Pécsváradon gyűjtött kétezerkétszáz tiltakozó aláírás másolatát.
17. 2003. július 30-án, szerdán délelőtt tizenegy órakor a Civilek a Zengőért Mozgalom hatezerháromszáz tiltakozó aláírást nyújtott át dr. Szili Katalin házelnöknek – Hosszúhetényben, Pécsváradon, és Zengővárványban a lakosság többsége aláírta az elutasítást. A Parlamentben zajló esemény alatt a Zengő környékén mindenütt szóltak a harangok. A házelnök egyeztető fórum összehívását ígérte a tárcák, a Környezetvédelmi Tanács, a Magyar Tudományos Akadémia és a Civilek a Zengőért Mozgalom képviselőivel. A fórum nem valósult meg.
18. 2003. nyár végén – a nyilvánosság vállalásával – több száz író, tudós, művész, közéleti személyiség fogadta örökbe jelképesen a pusztulásra ítélt bánáti bazsarózsákat.
19. 2003. október 17-én a Civilek a Zengőért Mozgalom kezdeményezésére tiltakozás felpályás útlezárással Pécsváradnál, a 6-os főközlekedési úton.

- A rendőrség által engedélyezett kétszáz méteres útszakasz oly kevésnek bizonyult, hogy számos tiltakozóval együtt a tüntetés szervezői sem fértek be a tüntetésre.
20. 2003. november 11-én a HM tájékoztatót tartott Pécsváradon és Hosszúhetényben a képviselőtestületeknek. A tájékoztatók alatt a lakosság tüntetett a Városháza illetve a Polgármesteri Hivatal előtt.
  21. 2003. december 30. – a Pécsváradi Várbaráti Kör XII. óévbúcsúztató túrája, melyhez csatlakozott a Civilek a Zengőért Mozgalom is. Több mint hatszáz résztvevő. A tiltakozás jeléül nemzeti lobogót vontak fel a csúcson.
  22. 2004. február 13-án hajnali négytől mintegy százan – elsősorban hosszúhetényi és pécsváradi lakosok, valamint pécsiek, komlóiak és a Greenpeace valamint más környezetvédő szervezetek aktivistái – megakadályozták, hogy a kivitelező kivágja a fákat a Zengő csúcán, és megkezdje a lokátor építését.
  23. 2004. február 14-én a Védegyelet és a Civilek a Zengőért nagygyűlést tartott a Zengőn, melyre nemcsak a hegy környékéről, hanem az ország minden tájáról érkeztek. A pécsváradiak birkapörköltet főztek „a köz asztalára”.
  24. A Civilek hatodik hete – 2004. február 13-a, a „Zengői csata” óta – mindennap őrséget állnak a Zengőn. A Civilek a Zengőért Mozgalmat ekkor a hegy környékéről ötven civil szervezet alkotja, és tiltakozásukhoz több mint hetven további – országos és helyi – környezetvédő szervezet csatlakozott.
  25. 2004. március 27-én a Környezet- és Természetvédő Szervezetek XIV. Országos Találkozóján Debrecenben „A 2004. év környezetvédő szervezete” címet a Civilek a Zengőért Mozgalom, „A 2004. év környezetvédő akciója” címet pedig a Zengő-akció nyerte. A rendezvényen újabb négyszáz bazsarózsa-örökbefogadót regisztráltak.
  26. Értelmiségi levél Medgyessy Péter miniszterelnöknek – kétszázhetven ismert értelmiségi csatlakozott a Zengő megvédésének ügyéhez a sajtó nyilvánossága előtt. Szinte újságírói közhellyé vált: e kérdésben olyanok értenek egyet, akik az elmúlt tizenöt évben még soha semmiben sem értek egyet.
  27. 2004. április 2-án és 3-án a Civilek a Zengőért Mozgalom és a Greenpeace a helyszínen követelte a kábelfektetés leállítását, mivel a munkálatok elérték a Zengő természetvédelmi terület határát.
  28. Dr. Persányi Miklós környezetvédelmi miniszter ellátogatott a Zengőre.
  29. A Nagyhéten a kilencedik hetébe lép a civil őrség a Zengőn. Május 8-9-re Zengő-hétfévégét készítünk elő pécsi, budapesti, debreceni szervezetekkel együtt

- gazdag kulturális programmal, és az EU zászlójának felvonásával a Zengő csúcsán.
30. A Pécsi Országos Színházi Találkozó (POSZT) hetében számos neves színművész, zenész, humorista, táncos, kritikus fogadott örökbe bányai bazsarózsát, majd több élsportoló is csatlakozott az örökbecfogadók táborához.
31. 2004 júniusában elkezdte munkáját dr. Láng István akadémikus vezetésével a független szakértői ad hoc bizottság. A bizottság munkáját segítő egy kétszázötven oldalas, kronologikus szerkesztésű, ZENGŐ-TÁR című válogatást állítottunk össze szakértői anyagokból, iratokból, értékvédő tevékenységünk, mozgalmunk dokumentumaiból, hazai és külföldi újságcikkekből. Mellékeltük CD-n a ZENGŐ-KÉPTÁR című fényképanyagot, és a Csizmadia László grafikusművész által készített Zengő-plakátot. Július elején sajtótájékoztató keretében adtuk át mindezt a Bizottságnak.
32. Júliusban felkértük Oláh János professzort a térség turisztikai-ökonómiai hatástanulmányának elkészítésére.
33. A „Lélegző örökségünk”-program keretében 2004. szeptember 18-19-én Zengő-túra Pécsváradról és Hosszúhetényből. A Mária-képnél a hosszúhetényi Vargha Dezső bácsi igen emlékezetes helytörténeti előadást tartott.
34. Október elején megjelent a Zengő Bizottság első jelentése, amely vizsgálta a Zengőn kívül a hármashegy és a Tenkes-hegyi helyszíneket, illetve végkövetkeztetésként javasolta a miniszterelnöknek több lehetséges síkvidéki típusú lokátorrendszer vizsgálatát, majd 2004. december 8-án kiadta végleges jelentését, amelyben több, természetvédelmi területet nem érintő lehetőséget is megjelöl a telepítésre.
35. Decemberben elkészítettük a száztizenhat színes fotót tartalmazó magyar-német-angol-holland nyelvű Zengő-falnaplót, mely a hegy természeti és kulturális értékeit, valamint – időrendben – a mozgalom eseményeit örökítette meg.
36. 2004. december 30-ra ismét óvbúcsúztató Zengő-túrát szervezett a Pécsvárad Várbaráti Kör, és ehhez ismét csatlakozott a Civilek a Zengőért Mozgalom. Több mint ötszáz résztvevő. Ez alkalommal sajtótájékoztatón ismertettük a Gyurcsány Ferenc miniszterelnöknek írt levelünket, és bemutattuk a Zengő-naplót.
37. 2005. január 10-étől a lakosság újra folyamatosan őrzi a Zengőt.
38. 2005. január 12-én Budapesten az együttműködő szervezetekkel együtt sajtótájékoztatót ismertettük a NATO-főtitkárnak írt levelünket, értékeltük a

Zengő Bizottság végleges jelentése óta kialakult helyzetet, ismertettük terveinket. Ugyanazon a napon derült fény arra, hogy ismeretlenek a Zengő csúcán, 2004 decemberében a nagy V betűkkel jelölt fák törzsébe betonvasakat vertek. Az erdészet munkatársainak megállapítása szerint azért, hogy a fák kivágását megakadályozzák. A Civilek a Zengőért Mozgalom elhatárolódott a barbár cselekedettől, és ismeretlen tettes ellen természetkárosítás címén feljelentést tett a Komlói Rendőrkapitányságon.

39. 2005. február 2-án Persányi Miklós környezetvédelmi és Juhász Ferenc honvédelmi miniszter helikopteren érkezve kereste fel a Zengőt kb. huszonöt fős kísérettel, a két parlamenti bizottság tagjaival. Terepjáróik a nagy hóban elakadtak, így végül gyalog jutottak a csúcra. A kormánydöntést megelőző helyszíni bejárásról a sajtót nem értesítették, de a civil járőrözők riasztására a helyszínre érkező helyi lakosok a minisztereknek ismét kifejtették tiltakozásukat. Egy pécsváradiai diák videofelvételt készített erről, amelyből kép jelent meg a napilapokban.
40. A helyi lakosok és a Greenpeace aktivistái február 5–14. között huszonnégy órás ügyeletet tartottak a Zengőn, az időközben beállt hidegrekord alatt is (a csúcson –24 C-fokot mértek).
41. Mádl Ferenc, a Magyar Köztársaság elnöke fogadta a Civilek a Zengőért Mozgalom képviselőit február 8-án a Sándor-palotában. A másfél órás megbeszélés alatt a civilek rövid tájékoztatást adtak a kialakult helyzetről, és kifejezték félelmüket, hogy a Zengő-ügy révén veszélybe kerülhetnek Magyarország alkotmányos értékei, mint erre korábban már Sólyom László, az Alkotmánybíróság első elnöke rámutatott. Arra kérték Mádl Ferencet, mint az alkotmányosság őrzésének letéteményesét, hogy tekintse át e szempontok szerint is a Zengő helyzetét. Kérték továbbá, hogy mint a magyar fegyveres erők főparancsnoka, vizsgálódjék a tervezett telepítés részleteiről, valamint vegye figyelembe: olyan, a rendszerváltás óta nem látott széles körű egység és összefogás mutatkozott meg a Zengő ügyében, amelyet nem hagyhatnak figyelmen kívül a döntésben részt vevők.
42. 2005. február 9-én 14 órakor Pécssett, a PTE Jogi Kar aulájában rendezett „A Zengő-hegyen tervezett rádiólokátor-állomás jogi problémái” című konferencián Sólyom László alkotmányjogász, Lenkovics Barnabás, az Országgyűlés Állampolgári Jogok Biztosa, valamint Varga Zoltán ökológus professzor tartott előadást. A konferencia délelőttjén dr. Sólyom László akadémikus, egyetemi tanár, az Alkotmánybíróság első elnöke és dr. Lenkovics Barnabás, az

- állampolgári jogok országgyűlési biztosa megmásztta a Zengőt.
43. A zengői csata egyéves évfordulójának megünneplése. Február 12-én Pécsváradon, a Művelődési Házban tartották a Védegylet kiadásában megjelent Zengő-könyv bemutatóját. A szerkesztő Vay Mártonnal, a Védegylet irodavezetőjével Gállos Orsolya beszélgetett. Tüskés Tibor József Attila-díjas író „A Keleti-Mecsek és a magyar irodalom” című előadásában mutatta be, hogyan ragadta meg jeles íróinkat, költőinket a „hely szelleme”. Az értékes régészeti emlékhelyről, a vaskortól a török időkig használt Zengő-várról már a csúcson tartott előadást Kárpáti Gábor régész, amit mintegy kétszázan hallgattak meg. A túrán felszólalt Orosz Sándor (MSZP), az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságának elnökhelyettese, Illés Zoltán, Medgyesi Balázs (Fidesz) és Lányi András (Védegylet). A túra résztvevői fasebápolóval kenték le a vandálok ütötte sebeket. A nap végén az Asztrik Apát Vendéglőben Dinnyés József dalénekes adott koncertet a Zengőért. Vasárnap délben, a rossz idő ellenére, ismét mintegy száz turista volt a hegyen.
44. 2005. február 15-én Persányi Miklós környezetvédelmi miniszter fogadta a Civilek a Zengőért Mozgalom képviselőit (dr. Herbert Tamás, dr. Reisz Terézia, Csáki Roland, Greenpeace; Farkas Tamás, Misina Természet és Állatvédő Egyesület, Vay Márton, Védegylet). A civilek egyértelműen azt képviselték, hogy védett természeti területen nem elfogadható az objektum megépítése, annál is inkább, mivel rendelkezésre állnak más, a NATO-alapkövetelményeket kielégítő helyszínek.
45. 2005. február 17-én Budapesten Fodor Gábor, az SZDSZ országgyűlési képviselője és Lányi András író mutatta be a Zengő című kötetet. Ugyancsak február 17-én dr. Kékes Ferenc, a kormányfő által létrehozott, a lokátortelepítéssel foglalkozó bizottság tagja fogadta a civileket.
46. 2005. február 24-én Pécssett, az Értelmiségi Klubban kétszer negyvenöt perces beszélgetés keretében vitatta meg a Zengő ügyét dr. Kékes Ferenc és dr. Herbert Tamás. A beszélgetést Ungár Tamás újságíró vezette.
47. 2005. május 7-én több száz fő és több országgyűlési képviselő részvételével hagyományos Bazsarózsa-túrát szerveztünk a Zengőre. Az eseményen botanikai és régészeti előadás is elhangzott, majd az országgyűlési képviselők és a Zengő védői között meghirdetett barátságos labdarúgó-mérkőzéssel zárult (ami végül is vegyes csapatok között zajlott, minthogy csak két képviselő jelent meg.)

48. 2005. június 7-én a parlament köztársasági elnökké választotta – a Védegylet által szervezett száltíz közéleti személy javaslatára jelölt – Sólyom Lászlót, az Alkotmánybíróság korábbi elnökét, aki alkotmányossági alapon elképzelhetetlennek tartotta lokátor építését a Zengőn. Ennek több alkalommal is nyilvánosan hangot adott.
49. 2005. július 8-án a miniszterelnök a soproni VOLT fesztiválon fiataloknak kijelentette, hogy nincs kormányzati szándék arra, hogy lokátort telepítsenek a Zengőre. Ugyanakkor beszámolt egy februárban végrehajtott tesztrepülésről, mely azt demonstrálta, hogy az ország déli része légtérelenőrzés szempontjából nyitott. A bejelentést követően a kormányzat képviselői egymásnak ellentmondó kijelentéseket tettek annak körülményeit és ténytudását illetően.
50. 2005. július 21-én Juhász Ferenc egy tévéműsorban úgy nyilatkozott, hogy nyilvánosságra szeretné hozni a lokátorállomással kapcsolatos vizsgálatok eredményeit. Ennek lehetőségéről konzultálni fog munkatársaival.

A Zengő-naplót vezeti:

dr. Bíró Ferenc orvos, Csizmadia László grafikusművész, Dretzky Katalin népművelő, Gállos Orsolya műfordító, dr. Herbert Tamás orvos, ifj. dr. Kellermayer Miklós orvos, Pálincás Tibor angol–német fordító, dr. Reisz Terézia szociológus, a Civilek a Zengőért Mozgalom tagjai

A Zengő-koalíció tagjai:

Civilek a Zengőért Mozgalom

Greenpeace

Magyar Természetvédők Szövetsége

Pécsi Zöld Kör

Védegylet

Az összefoglalót készítette: Vay Márton

A JÖNEK ÁLTAL KÉPVISELT ÜGYEK TEMATIKUS ÁTTEKINTÉSE

Ügy, téma	Az ügy állása	Jelentés
Országos jelentőségű ügyek		
A Nemzeti Erdőstratégia és a Nemzeti Erdőprogram	Folyamatban	IV. – V.
A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv vitája	Folyamatban	V.
Mezőgazdasági géntechnológia Magyarországon	Folyamatban	I. – V.
Együttélés folyóinkkal		
A Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése program	Folyamatban	IV. – V.
A Duna tájrehabilitáción alapuló revitalizációja	Folyamatban	IV., V.
A Rába megóvása, Nemzeti Parkká nyilvánítása	Folyamatban	III. – V.
A városi környezet védelme		
A szegedi zöldterületek kezelésének problémái	Folyamatban	V.
A budai alsó rakpart	Folyamatban	IV., V.
Mélyparkoló a Budapest-terézvárosi Jókai téren	Folyamatban	I. – V.
Egyéb ügyek		
Természettel együttműködő gazdálkodás a Bodroghözben	Folyamatban	II. – V.
A verespataki (Románia) aranybánya ügye	Folyamatban	V.
Engedély nélküli építkezés Csobánkán	Lezárult	V.
A szennyvíztisztítás problémái Telkin	Lezárult	V.
Lokátorépítés a Zengőn	Lezárult	V.

A KÖTETBEN SZEREPLŐ ÖSSZEFOGLALÓKAT KÉSZÍTETTÉK

Bárdos-Deák Péter, Védegylet

Cselószki Tamás, E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület

Dakos János, BOKARTISZ Kht.

Dönsz Teodóra, Magyar Természetvédők Szövetsége

Fidrich Róbert, Magyar Természetvédők Szövetsége

Gubek Nóra, Védegylet

Jávor Benedek, Védegylet

Kajner Péter, MAKK, Védegylet, a JŐNEK titkára

Karakai Tamás, Palocsa Egyesület Élő Környezetünk Helyreállításáért

Kiszely Károly, az őrési Nemzeti Park-kezdeményezés elindítója

Molnár Géza, BOKARTISZ Kht.

Molnár Péter, a Védegylet és a Duna Charta szakértője

Móra Veronika, Egyetemes Létezés Természetvédelmi Egyesület

Pásztor Attila, BOKARTISZ Kht.

Seres Tibor, BOKARTISZ Kht.

Szentistványi István, Védegylet, Szeged

Vay Márton, Védegylet

AZ ÜGYEK KÉPVISELETÉBEN ÉS A JELENTÉS ELKÉSZÍTÉSÉBEN
2004-BEN EGYÜTTMŰKÖDŐ SZERVEZETEK

Abaújaranyos Faluszépítő Egyesület

BOKARTISZ Kht.
www.bokartisz.hu

Dráva Szövetség
besemiki@axelero.hu

Egyetemes Létezés Természetvédelmi Egyesület – ETK
www.etk.hu

E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület
www.e-misszio.hu

Eötvös Károly Közalapítvány

Magyar Környezetgazdaságtani Központ
www.makk.zpok.hu

Nimfea Természetvédelmi Egyesület
www.nimfea.hu

Ökorégió Alapítvány
okoregio@axelero.hu

Palocsa Egyesület Élő Környezetünk Helyreállításáért
palocsa@axelero.hu

Védegylet
www.vedegylet.hu

WWF Magyarország
www.wwf.hu

A honlappal és email-lel nem rendelkező szervezetek elérhetőségéről a Védegylet irodájában adnak bővebb tájékoztatást.

A JÖVŐ NEMZEDÉKEK KÉPVISELETÉNEK MUNKÁJÁT,
ÉS A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTÁK

Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Zöld Forrás – KAC

Európai Unió Phare ACCESS Program

Oktatási Minisztérium

Meddig vagyunk? – válogatott írások a Védegylettől
(szerk: Vay Márton)

A Védegylet első négy évében megjelent fontosabb cikkekből, publicisztikákból, dokumentumokból készült összeállítás. Hűen vázolja főbb témáink kapcsán, hogy szerintünk hogyan kéne kinéznie a fenntarthatóságnak és a radikális demokrácia elvének megfelelő társadalom.

Noran

Zengő: Ökológia, politika és társadalmi mozgalmak a Zengő-konfliktusban (szerk: Vay Márton)

A könyv a hazai zöld mozgalom alapvető jelentőségű, precedens értékű harcát mutatja be, a résztvevőkkel készült beszélgetések, szubjektív és objektív dokumentumok alapján, mindkét fél álláspontját ismertetve. A színes képekkel illusztrált könyv jól visszaadja szervezkedés és a harcos napok hangulatát.

Független Média Kiadó - Védegylet

Éghajlatváltozás a világban és Magyarországon
(szerk: Takács-Sánta András)

A kötet tartalmazza a témában világszerte leghitelesebb forrásnak számító Éghajlat-változási Kormányközi Testület (IPCC) legutóbbi jelentésének összefoglalóját. Ezt követik a téma jeles hazai szakértőinek írásai. "Az éghajlatváltozás a legsúlyosabb probléma, amivel napjainkban szembe kell néznünk - még a terrorizmusnál is komolyabb fenyegetést jelent." (David A. King, a brit kormány tudományos főtanácsadója)

Alinea kiadó - Védegylet

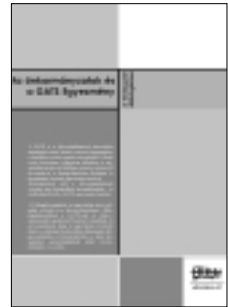
A közszolgáltatások piacosítása és a GATS egyezmény
(szerk: Scheiring Gábor)

A közszolgáltatások piacosítása mindannyiunkat érinti! Ezért társadalmi párbeszédet indítottunk a fenntarthatóság ökológiai és társadalmi elveinek figyelembevételével. Célunk, hogy minden érintett fél elmondja véleményét.

Az önkormányzatok és a GATS egyezmény
(szerk: Scheiring Gábor)

Az önkormányzatok a globalizáció útjában állnak. A GATS egyezmény úgy csorbítaná az önkormányzati jogokat drasztikusan, hogy a róla folyó tárgyalásokba egy önkormányzatot sem vontak be. Ez nem csak fenntarthatatlan, hanem súlyosan antidemokratikus!

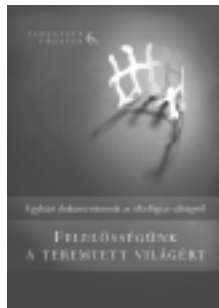
Belezöldülünk? Zöldek az EU-ról
(szerk: Scheiring Gábor)

Magyarország csatlakozik az EU-hoz. Mégis, Magyarország lakossága alig tud valamit az EU-ról, és a csatlakozás hatásairól. Hiánypótló füzet neves hazai szervezetektől olcsó (olcsó?) propaganda és ellenpropaganda helyett.

Felelősségünk a teremtett világért · Védegylet füzetek 6.
(szerk: Jávor Benedek)

A könyvben magyarul eddig nem olvasható katolikus, ortodox, protestáns és zsidó egyházi dokumentumok találhatók a környezeti válságról. A Védegylet egyház és ökológia munkacsoportja további egyházi dokumentumok kiadását illetve fordítását tervezi.

Solymosi Tamás: Mai magyar egészségügy- helyzetelemzés és kibontakozás · Védegylet füzetek 7.

A szerző gyakorló orvosként tesz kísérlet a csődhelyzet valódi okainak és tényleges mélységének bemutatására. A tarthatatlan helyzetről számtalan diagnózis született, megoldási javaslat, átfogó program kevés. Ez a dolgozat felmutat egy víziót. Egy kínos és keserves kibontakozás menetrendjére, rendszerszemléletű, az alapoktól újjáformáló átalakításra tesz határozott javaslatot.

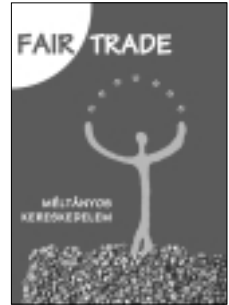
Mielőtt odaláncolod magad- Útmutató városi zöld területek és fák védelméhez · Védegylet füzetek 8.
(Jávor Benedek, Várady Tibor, Toma Gábor)

A Védegylet környékén felbukkanó problémák között a városi zöld területek pusztítása a leggyakoribb. A füzet célja, hogy átadja az ötéves munkánk során felgyűlt tapasztalatainkat, és mindenki számára követhető módon adjon segítséget: mit is kell tenni, ha hirtelen megjelennek a láncfűrészek? Milyen engedélyek, milyen pecsétetek birtokában lehet fát vágni? Mikor ki az illetékes? Ki a felelős, ki állíthatja le, ki engedélyezheti?

Fair Trade - Méltányos kereskedelem
(szerk: Szittner Anikó)

A füzetből alapfokú tudás szerezhető a méltányos kereskedelemről, avagy majdnem meghonosodott szavakkal, a fair trade-ről. Alternatív kereskedelmi fajta: tisztességes a termelővel, átlátható, kiszámítható, a forgalmazott termékek „biók”. Nemzetközi és magyar története a füzetben olvasható más információkkal együtt.

Természet és Gazdaság
(szerk: Pataki György - Takács-Sánta András)

Korunk egyre súlyosbodó ökológiai válságáért nem kismértékben a ma uralkodó közgazdaságtani felfogás és a jelenlegi gazdasági rendszer okolható. Újraítja gazdasági elméletre és gyakorlatra van szükségünk, melynek megteremtésére az ökológiai közgazdaságtan törekszik. A kötet e világszerte egyre markánsabb irányzat klasszikus és újabb munkáiból válogat.

Typotex

Rajtunk múlik! – Hogyan szervezkedjünk és képviseljük érdekeinket lakóhelyünkön? (szerk: Kajner Péter)

Kis, nagyon gyakorlatias füzet arról, hogy miképp lehet érdekeink védelmében fellépni egy-egy önkormányzat, beruházó ellenében. A szervezkedésben tapasztalt civilek és a témát jól ismerő közösségfejlesztők által készített összeállítás mindenki számára hasznosítható segítséget nyújt, kezdve az alapoktól parasztlázadás, önkormányzati puccs és alkotmányozó nemzetgyűlés szervezéséhez.

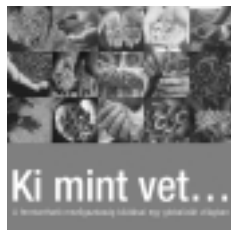
Közösségfejlesztők Egyesülete

ALTERGLOB-SOROZAT:

Ki mint vet (Simonyi Bori)

A globalizált élelmezési rendszerekben az óriásvállalatok a nyersanyagtermeléstől a végtermék eladásáig minden láncszemet a kezükben tartanak. Nem ízletes, friss, egészséges élelmiszerek előállítására törekednek, sokkal fontosabb lett az üzleti szempontok miatt az eltarthatóság. Mindez rejtett környezeti költséggel jár, melyek közül a szállítási költségek a legjelentősebbek.

Lásd át a rendszert! (Scheiring Gábor)

Az alterglob mozgalom legnagyobb ereje sokszínűségében rejlik. A neoliberalis globalizáció elleni fellépés egy koalícióba szervezte a zöldeket, jogvédőket, feministákat, vallási karitatív szervezeteket, ifjúsági mozgalmakat a munkásmozgalmat (mindenekelőtt a szakszervezeteket) és a Harmadik Világ bennszülött mozgalmait. A mozgalom nem törekszik egységes képviselő kialakítására, lényege a hálózatos szerveződés. Vannak közös témák, vannak közös ügyek, vannak közös javaslatok – a mindenre kiterjeszhető világmagyarázatok és ideológiák ideje azonban lejárt.

A multik (Boda Zsolt)

Mi jut eszünkbe a multinacionális vállalatokról? Kizsákmányolás, gyerekmunka, profithajsza, hamburger- és kólamámor ... vagy vágyott fizetések, szakmai profizmus, versenyképesség, innováció, a fejlődés motorjai? Gyűlölni kell őket? De akkor miért örül annyira a kormány és a sajtó minden új külföldi beruházásnak? Szeretni kell őket? De akkor miért jelennek meg világszerte könyvek, és filmek tucatjai a disznóságokról; miért szerveződnek fogyasztói bojkottok, társadalmi mozgalmak ellenük?

A kiadványok mindegyike beszerezhető a Védegylet irodájából, ahol külön nem jeleztük, ott a kiadó a Védegylet.

A Független Média Kiadó könyvei:

Joel Andreas: Háborúfüggők

A könyv a világ legaktívabb, legerősebb és legnagyobb rombolásra képes hadseregével foglalkozik. Miközben gondosan dokumentálja az USA történelmének háborúit, az olvasó felismerheti, hogy miért keveredett az elmúlt 200 év alatt az Egyesült Államok bármely más nemzetnél többször háborúba. Bemutatja, hogy kiknek származnak előnyei a háborúkból, kik fizetnek érte, és kik halnak meg.

Noam Chomsky: Titkok, hazugságok, demokrácia

Egy illúzió-romboló, tényekkel alátámasztott mestermű attól az embertől, akit a New York Times „a legnagyobb élő értelmiségi”-nek nevezett. Chomsky kifejti híres téziseit a látszatdemokráciáról, amelyeket valójában a multinacionális tőke irányít, egyszerű és szórakoztató módon elemzi a média manipulációs technikáit, de szót ejt olyan témákról is, mint a nemzetközi fegyverkereskedelem, a CIA nemzetközi szerepe, az Egyesült Államok harmadik világbeli politikája és a vallási fundamentalizmus.

Joel Bakan: The Corporation

A British Columbia Egyetem jogászprofesszora világhírű könyvében lerántja a leplet az óriáscégek társadalomban betöltött szerepéről. Az eredmény ijesztő: a nagy társaságok személyiségvonásaikat tekintve egocentrikusak, erkölcsstelenek, érzéketlenek - vagyis egy pszichopata beteg tüneteit mutatják. A szerző kritikus távolságból elemzi a multik által tudatosan terjesztett, mindannyiunkat behálózó hamis kultúrát.

Noam Chomsky: Hatalom és terror

Chomsky a háború utáni évtizedek amerikai külföldi – vietnami, közép-amerikai, közel-keleti és máshol elkövetett – katonai beavatkozásainak kontextusában vizsgálja a terrorista támadásokat. Elemzi a kialakult helyzetet, és a józan észre támaszkodva cáfolja a hivatalos média terrorizmussal kapcsolatos sztereotípiáit. Áttekinti a háborús bűncselekmények történetét, és ma már híressé vált elemzésében leplezi le a nyugati értelmiség kettős mércejét és képmutatását.

A könyvek kaphatóak a boltokban és megrendelhetőek a kiadónál:
info@fuggetlenmedia.hu, 06 1 327 7200, www.fuggetlenmedia.hu